

marineblad

nummer 2, maart 2011, jaargang 121

Uitgave van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

KVMO

- Naar Defensie 2.0
- Uitstel of afstel van investeringen?
- Stand van zaken KIM en NLDA

2 INHOUD

nummer 2, maart 2011, jaargang 121

- 3 **COLUMN**
Voorzitter KVMO
- 4 **TOEKOMST DEFENSIE**
Naar Defensie 2.0
- 8 **REACTIES**
- 9 **TOEKOMST DEFENSIE**
Bezuinigen bij Defensie:
uitstel of afstel van investeringen?
- 13 **CARTOON**
- 14 **OPINIE**
De ministeriële verantwoordelijkheid
van de soldaat
- 16 **KENNIS EN WETENSCHAP**
De NLDA en het KIM van nu
BESCHRIJVINGSBRIEF 2011
- 21 **COLUMN**
Colijn
- 22 **MARINEFAMILIE**
Familie Hermesen
- 25 **KENNIS EN WETENSCHAP**
Influence Operations
- 30 **TERUGBLIKKEN MET**
F.E. van Kappen
- 32 **BOEKEN**
- 34 **HISTORIE**
Om de veiligheid van het bestaan
- 38 **KVMO ZAKEN**

KVMO

Het Marineblad is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren
en verschijnt 8 keer per jaar

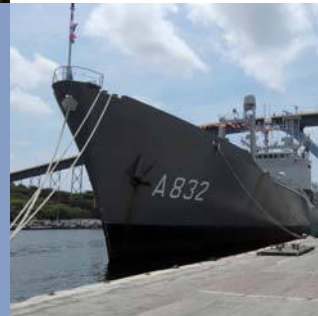

Een toetsingskader
voor de Beleidsbrief

4

Investeren bij Defensie
of niet?

9

De NLDA en het
KIM van nu

16

Is het CZSK gereed voor
de Information Age?

25

Over bezuinigen,
gedogen en retoriek
in 1975

34

ISSN: 0025-3340

Hoofredactie:
KLTZA R.C. Hunneco
Mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Eindredactie
Mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissie
KLTZA mr. H. Broekhuizen, LTZT + F.G. Marx
M.Sc., LTZE + OC dr. ir. W.L. van Norden,
LTZaOC drs. R.M. de Ruiter, KTZ b.d. L.J.M.
Smit, LNTKOLMARNs drs. A.J.E. Wagemaker
MA, MAJMARNs R.A.J. de Wit

Medewerkers:
Mw. drs. Z. Borgeld-Guman,
prof.dr. J. Colijn, KLTZT H. Boomstra (cartoon)
AVDD (foto's, tenzij anders vermeld)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk
EposPress
Postbus 1070
8001 BB Zwolle

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementsprijs
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). De wijze van aanleveren van artikelen is in te zien op www.kvmo.nl/marineblad.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of secretariaat@kvmo.nl

Foto cover:
Hr.Ms. Tromp (AVDD)

Om de relevantie van de zeemacht

Het zijn spannende tijden voor Nederland en de Nederlandse krijgsmacht. Maar nog veel spannender was het voor de Lynx-bemanning die in Libië vastzat en voor hun familie, vrienden en collega's. Ik ben erg blij dat hun avontuur een goede afloop kende en zij veilig en gezond zijn teruggekeerd.

Het is nu aan de regering om alle vragen rondom de consulaire evacuatieoperatie te beantwoorden.

De Provinciale Statenverkiezingen zijn achter de rug en het huidige minderheidskabinet Rutte/Verhagen zal waarschijnlijk geen meerderheid in de Eerste Kamer krijgen. Het kabinets-beleid zal daardoor op veel punten afgezwakt worden. Ik ben echter bang dat dit niet zal gelden voor Defensie. Raads pensionaris Johan de Witt verzuchtte in de 17^e eeuw al eens over de aard der Hollanders: "...ene sodanighe dat als haer de noot ende peryckelen niet seer claer voor oghen comen, zij gheensints ghedisponneert connen worden om naer behoren te vighileren voor haer eighen securiteijt."

De Beleidsbrief, waarin de contouren van een structureel betaalbare, veelzijdig inzetbare en 14% kleinere krijgsmacht worden geschetst, verschijnt een dezer weken. Bij het ter perse gaan van het Marineblad was dat nog niet het geval. Hoe het ook zij, deze brief heeft zijn schaduw voor het personeel al ver vooruit geworpen. In november 2010 gaf minister Hillen aan dat er 10.000 mensen uit moeten, waarbij gedwongen ontslagen niet worden geschuwd. Hierna werd het overleg opgeschort. De inzetbrief arbeidsvoorwaarden van diezelfde minister van 22 december 2010 gaf geen aanleiding om weer aan tafel te schuiven – zeker niet de passage dat het Sociaal Beleidskader versoberd moet worden, vóór de ontslaggolf over Defensie spoelt.

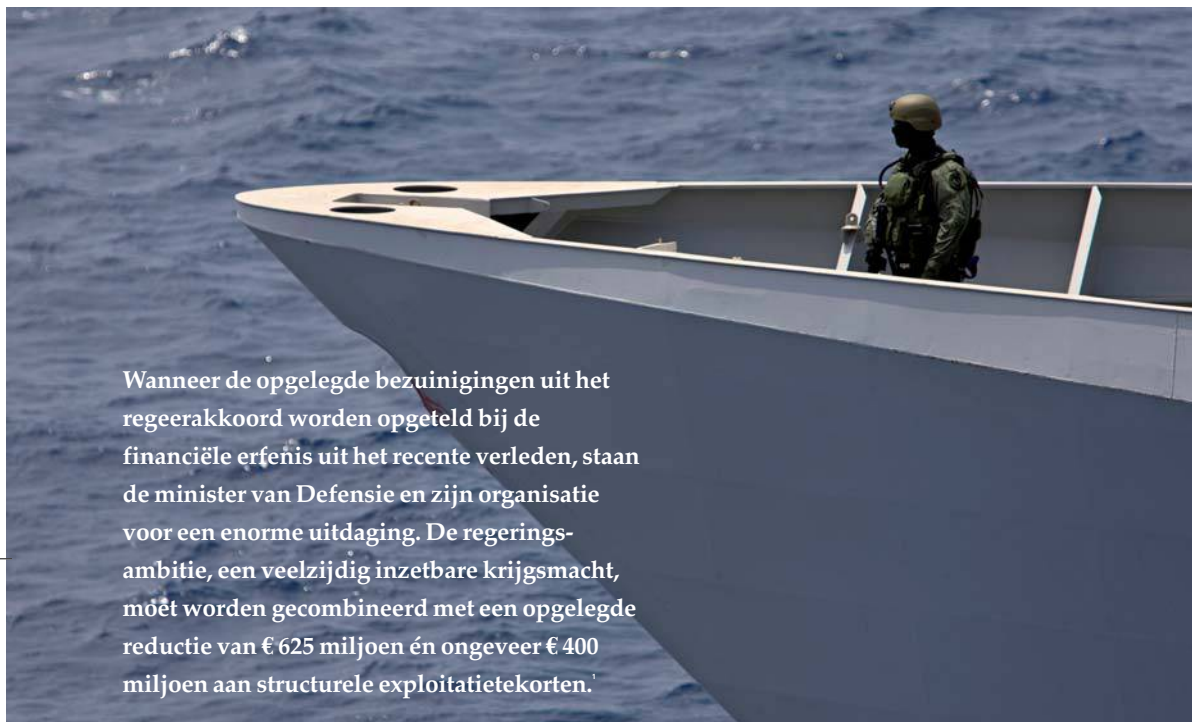
De grote vraag is of na de volledige implementatie van de Beleidsbrief, de CZSK-organisatie qua opbouw en samenstelling nog steeds een relevante rol voor de Nederlandse handel en de mondiale veiligheid kan spelen in de 21^e eeuw, de maritieme eeuw. Stabilisatieoperaties zijn financieel onvoorspelbaar en politiek lastig, terwijl de marine altijd voorwaarts is te deployen, zoals bij de inzet van Hr.Ms. Tromp voor de kust van Libië of van Hr.Ms. Rotterdam voor de kust van Ivoorkust. Tegelijkertijd verdienen nieuwe maritieme materiële projecten zich terug, als innovatie-aanjager voor een succesvolle scheepsbouwindustrie die zich in de laatste 10 jaar volledig heeft hervonden, zo blijkt uit de studie van Stichting Nederland Maritiem Land: "De marine en het marinebouw cluster: welvaartscreatie en innovatief vermogen".

Vooruitlopend op het verschijnen van de Beleidsbrief staan er in dit Marineblad enkele artikelen over de voorgenomen bezuinigingen bij Defensie. Het openingsartikel is van mijn hand. In het kader van de samenwerking tussen beroepsverenigingen is dit artikel ook gepubliceerd in het maandblad Carré van de Nederlandse Officieren Vereniging. Verder een artikel over de gevolgen van de voorgenomen bezuinigingen en wat dat volgens de schrijvers betekent voor de investeringen in nieuw defensiematerieel: uitstel of afstel. Ook interessant is het historische artikel, dat gaat over de gezamenlijke reactie van de toenmalige verenigingen VMO en VBZ op de voorgenomen bezuinigingen op de toenmalige marine: "Om de veiligheid van het bestaan". Van de hand van de VOKIM een artikel over de Nederlandse defensieacademie en professor Strikwerda gaat in op de ministeriële verantwoordelijkheid, als vervolg op het symposium 'Sturing bij Defensie'.

In het komende Marineblad zal er specifiek op de dan bekende inhoud van de Beleidsbrief worden ingegaan, voor nu wens ik u veel leesplezier. ➔

Naar Defensie 2.0

Toetsingskader Beleidsbrief

Wanneer de opgelegde bezuinigingen uit het regeerakkoord worden opgeteld bij de financiële erfenis uit het recente verleden, staan de minister van Defensie en zijn organisatie voor een enorme uitdaging. De regeringsambitie, een veelzijdig inzetbare krijgsmacht, moet worden gecombineerd met een opgelegde reductie van € 625 miljoen én ongeveer € 400 miljoen aan structurele exploitatietekorten.

Door middel van het uitzetten van 19 onderzoeksopdrachten aan evenzovele ambtelijke werkgroepen wordt er een scala aan bezuinigingsmogelijkheden gepresenteerd. Dit voorjaar (verwachting maart) informeert minister van Defensie Hillen de Kamer met zijn Beleidsbrief over het defensiebeleid gedurende de kabinetsperiode. In deze brief zal, ik citeer, 'het evenwicht tussen het ambitieniveau, de samenstelling en toerusting van de krijgsmacht en het niveau van de defensie-uitgaven worden beschreven'. Uitgangspunt voor de minister daarbij is, in lijn met het regeerakkoord (zie kader 'Regeerakkoord' op pagina 5), de bezuinigingen primair te vinden in de besturing van Defensie en de bedrijfsvoering en pas in de laatste plaats in de operationele capaciteiten.

De gehele defensieorganisatie moet er idealiter op zijn gefocust dat militairen goed geoefend en getraind zijn en dat zij de goede spullen hebben, in de benodigde aantallen. Extern en intern Defensie wordt erkend dat dit op dit moment helaas niet het geval is – en iedereen die Defensie een warm hart toedraagt heeft daar grote zorgen over: de bestuursstaf, de operationele commando's en de ondersteunende diensten DMO en CDC. Maar ook de leden van de Vaste Kamercommissie voor Defensie zijn bezorgd, zo

TOETSINGSKADER

Politici stellen bij voortduring dat het instemmen met een missie één van de zwaarste besluiten is. Zij stemmen er namelijk mee in, dat Nederlandse militairen naar gebieden worden gestuurd, waar leven en dood hand in hand gaan. Zij brengen, zoals de Amerikanen dat plegen te zeggen, militairen 'in harms way'. Zij willen de overtuiging hebben dat de Nederlands militairen méér dan een 'fighting chance' hebben, om weer gezond terug te keren bij het thuisfront. Het is gebruikelijk dat de regeringsplannen voor deelname aan internationale missies door de Tweede Kamer worden getoetst aan het zogenaamde Toetsingskader. Dit kader is geëvolueerd tot een houvast voor zowel de defensieleiding als Tweede Kamerleden om militaire missies te beoordelen. Het is een soort checklist om zeker te stellen dat alle relevante vragen aan bod zijn gekomen. Het is overigens een misvatting dat het antwoord op alle vragen uit de checklist 'ja' moet zijn, maar dat is een andere discussie.

blijkt uit de verslaglegging van de begrotingsbehandeling Defensie 2011. De Defensiekrant van vorig jaar, waarin de prognoses voor 2011 en 2012 werden toegelicht, sprak boekdelen: er is niet voldoende geld voor varen, vliegen, oefenen of munitie, reservedelen, brandstof. Er is ook geen geld voor een fatsoenlijk pakket arbeidsvoorwaarden, sterker nog: het personeel draait op voor de

Stel alles ten dienste van het gereedstellen en inzetten van militairen en hun eenheden.

helft van de beoogde bezuinigingen van € 1 miljard, waarbij gedwongen ontslagen niet worden uitgesloten. Voor het beoordelen van de plannen voor een internationale (militaire) missie, bestaat al jarenlang een toetsingskader (zie kader op vorige pagina). Het ware wenselijk dat er voor het beoordelen van de Beleidsbrief óók een toetsingskader wordt opgesteld. Hiermee kunnen politici, beleidsbepalers en beleidsmakers steeds opnieuw vaststellen of alle relevante aandachtspunten zijn meegewogen bij de besluitvorming. Net als bij het toetsingskader voor missies geldt hier dat niet elk antwoord op de vraag 'ja' moet zijn maar als het 'nee-vakje' wordt aangevinkt, moet daar een afweging onder liggen. Het moet (om in bestuursrechtelijke termen te spreken) een gemotiveerde afwijking van het toetsingskader Beleidsbrief zijn.

Toetsingskader Beleidsbrief

Onderstaand volgt een eerste aanzet voor een dergelijk toetsingskader. Hierin zijn, in willekeurige volgorde, zeventien aandachtspunten opgesteld, in de vorm van een vraag. Deze vragen zijn voorzien van mijn ideeën over de richting van de ontwikkeling van de defensieorganisatie.

Zeventien aandachtspunten, daar moet u even voor gaan zitten. Maar, gedreven door de financiële problemen en de opgelegde bezuinigingen, is het nú het moment om de defensieorganisatie te laten evolueren naar een Defensie 2.0: *never waste a good crisis!*

- 1 Biedt de Beleidsbrief, met het regeerakkoord en het eindrapport Verkenningen in de hand, een stabiele basis voor het door-ontwikkelen van de defensieorganisatie de komende 10 jaar? Personeel is geen verbruiksartikel en defensiematerieel heeft een lange aanlooptijd. Abrupte koerswijzingen leiden tot kapitaalvernietiging en het verkwisten van menselijk kapitaal.
- 2 Spreekt uit de Beleidsbrief respect voor de bijzondere positie van de militair en zijn burgercollega? Knijpen in de instroom en het abrupt afscheid nemen van militairen en burgers met een bepaalde tijd-contract, slaat gaten in de personele opbouw en de ervaring, die moeilijk zo niet onmogelijk te repareren zijn. Ook de reputatie van Defensie als goed en betrouwbaar werkgever staat onder druk.
- 3 Staat het gereedstellen en inzetten (het primair proces)

CITATEN UIT HET REGEERAKKOORD

- 'Dit kabinet gelooft in een overheid die alleen dat doet wat zij moet doen, liefst zo dicht mogelijk bij mensen. Dan kan de overheid weer een bondgenoot worden van burgers. Daarom snijden we in taken en subsidies en vermindert de bestuurlijke drukte door een heldere toedeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Hierdoor kan het aantal politici en ambtenaren fors dalen.'
- 'Het bestuur zal worden georganiseerd vanuit de principes "Je gaat erover of niet" en "Je levert tijdig". Alleen dan kan een krachtige, kleine en dienstverlenende overheid worden gevormd met minder belastinggeld, minder ambtenaren, minder regels en minder bestuurders.'
- 'De regeldruk, met name voor professionals en burgers, en de interbestuurlijke lasten worden verder vermindert.'
- 'Nederland neemt zijn internationale verantwoordelijkheden in Europees en bondgenootschappelijk verband (NAVO) serieus, komt op voor nationale (economische) belangen en de bescherming van mensenrechten wereldwijd en steunt actief de internationale strijd tegen terrorisme.'
- 'Verzoeken om een bijdrage te leveren aan internationale missies van de NAVO en de EU worden in het perspectief van internationale verantwoordelijkheid en nationale belangen overwogen. Deze missies, en dus ook de Nederlandse bijdragen, vinden in toenemende mate in gemengde civiel-militaire samenstelling plaats. Naast de krijgsmacht leveren ook de rechterlijke macht, politie en andere bestuurlijke disciplines hieraan hun bijdrage. Waar mogelijk dienen deze missies, of delen daarvan, gefinancierd te worden vanuit de begrotingsmiddelen voor Ontwikkelingssamenwerking. Het kabinet zet zich in voor aanpassing van de DAC (Development Assistance Committee van de OESO)-ODA (Official Development Assistance)-criteria opdat vredesmissies in ontwikkelingslanden onder ontwikkelingssamenwerking vallen.'
- 'Het kabinet kiest voor een veelzijdig inzetbare krijgsmacht met het daarbij behorende ambitieniveau zoals uitgewerkt in het eindrapport Verkenningen "Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst" (2010). De krijgsmacht is ook een volwaardige veiligheidspartner in de strijd tegen drugs, terrorisme, illegale immigratie en piraterij.'
- 'De F-16's zijn aan vervanging toe. De regering schaft in 2011 een tweede JSF (Joint Strike Fighter)-testtoestel aan voor deelname aan de internationale operationele test- en evaluatiefase. Het kabinet komt in nauw overleg met de Tweede Kamer tot een Veteranenwet. Het kabinet zal de begroting van Defensie langs de lijnen van het primaire proces van defensie inrichten. Hierbij worden de personele gereedheid, materiële gereedheid en geoefendheid binnen de begroting geïntegreerd.'

van militaire eenheden centraal? Wat wil de regering, volgens het regeerakkoord en wat willen ook alle betrokken professionals bij Defensie: dat het primaire proces centraal staat en dat de overbodige bureaucratie wordt verminderd. Stel alles ten dienste van het gereedstellen en inzetten van militairen en hun eenheden. Zij zijn het immers, die in het buitenland het werk doen waar leven en dood naast elkaar liggen.

- 4 Is de internationale samenwerking meegewogen? De ambitie moet zijn zoveel als mogelijk gezamenlijk militair op te treden en materieel te ontwikkelen. In de huidige Europese politieke constellatie zitten aan het gezamenlijk militair optreden nog enorme beperkingen vast, gegeven de autonomie van de Europese lidstaten, maar de ambitie moet gericht zijn op méér samen doen.
- 5 Hoe wordt tegen Defensie aangekeken? Defensie is geen bedrijf, Defensie is een organisatie en een politiek instrument – en de politiek bepaalt wat een voor haar taak berekende krijgsmacht mag kosten. Beschouw →

6 TOEKOMST DEFENSIE

Naar Defensie 2.0

Defensie dan ook niet langer als een bedrijf, maar erken dat het een organisatie is (een institutie), die *input* gestuurd levert, wat de Nederlandse politiek opdraagt, in lijn met de Nederlandse (buitenlandse) politiek.

6 Is de besluitvorming daadkrachtig georganiseerd?

Wanneer je kijkt naar de overlegfora binnen de bestuursstaf, krijg je alleen al bij het *aantal* deelnemers aan die fora de indruk van een Poolse landdag en valt het gebrek aan participerende militairen op. Dat kan nooit leiden tot snelle, krachtige besluitvorming. In het 'Vierkant beschouwd' van het blad Carré van onze zusterorganisatie de Nederlandse Officieren Vereniging (mei 2005) is dat 'De overvolle stuurhut' genoemd. Interessante leesstof, ook anno 2011 weer.

7 Is de ratio van operationeel en ondersteuning goed?

Benchmark dit met het buitenland, denk na over slimme *sourcing* (wordt bijvoorbeeld kledingleverancier van de gehele Nederlandse veiligheidssector – of draag het over aan een zakelijke *professional* als Wehkamp). Organiseer de ondersteuning zodanig dat maximaal 15% van de

gebruik de loyaliteit van het personeel, misbruik deze niet!

organisatie opgaat aan PIOFAH (= Personeel, Informatievoorziening, Organisatie, Financiën, Automatisering/ Administratie en Huisvesting), focus op het primair proces. Méér inzetgerede eenheden, die in allerlei scenario's - immers veelzijdig - inzetbaar zijn. De door mij gevreesde Pavlov-reactie van publiek en politiek, waarbij de oproep tot bezuinigingen op Defensie onmiddellijk leidt tot minder schepen, bataljons en vliegtuigen, verslechtert de ratio operationeel/ ondersteuning.

8 Spreekt er vertrouwen in het eigen personeel uit?

Defensie heeft een uniek personeelsbestand. Als enige werkgever in Nederland wordt het personeel gekeurd, geselecteerd, in eigen kring opgeleid (van basis militaire vaardigheden tot academisch gevormd). Defensie heeft daarbij een uniek bestand aan betrokken professioneel reservepersoneel - wordt dat juist ingezet? Personeel, zowel burger als militair, met een zeer hoge loyaliteit, zoals ook door de CDA-politici Knops en Hillen recentelijk nog verwoord. Gebruik die loyaliteit, misbruik deze niet! Laat de politiek het 'wat' bepalen, geef de *professionals* van Defensie de ruimte om het 'hoe' te bepalen.

9 In hoeverre zijn risico's in de bedrijfsvoering acceptabel?

Dit raakt aan de ministeriële verantwoordelijkheid en zijn rol richting het parlement. *Perfect control* bestaat niet (zie kader op deze pagina). Toch gaan Kamerleden, en daardoor de politieke leiding van het ministerie en hun ambtenaren, uit van *perfect control*. Dat streven naar *perfect control*, tegen beter weten in, leidt tot enorme planningscycli en papieren afspraken waar in elke eventualiteit zou moeten zijn voorzien - dus tot verstar- ring, extra bureaucratie en belemmeringen voor de uitvoering. Dat is onacceptabel voor een organisatie die gebaat is bij flexibiliteit: de mogelijkheid snel te schakelen bij wijzigingen in de opdracht en de omgeving.

PERFECT CONTROL?

Onderwijs en wetenschappen (512.000 man), defensie (69.000 man), politie (65.000 man), de UMC's (58.000 man) en de rechterlijke macht (4000 man) worden eigenlijk alom als 'uitvoering' gezien. Dat maakt een totaal van 708.000, waarop niet 'zomaar' kan worden bezuinigd. We moeten ons niet vergissen: in deze sectoren bestaat ook héél veel bureaucratie.

Maar tegelijkertijd is er in deze sectoren juist een tekort aan écht uitvoerend personeel. De oplossing is hier dan ook niet om hard weg te bezuinigen, maar om managers budgetneutraal te vervangen door uitvoerders. Voor iedere zorginstelling hoort bijvoorbeeld te gelden: minimaal 80% van het personeel is medisch personeel. Er mag maximaal 20% overhead zijn, en anders geen cent belastinggeld! (Sterren, Liberale media, 2011)

10 Is reorganiseren noodzakelijk? Denk goed na over de noodzaak tot reorganiseren.

De defensieorganisatie staat al sinds de val van de Muur in de reorganisatie- steigers, de organisatie en het personeel zijn gebaat bij enige stabiliteit. Organiseer de informatiestromen beter, maak de kennis in de organisatie beschikbaar. Zorg dat, waar echt moet worden gereorganiseerd, deze reorganisaties kort en snel gebeuren. Het is beter de pleister met een felle ruk los te trekken, dat geeft even een felle maar korte pijn. Dan schep je ook snel duidelijkheid voor het betrokken personeel en kunnen ingeboekte opbrengsten ook daadwerkelijk op korte termijn worden gerealiseerd.

11 Is er een actieplan hoe om te gaan met het personeel?

Neem op een sociale manier afscheid van de mensen die straks niet meer bij Defensie benodigd zijn. Maak goed gebruik van het natuurlijk verloop. Maak gebruik van de kennis bij ouderen, zet hen in als kenniscoach en stagebegeleider en creëer dynamiek door gebruik te maken van stagiaires.

12 Spreekt er de ambitie uit de beste werkgever van Nederland te worden?

Werving, opleiding, training, uitstroom, begeleiding van werk naar werk. Help VMBO'ers verder de kennisladder op, de kennis- economie van Nederland zit op ze te wachten.

13 Zijn taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden goed verdeeld?

Leg de verantwoordelijkheden zo laag mogelijk in de organisatie, met de bijbehorende budgetten. Maak verantwoordelijken ook echt verant-

Heeft Defensie de ambitie om de beste werkgever van Nederland te worden?

woordelijk voor hun werk en reken af op bereikte resultaten – dat verhoogt de arbeidsvreugde. Bied *incentives* voor doelmatig werken, in plaats van het stimuleren van kasuitputting.

- 14 Is de verdeling decentraal versus centraal weer logisch? Leg decentraal neer wat effectief moet zijn, en leg centraal neer wat efficiënt moet zijn. Maar voorkom sub-optimalisatie door decentralisatie en verstarring en bureaucratie door centralisering. Overigens betoog ik geenszins dat we terug moeten naar de toekomst! Het instellen van een commandant der strijdkrachten, echt staand bóven de commandanten van de krijgsmacht-delen (laten we meteen afscheid nemen van de kreet 'operationele commando's'), in plaats van een chef defensiestaf die een marginale rol speelde in het grote proces van *joint* en *combined* inzetten van militaire middelen, is in mijn ogen een goede ontwikkeling. Ook het meer centraal inkopen en verwerven en afstoten van materieel, is een goed besluit geweest. Maar álle ondersteuning en dienstverlening centraliseren en de schijn ophouden dat de commandanten een budget hebben waarmee zij klant zouden zijn, heeft in mijn ogen en uit mijn ervaring – en ik sta daar niet alleen in – gefaald, onverlet de enorme inspanningen van eenieder in de organisatie om het werkbaar te krijgen.
- 15 Is over 'kopen van de plank' nagedacht? Stap waar mogelijk over op *Commercial of-the-shelf/Military of-the-shelf* en stap over op *joint sourcing*: intensiveer de samenwerking van de ontwikkelafdelingen bij Defensie en het Nederlandse bedrijfsleven en creëer samen nieuwe technieken.
- 16 Is inzichtelijk wat de exploitatie van nieuw materieel betekent? Zorg dat bij het investeren al duidelijk wordt gemaakt wat de consequenties zijn van de exploitatie van het nieuwe materieel – en houdt daar in de financiële meerjarenplanningen rekening mee. Schuif dit niet weg (met andere woorden: gebruik de *Integrated Logistic Support*-filosofie).
- 17 Is rekening gehouden met nieuwe technologieën? Robotica, onbemande systemen, verdergaande technologische ontwikkelingen stellen nieuwe eisen aan het militair en burgerpersoneel in de nieuwe defensieorganisatie. Is daar in de werving en de opleiding ruimte voor gecreëerd?

Hoe nu verder?

Bovenstaande is niet hèt recept voor succes en preten-deert niet volledig te zijn; het is een opsomming van in mijn ogen relevante aandachtspunten. Voor iedereen, binnen en buiten Defensie, moet voor ogen staan dat Nederland anno 2011 slechts iets meer dan € 6 miljard op jaarbasis over heeft voor de verzekeringspolis die Defensie heet. Van de defensiebegroting ligt immers € 1 miljard vast aan pensioentoezeggingen - zelfs bij het compleet opheffen van Defensie staat deze € 1 miljard nog op de begroting bij de minister van Financiën. Binnen dat financiële korset van € 6 miljard moet er een organisatie ontstaan, of beter gezegd: evolueren, waarmee de opdracht uit artikel 97 van de Grondwet voor de toekomst kan worden waargemaakt.

Een juiste toepassing van het toetsingskader kan leiden tot een defensieorganisatie met de meeste 'bang for your buck'.

Wanneer deze aandachtspunten vanuit de Beleidsbrief worden beantwoord, ontrolt zich een defensieorganisatie en een krijgsmacht, die weer in evenwicht zijn qua omvang, personeel, materieel, exploitatie en investeringen. Zie daar Defensie 2.0. Waar weer elke dag met plezier wordt gewerkt bij de operationele eenheden, bij de ondersteunende diensten en in de Haagse burelen – met de zekerheid te werken in een stabiele, financieel gezonde organisatie die er de komende jaren weer tegen kan.

Een organisatie die de Nederlandse politici de zekerheid biedt dat, als zij tot een militaire missie besluiten, de uitgezonden militair altijd goed is getraind, goed is gemotiveerd en goed is voorzien van de juiste spullen.

Gegeven de aangekondigde bezuinigingen zal de besluitvorming niet eenvoudig zijn, maar een goed resultaat is die strijd meer dan waard: een defensieorganisatie met de meeste 'bang for your buck'. Een juiste toepassing van het toetsingskader zou er dan zomaar toe kunnen leiden dat de bezuinigingen over het derde spoor, de operationele eenheden, minder zwaar hoeven te zijn. Snijden in de krijgsmacht, de zwaarmacht van de Nederlandse (buitenlandse) politiek is immers het laatste wat je moet willen.

KLTZA R.C. Hunnago is voorzitter van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren.

Noot

¹ Dit artikel is ook verschenen in het maartnummer van *Carré*, uitgave van de Nederlandse Officieren Vereniging.

8 REACTIES

Het artikel 'Ramp met Dakota 079 nabij Biak op 2 januari 1961' door CDR b.d. A. van Dijk en CDR b.d. drs. C.D.M.J. Leebeek, in het februarinummer van het Marineblad, heeft tot onderstaande reacties geleid. De reactie van de auteurs is ook opgenomen.

De marine ondersteunt de toedracht op de ramp met de Dakota zoals omschreven door beide auteurs niet. Zowel de nabestaanden als de schrijvers zijn hiervan schriftelijk op de hoogte gesteld.

KTZ ir. W.W. Sillevs Smitt, Chef Kabinet CZSK

Aangezien ik ten tijde van de Dakota-ramp ook in Nieuw-Guinea geplaatst was heb ik het artikel over het gebeuren op 2 januari 1961 met meer dan normale belangstelling gelezen. In het artikel staat dat de drie geborgen slachtoffers zijn bijgezet op de algemene begraafplaats te Biak.

De historie heeft in deze nog een vervolg gehad. Alle drie stoffelijke overschotten zijn later herbegraven en bijgezet op het ereveld Kembang Kuning van Surabaya Indonesia. Jammer dat dat niet in het artikel is aangegeven, zie ook www.ogs.nl (Slachtoffer register).

Een aantal jaren geleden, bij mijn eerste bezoek aan het ereveld zag ik opeens de datum 2 januari 1961 op één van de grafkruizen staan! Totaal verrast wist ik meteen dat het wel om de Dakota moest gaan. Ook de twee niet gevonden slachtoffers zijn aldaar bij het MLD monument te gedenken: 2 januari 1961 ... "Zeemansgraf" ...!

LTZVK 2 OC b.d. G.J. ter Elst

Met verontwaardiging heb ik kennis genomen van het artikel 'Ramp met de Dakota 079 nabij Biak op 2 januari 1961'. Reeds vanaf begin oktober 2009 voer ik een onderzoek uit naar de gebeurtenissen rond de crash van de MLD Dakota 079.

In die tijd heb ik onder meer archieven bezocht, correspondentie gevoerd (onder andere met de minister van Defensie), de Algemeen Rijksarchivaris/directeur Nationaal Archief, de voormalig staatssecretaris van marine, de heer Piet de Jong (de latere minister-president), namen en gegevens van de bemanning in kaart gebracht, nabestaanden opgespoord, geïnformeerd en voorzien van informatie, als eerste met het NIM in Roermond samengewerkt en hen geïnformeerd (omdat men aldaar slechts over onvolledige bemanning gegevens beschikte), de Oorlogsgravenstichting voorzien van de volledige gegevens over de bemanning, op dutchfleet.net (topic: "Raadsels rond de crash van de MLD Dakota 079 van VSQ 321") in alle openheid de voortgang van mijn onderzoek waarbij iedereen (ook anoniem) tegengas kon geven, WOB-procedures gevoerd. Kortom, ik heb zoveel activiteiten ontplooid, dat ik zelfs met deze opsomming verre van volledig ben.

Het is door mijn toedoen dat een en ander in de openbaarheid is gekomen, waarbij ik tussentijds met een der nabestaanden, de heer R. Mulder, in contact ben gekomen die naar aanleiding van het bovenstaande de marine om een herdenking heeft verzocht. Daarnaast kwam ik tijdens de uitreiking van de nabestaanden oorkonde, door de toenmalige minister van Defensie Van Middelkoop (waar ik was op uitnodiging van de familie Mulder), in gesprek met de minister en heb hem daarbij van mijn bevindingen op de hoogte gesteld. Op zijn verzoek vervolgens ook schriftelijk, waarin ik tevens het verzoek van de heer Mulder heb ondersteund. Een historisch artikel mag niet verbloemen en mag de gevonden werkelijkheid niet aanpassen of niet maken, schrijven de auteurs en dat is juist wat ze zelf doen.

Het is verder werkelijk aanmatigend dat de auteurs stellen dat ze de best mogelijk benadering van de waarheid geven. Het is beneden alle peil dat deze commandeurs b.d., waarvan één nota bene historicus, er op deze wijze met een door mij uitgevoerd onderzoek

vandoor gaan. In hun artikel gaan zij bovendien opzettelijke voorbij aan de door mij geconstateerde feiten en plegen daardoor geschiedvervalsing. Ik verwijs daartoe naar resultaten van mijn onderzoek naar de site dutchfleet.net, rubriek Marineluchtvaartdienst, sub-rubriek vliegtuigen, topic: "Raadsels rond de crash met de MLD Dakota 079 van VSQ 321".

LTZVK 2 OC b.d. D.F.C. Kuperus

Reactie van de auteurs op de brief van G. ter Elst

De auteurs konden niet alle wetenswaardigheden vermelden. De stoffelijke resten van de drie geborgen slachtoffers zijn in 1974 door de Oorlogsgravenstichting overgebracht naar het marine-ereveld Kembang Kuning te Surabaya (Indonesië).

De namen van de twee nooit teruggevonden slachtoffers staan vermeld op een in 2009 onthulde bronzen gedenkplaat ter nagedachtenis van de in de periode 1941-1961 in Ned. Indië en Ned. Nieuw-Guinea omgekomen militairen (KM) van wie de laatste rustplaats niet aanwijsbaar is. Voorts staan de namen van de vijf omgekomen bemanningsleden vermeld op het in 2010 onthulde zuilenmonument op de voormalige vlb. Soesterberg.

Op 2 januari j.l. is een plaquette onthuld ter nagedachtenis aan dit ongeval bij het Nationaal Indië-monument 1945-1962 te Roermond. Voor meer informatie zie www.traditiekamer.nl

Reactie auteurs op de brief van D. Kuperus

Wij worden als auteurs ten onrechte beschuldigd van diefstal van een door Kuperus uitgevoerd onderzoek en van geschiedvervalsing: een ernstige aantijging die niet wordt onderbouwd. Daarnaast constateren wij dat Kuperus geen enkel inhoudelijk commentaar levert op het door ons geschreven artikel. Is het dan alleen maar zijn bedoeling de auteurs te beschadigen? Of weet hij wellicht niet van de hoed en de rand?

Bronnen vormen de basis voor elk historisch onderzoek; zij maken deel uit van het erfgoed van het Nederlandse volk, zijn daarom openbaar en niet iemands privé bezit. Welke open bronnen door ons zijn gebruikt, staat duidelijk te lezen in ons artikel. Onze werkwijze kan als volgt worden samengevat. Allereerst hebben we alle getuigenverklaringen geanalyseerd, die destijds door de CVO waren geregistreerd. Deze eigentijdse getuigenverklaringen zijn primaire bronnen, terwijl het ongevalrapport van de CVO voor ons een secundaire bron is geweest. Tenslotte is de historische context geschreven aan de hand van literatuurstudie. Meer bronnen dan vermeld in het artikel hebben wij niet gebruikt. Genoemde bronnen zijn op logische wijze en met onze kennis en ervaring van het vliegen geïnterpreteerd. Daarmee is iets nieuws gecreëerd, namelijk onze visie op datgene wat destijds is gebeurd. Publicatie van een artikel kan inhoudelijk commentaar uitlokken, waarna een discussie kan volgen die mogelijk nieuw licht op de zaak werpt of de puzzel completeert. Prima! Echter, zoals gezegd: Kuperus reageert niet inhoudelijk op ons artikel; hieruit zou je mogen concluderen dat hij het met de inhoud van ons artikel eens is.

De resultaten van het door Kuperus genoemde eigen onderzoek zijn fragmentarisch en onsamenhangend als een soort interactief stripverhaal te lezen op de door hem genoemde website. De website bevat geen gegevens die niet zijn te vinden in de door ons genoemde openbare bronnen. Zijn verhaal staat bol van niet-onderbouwde speculaties en insinuaties aan het adres van mensen. Wij wensen ons nadrukkelijk van het door Kuperus op de website gestelde te distantiëren. Voor zover ons bekend is een logisch en goed onderbouwd artikel van zijn hand nooit gepubliceerd. Wij zien dat gaarne tegemoet.

Tenslotte – ter overdenking – de slottekst van ons artikel. 'Bedenk dat deze mannen handelden uit loyaliteit naar de Koninklijke Marine; daar hoorde nee zeggen tegen improviseren niet bij. Houdt ze hoog in uw herinnering!' ←

Bezuinigen bij Defensie: uitstel of afstel van investeringsen?

Wanneer gaat Hr.Ms. Zuiderkruis aan de kant?

Als gevolg van budgettaire problemen bij de centrale overheid wordt in de komende jaren bij Defensie bezuinigd. Volgens het regeerakkoord van VVD en CDA moet dit jaar €200 miljoen worden ingeleverd. Dat bedrag loopt op naar meer dan €600 miljoen in 2015.

Dat lijkt een omvangrijk bedrag. Bedragen zeggen echter niet veel zonder ze te plaatsen in een specifieke context. Wanneer we die bezuiniging relateren aan het bedrag dat de belastingbetaler nu over heeft voor zijn nationale veiligheid, circa €8,5 miljard, dan ontstaat een genuanceerder beeld. De totale geplande bezuiniging bedraagt in 2015 dan 7% van het huidige defensiebudget. Defensie heeft wel eens voor hetere vuren gestaan; in de periode 1990 – 1995 werd het vredesdividend geïnd en is ongeveer 18% ingeleverd.

Ook al is bezuinigen niet 'vreemd' voor Defensie en is het percentage deze keer lager dan 20 jaar geleden, het is lastig en veroor-

zaakt een hoop 'omwoel'. De laatste grote ronde van bezuinigingen was naar aanleiding van het Strategisch Akkoord in 2002. Toen moest structureel €380 miljoen worden ingeleverd. De gevolgen hiervan, zoals sluiting van vliegbases Valkenburg, Twente en Soesterberg en het schrappen van duizenden functies - vooral in de Haagse staven - is Defensie net te boven.

Bovendien komt de bezuiniging in een tijd dat het budget blijkbaar 'knelt'. Dit wordt vooral geweten aan de materiële exploitatie. Volgens de begroting van 2011 stijgen de uitgaven hiervoor al jaren.¹ Om die te beheersen zijn vorig jaar enige 'noodgrepen' toegepast. Daardoor wordt nu minder gevaren, gevlogen en geoefend. Bovendien zag de toenmalige staatssecretaris van Defensie De Vries zich genoodzaakt om €75 miljoen toe te voegen aan het budget voor instandhouding van het materieel. Dit ging ten koste van investeringen.²

Defensie-minister Hillen wil óók investeringsgeld gebruiken voor iets anders. Hij ziet het verlagen van het investeringsniveau als eerste mogelijkheid om de bezuinigingen uit het regeerakkoord in te vullen. Hij wil in 2011 daarom €163 miljoen minder investeren. Projecten zoals vervanging van Hr.Ms. Zuiderkruis en infanteriegevechtsvoertuigen worden later uitgevoerd.³ Hij realiseert zich terdege dat dit problemen veroorzaakt want hij schrijft: "Verschuiven van investeringen naar latere jaren brengt verdringingseffecten teweeg die meerjarig doorwerken en de problematiek in latere jaren verder vergroten".⁴

bij schaarste aan geld wordt het eerste gedacht aan minder investeren

Blijkbaar is 'de alternatieve aanwendingsmogelijkheid van geld' (hierna te noemen: de financiële flexibiliteit) binnen Defensie zo beperkt dat, ondanks de gevolgen op lange termijn, bij schaarste aan geld, het eerste wordt gedacht aan minder investeren. Voldoende reden om te onderzoeken hoe in de afgelopen twintig jaar de uitgaven voor materieel zich hebben ontwikkeld en hoe over die periode financiële flexibiliteit en investeringen zich tot elkaar verhouden.⁵

De uitgaven voor materiële exploitatie

De kern van de uitgaven voor materiële exploitatie (*matex*) bestaat uit die voor het draaiend houden van het materieel (bijvoorbeeld: reservedelen, brandstof, munitie, uitbesteed onderhoud). Daarnaast omvat zij betalingen aan agentschappen voor instandhouding van infrastructuur en informatietechnologie. De uitgaven voor materieel stijgen al jaren, althans volgens de defensiebegroting van 2011. Drie jaar eerder had minister van Defensie Van Middelkoop hier ook al aandacht voor gevraagd. Hij gaf de volgende determinanten voor die stijging: ➔

10 TOEKOMST DEFENSIE

uitstel of afstel van investeringen?

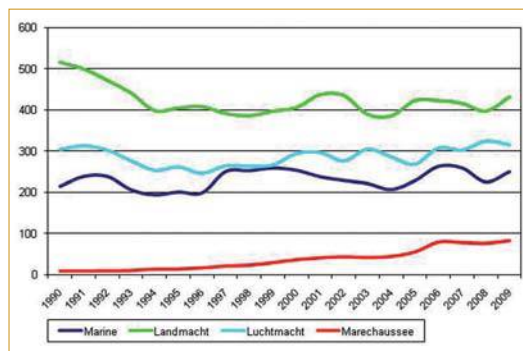
“Oorzaken hiervan zijn onder meer de gestegen kosten van beheer, het onderhoud en de modificatie van technisch hoogwaardige wapen en informatie voorzieningssystemen”.

Zijn ambtsvoorganger had dit ook al gedaan. Minister Kamp schreef in 2003 in de zogenaamde *Prinsjesdagbrief* over een “structurele stijging van de exploitatielasten”.⁶

De interpretatie van deze verklaringen over de stijging van de uitgaven voor *matex* hangt af van waar die stijging aan wordt gerelateerd.

In absolute zin gaf Defensie in 1990 €1,1 miljard uit aan *matex*. In 2009 was dit, gecorrigeerd voor inflatie, €1,15 miljard. Zo bezien zijn de uitgaven dus ongeveer gelijk gebleven.

Wanneer we de uitgaven relateren aan de voor inflatie gecorrigeerde omvang van het defensiebudget dan is natuurlijk wel sprake van een stijging, want het budget is met ongeveer 15% gekrompen over de afgelopen twintig jaar.

figuur 1, Ontwikkeling reële materiële exploitatie operationele commando's.

Per militair commando is in reële termen niet echt een stijging waar te nemen. Figuur 1 laat zien dat, uitgedrukt in de euro's van 1990, de *matex* van de landmacht in het begin van de beschouwde periode flink is gedaald en daarna redelijk stabiel verloopt. De *matex* van marine en luchtmacht vertonen een golvend patroon maar zijn over de gehele periode wel ongeveer gelijk gebleven. De opmerkingen van opvolgende ministers kunnen dus eigenlijk niet goed worden verklaard op basis van deze getallen en figuur 1. Wanneer de relatief gelijkblijvende uitgaven voor *matex* worden gerelateerd aan het aantal militaire systemen kan echter wel gesproken worden van een 'structurele stijging'. Het aantal militaire systemen is immers fors afgenomen in de afgelopen twintig jaar, zoals tabel 1 laat zien.

Indien het aantal militaire systemen aanzienlijk afneemt ligt het in de rede dat de exploitatielast ook daalt. Bovendien wordt vaak voorgespiegeld dat nieuwe systemen, als ze oude vervangen, minder kosten met zich brengen voor de exploitatie. Zo stelde de Marinestudie van 2005 in het vooruitzicht dat exploitatielasten voor personeel en materieel van nieuwe patrouillevaartuigen lager zouden zijn dan die van M-fregatten.⁸

Het verloop van de *matex* over de afgelopen twee decennia toont het gevolg van die twee effecten niet. Per systeem lijken de instandhoudingskosten juist toegenomen! Een verklaring hiervoor kan niet worden gegeven, omdat er geen gegevens over de ontwikkeling van de instandhoudingskosten van wapensystemen

	Aantallen	
	1990	2009
<i>Marine</i>		
Fregatten	14	6
Onderzeeboten	5	4
Maritieme patrouille vliegtuigen	13	0
Mijnenvegers	22	10
LPD	0	2
<i>Landmacht</i>		
Tanks	913	91
Artillerie	481	39
Luchtmobiele bataljons	0	3
Pantser(gevechts)voertuigen	2889	780
<i>Luchtmacht</i>		
Gevechtsvliegtuigen	211	67
Bewapende helicopters (Apache)	0	29
Strategisch luchttransport/tankers (DC 10)	0	3
Transporthelicopters (Chinook & Cougars)	0	28

tabel 1, Militaire systemen: een selectie.⁷

voorhanden zijn. Wel kan een aantal plausibele factoren van invloed worden opgesomd:

- Materieel wordt ouder en vergt daardoor meer onderhoud;
- De onderhoudskosten, die niet samenhangen met de aantallen systemen, zijn hoog;
- Meer onderhoud wordt uitbesteed waardoor in financiële zin een verschuiving plaats vindt van salarissen voor eigen werknemers naar een betaling aan een bedrijf. Deze betaling geschiedt uit het budget voor *matex*.

Wellicht is het een combinatie van factoren. Om dit vast te stellen moet inzicht worden gekregen in de ontwikkeling van de instandhoudingskosten per (soort) wapensysteem.

Financiële flexibiliteit en investeringen

Als de inkt net droog is van de begroting blijkt dat meer dan 90% van de uitgaven voor het komend jaar al een juridisch verplicht karakter heeft. Dat betekent dat aan dat geld geen andere bestemming meer kan worden gegeven. Dit komt natuurlijk doordat salarissen en pensioenen nu eenmaal moeten worden betaald en veel contracten op materieelgebied al in voorgaande jaren zijn gesloten.

Op langere termijn wordt de financiële flexibiliteit wel groter, maar nog steeds is die gering. Dit wordt vooral veroorzaakt door de omvang van de personele component in de begroting. Defensie heeft volgens het 'Huishoudboekje van Nederland' in 2011 €4,7 miljard bestemd voor personele uitgaven. Dit is 58% van het reguliere uitgavenbudget, dat wil zeggen: zonder de extra uitgaven voor crisisbeheersing.

Hiervan is €1,1 miljard gereserveerd voor pensioenen en uitkeringen van vooral post-actieve militairen.⁹ De hoogte van deze uitgaven is door de aanspraken uit het verleden slechts in beperkte mate beïnvloedbaar.¹⁰ De rest van de personele uitgaven - € 3,6 miljard - is bestemd voor salarissen en verbonden exploitatie van actief dienend personeel. De flexibiliteit hiervan is groter dan van pensioenen en uitkeringen want uitstroom kan worden bevorderd en instroom van personeel en uitgaven voor bijvoorbeeld dienstreizen kunnen worden verminderd. Op korte termijn kan

hier echter weinig worden bespaard. De verwachting dat dit jaar vacaturestops en beperking van de instroom slechts €37 miljoen bij kunnen dragen aan de €200 miljoen die moet worden bezuinigd, maakt dit duidelijk.¹¹ Bovendien blijkt dat als budgetoverschrijdingen op personeelsgebied zich voordoen deze niet gemakkelijk binnen dat budget kunnen worden opgevangen. Een voorbeeld is dat eind vorig jaar de personeelskosten van de Defensie Materieelorganisatie €1 miljoen te hoog waren. Dit geld is toegevoegd aan het personeelsbudget, ten koste van de investeringen.¹²

Als pensioenen vast staan, (ex)-personeel moet worden betaald en de *matex* op peil moet blijven omdat dit de operationele inzetbaarheid direct raakt, is de post voor investeringen het enige deel van de begroting van Defensie met enige financiële flexibiliteit. Het ligt daarom voor de hand dat minister van Defensie Hillen het grootste deel van het geld dat hij op korte termijn nodig heeft voor de bezuinigen hier denkt te vinden.

Dat er zo wordt gehandeld, lijkt de 'geijkte methode' te zijn om bij Defensie financiële tegenvallers op te vangen. Dit kan worden onderbouwd door de investeringsquote te vergelijken met de voornemens en verwachtingen hieromtrent.

De Prioriteitennota uit 1993 stelde bijvoorbeeld het volgende in het vooruitzicht:

"De in de nieuwe plannen vervatte herstructurering maakt in de tweede helft van de jaren negentig een herstel van de investeringen mogelijk; de investeringsquote stijgt van 23 procent in 1993-1994 naar 26 procent in 1995 en naar 29 procent in 1996-1998".¹³ De Defensienota 2000 kondigde aan dat voor de jaren 2000-2009 een investerings-percentage van meer dan 20% zou worden gehaald.¹⁴ En, meer recent was de verwachting dat in 2006 20,5% en in 2007 bijna 23% van het Defensiebudget aan investeringen zou worden besteed.¹⁵

Zoals figuur 2 aangeeft zijn (behalve voor 2006 en 2007) deze voornemens de afgelopen 20 jaar niet gehaald. De investeringsquote verloopt veel grilliger dan gepland.

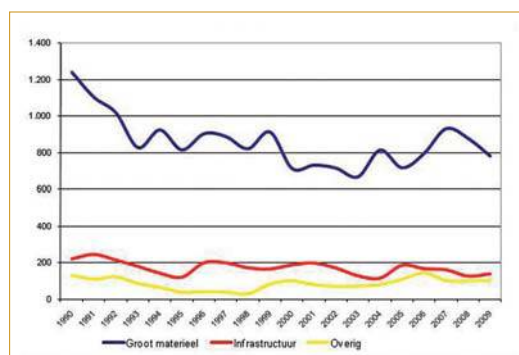
De bevinding is dat het bijzonder moeizaam is geweest, of zelfs onmogelijk, om het gewenste investeringsniveau te behalen. Dit kan alleen worden verklaard doordat financiële tegenvallers zijn afgewenteld op het budget voor investeringen.

Nu omvatten investeringen, net als de uitgaven voor materieel meer dan wapengerelateerde uitgaven. Ook investeringen in infrastructuur en informatietechnologie worden hiertoe gerekend. In figuur 3 is een onderscheid gemaakt tussen de drie categorieën. Ten eerste, de wapensystemen in de categorie groot

materieel. Ten tweede de infrastructuur (onder meer kazernes, militaire vliegvelden, havens en gebouwen). Ten slotte: de categorie 'overig', waarin informatietechnologie het meest belangrijk is. Wanneer deze doorsnijding wordt gemaakt valt op dat investeringen in infrastructuur en informatietechnologie een gelijkmatiger verloop hebben dan die in groot materieel. Dit leidt tot de gedachte dat uitstellen en verschuiven van investeringen in die laatste genoemde categorie het gemakkelijkst is, want de gevolgen daarvan merkt niemand op de korte termijn.

Het vereiste niveau van investeringen

De vraag is natuurlijk of het erg is dat geld dat eigenlijk was bestemd voor nieuwe wapens is uitgegeven aan andere zaken. Bijvoorbeeld: om de uitgaven voor materieel op peil te houden of om het personeel te kunnen blijven betalen.

figuur 3. Ontwikkeling reële investeringsuitgaven.

Op zich is het niet noodzakelijk om ieder jaar eenzelfde bedrag te investeren. Voorkomen moet echter worden dat het gebruik van militaire middelen van langere duur wordt dan economisch verantwoord is. Wat die levensduur is, hangt af van de omstandigheden.

Sommige systemen moeten worden vervangen omdat gebruikskosten te hoog oplopen. Dit was het argument om Hr.Ms. Zuiderkruis te vervangen. Hoofd- en hulpwerktuigen zouden het begeven en de romp zou scheuren gaan vertonen, zo werd voorspeld.¹⁶

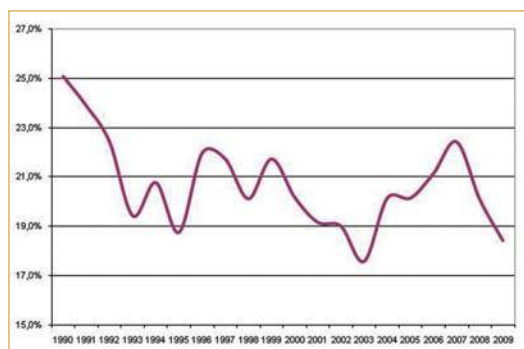
Andere systemen verliezen hun gebruikswaarde doordat de dreiging verandert. Een voorbeeld hiervan is dat patrouille-voertuigen in Afghanistan niet opgewassen bleken tegen berrmbommen. Daarom zijn zogenaamde *Bushmasters* aangeschaft (prijskaartje meer dan €70 miljoen).¹⁷

Wat betreft de eerste soort (de 'like for like') vervanging kan worden beredeneerd wat die levensduur is. Hiervoor moet echter wel bekend zijn wat de kosten van gebruik van de betreffende systemen zijn. Zoals is vastgesteld in de tweede paragraaf is dit op dit moment niet het geval.

Voor de vervanging van systemen die in militaire zin minder nut hebben gekregen moet worden vertrouwd op kennis van militaire deskundigen. Dit geldt trouwens ook voor aanvullende nieuwe militaire capaciteiten. Het inzicht in de onderbouwing van die nutafwegingen ontbreekt echter.

Een bevinding is daarom dat de economische levensduur van systemen bij Defensie en daarmee het vereiste investeringsniveau niet bij benadering kan worden vastgesteld. →

figuur 2. Ontwikkeling investeringspercentage.

12 TOEKOMST DEFENSIE

uitstel of afstel van investeringen?

Nu kan worden verondersteld dat krijgsmachten uit ervaring een bepaald investeringsniveau hebben dat net genoeg is om aan hun taken en verplichtingen te voldoen.

Land	Periode		
	2007	2008	2009
Canada	14,8	13,0	17,9
Duitsland	14,8	17,1	17,6
Nederland	19,1	18,4	17,6
Verenigd Koninkrijk	22,6	22,5	24,0

tabel 2, *Uitgaven voor aanschaf van wapensystemen als percentage van het defensiebudget.*¹⁸

Wanneer die aanname juist is, dan baren de investeringsuitgaven van Nederland geen onmiddellijke zorgen. Nederland bevond zich in 2009 in het goede gezelschap van Canada en Duitsland (zie tabel 2). De investeringsquote van Nederland bevindt zich overigens wel onder het Europees gemiddelde dat door de jaren heen meer dan 20% was.¹⁹ De invloed van technologie- en land Zweden en de nucleaire landen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk doen zich bij deze vergelijking gelden.

Het is echter zeer wel voorstelbaar dat die veronderstelling niet juist is en dat krijgsmachten wel meer hadden moeten investeren, maar hiertoe niet bij machte waren. Een aanwijzing dat in de Nederlandse situatie dit het geval zou kunnen zijn is dat de ambitie de afgelopen twintig jaar in het algemeen hoger was dan de realisatie. De oorzaak hiervan is financiële onmacht. Als dit de situatie is dan is er geen reden voor de Nederlandse krijgsmacht om zich te wentelen in tevredenheid. De 'greep in de investeringskas' als redmiddel moet dan minder vanzelfsprekend worden.

Tot slot

De uitgaven van Defensie zijn niet flexibel en de *matex* is moeilijk te beheersen. De vraag blijft of met de investeringen de defensietaken naar behoren kunnen worden uitgevoerd en of er geen belastinggeld wordt verkast aan te hoge *matex* omdat systemen te oud worden. Dit verdient nader onderzoek. Hiervoor is aller-

eerst kosteninzicht nodig in de instandhouding van soorten van materieel. Hierdoor kan niet alleen de *matex* beter worden beheerst, maar kan ook de optimale levensduur van systemen worden benaderd. Dat helpt om het noodzakelijke investeringsniveau te bepalen.

Op basis van het investeringsgedrag van de afgelopen twintig jaar is het zeker denkbaar dat uit een dergelijk onderzoek naar voren komt dat er meer moet worden geïnvesteerd. Intuïtief weet de krijgsmacht dit dan wel, maar is financieel machteloos om de plannen hiervoor te realiseren. Als dit scenario juist is dan moet er iets aan die onmacht worden gedaan. Hiertoe moet de op kortere termijn alternatieve aanwendbaarheid van geld in exploitatiebudgetten worden vergroot. Dit kan op verschillende manieren zoals door minder juridische verplichtingen in budgetten, meer korte contracten voor personeel en voor onderhoud van systemen, maar ook door meer uitbesteding van dienstverlening die Defensie nog zelf voortbrengt. Vooral voor de ondersteuning door Defensie Materieel Organisatie en het Commando Dienstencentra biedt uitbesteding interessante perspectieven want het maakt afwegingen bij Defensie beslist doeltreffender.

de uitgaven van Defensie zijn niet flexibel en de *matex* is moeilijk te beheersen

Dit komt omdat arbeid van mensen niet een gelijk nut hoeft te hebben voor een organisatie. Als taken door eigen werknemers worden uitgevoerd, dan wordt ook werk met 'minder nut' gedaan, want die werknemers zijn er toch. Zou die dienstverlening echter worden betrokken van anderen dan kan een afweging worden gemaakt, zoals geld voor die dienstverlening of bijvoorbeeld voor *matex*.

Natuurlijk zullen er allerlei bezwaren zijn tegen dit soort initiatieven. Die kunnen zijn van menselijke aard (vaar-wal-verhouding) en van bedrijfsmatige aard (de betrouwbaarheid van dienstverlening door derden) en zijn natuurlijk legitiem.

Daarbij is van belang om steeds te beseffen dat korte termijn ingrepen leiden tot effecten op lange termijn. Daarvan hebben wij een voorbeeld gegeven door voor de oplossing van korte termijn problemen 'een greep te doen in de investeringskas'.

De vervanging van de patrouille-voertuigen in Afghanistan door Bushmasters was een kostbare investering. (ministerie van Defensie)

Andersom zou voor de korte termijn kunnen worden geredeneerd dat werk dat is uitbesteed (bijvoorbeeld onderhoud) en waarvoor nog voldoende capaciteit in de organisatie aanwezig is, weer inbesteed wordt. Dat leidt op korte termijn tot minder geld dat de organisatie uitstroomt en kan worden gebruikt om te bezuinigen. Op langere termijn wordt de financiële flexibiliteit dan wel weer kleiner. Anderzijds zou ondersteunend werk kunnen worden uitbesteed, indien moet worden voorkomen dat bezuinigingen steeds in eerste aanleg worden afgewenteld op investeringen.

Het is te hopen dat bij invulling van de huidige financiële ombuigingen ten gevolge van het regeerakkoord de in dit artikel voorgedragen vraagstukken worden betrokken. De onderbouwing van de investeringsquote, de haalbaarheid van investeringsplanning en de daarvoor noodzakelijke financiële flexibiliteit verdienen serieuze aandacht. Dan wordt wellicht in de toekomst voorkomen dat wat Hr.Ms. Zuiderkruis nu overkomt: uitstel van noodzakelijke vervanging.

Dr. E.J. (Eric Jan) de Bakker (KTZA b.d.) deed van 2006-2010 economisch onderzoek bij de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).
Dr. R.J.M. (Robert) Beeres is universitair hoofddocent aan de NLDA en aan de Nyenrode Business Universiteit.

Noten

- 1 Minister van Defensie (2010) *Begroting 2011*, 10.
- 2 Staatsecretaris van Defensie (2010) *Verplichtingenpauze materieexploitatie Defensie; maatregelen*, Tweede Kamer 32123X, nr.122.
- 3 Minister van Defensie (2010a) *Toelichting op de nota van wijziging 2011*, Brief BS 201038172.
- 4 Minister van Defensie, (2010b), *Reactie op vragen over de defensiebegroting*, Brief BS 2010034940.
- 5 De getallen zijn, tenzij anders vermeld, ontleend aan jaarverslagen Defensie. Voor een verantwoording zie E.J. de Bakker, E.J. Westerink en R.J.M. Beeres (2008) *Belastinggeld voor vrede en veiligheid*. Researchpaper 2008/3. Faculteit voor Militaire Wetenschappen, Breda.
- 6 Minister van Defensie (2003) *Prinsjesdagbrief*, Tweede Kamer 29200X nr.4.
- 7 Idem, 32.
- 8 Minister van Defensie (2005) *Marinestudie*, Tweede Kamer 30300X nr. 9, 16.
- 9 Minister van Defensie (2010) *Reactie op vragen over de defensiebegroting*, 66.
- 10 Zie voor een andere beschouwing *Belastinggeld voor vrede en veiligheid*, 31.
- 11 Minister van Defensie (2010a).
- 12 Minister van Defensie (2010c) *Vragen tweede suppletioire begroting*, Brief BS 2010040552.
- 13 Minister van Defensie (1993) *Prioriteitennota* Tweede Kamer 22975, nr. 1-2, 70.
- 14 Minister van Defensie (1999) *Defensienota 2000*, Tweede Kamer 26900 nr. 2, 191.
- 15 Minister van Defensie (2003) *Prinsjesdagbrief*.
- 16 Staatsecretaris van Defensie (1996) *Reactie op vragen over de defensiebegroting*, Tweede Kamer 24400X, nr. 61.
- 17 Staatsecretaris van Defensie (2009) *Vierde aanvullende behoefte Bushmaster patrouillevoertuigen*. Brief S2009011668.
- 18 NATO (2010) *Financial and Economic Data Relating to NATO Defence*.
- 19 European Defence Agency (2010) *Facts & Figures 2009*.

CARTOON

14 OPINIE

prof. dr. J. Strikwerda

Opmerking vooraf

Op 3 februari jl. organiseerden de Gezamenlijke Officieren Verenigingen een seminar met de titel 'Sturing bij Defensie'. De openingsspeech werd gehouden door minister van Defensie Hillen. Een van de andere sprekers was prof. dr. J. Strikwerda, hoogleraar organisatie en organisatieverandering aan de Universiteit van Amsterdam. Naar aanleiding van de speech van Hillen heeft professor Strikwerda onderstaande reactie geschreven.

De ministeriële verantwoordelijkheid van de soldaat

Tijdens een besloten, informele bijeenkomst met officieren, donderdag 3 februari 2011, heeft minister Hillen uiteengezet dat hij de noodzaak ziet meer beslissingsbevoegdheden en speelruimte aan de voet van de organisatie te leggen, maar dat hij daarin beperkt wordt door de huidige invulling door de Tweede Kamer van de ministeriële verantwoordelijkheid.

Professor Strikwerda tijdens het seminar van 3 februari jl.

Immers voor minister Hillen geldt dat hij voor elk incident naar de Kamer wordt geroepen, net als het geval is voor de andere ministers. In de interne organisatie van ministeries wordt deze invulling van de ministeriële verantwoordelijkheid, versterkt door politici die slechts nog *trial without error* accepteren, vertaald in een dirigistisch toezichtregime, centralisatie en procedures voor risicomanagement.

Tegelijk is het zo dat de overheid een samenleving moet dienen met een toenemende complexiteit en idem dynamiek. Het is onmogelijk voor elke nieuwe situatie vooraf dirigistisch beleid of instructies op te stellen. Ook is het onmogelijk dat voor elke nieuwe situatie die uitvoerders ten velde, militairen op uitzending, tegenkomen te beschrijven en te melden naar de centrale leiding om vandaaruit instructies te krijgen hoe te handelen. In de huidige

ge informational society kan lokaal optreden van militairen, maar het geldt ook de politie, alleen effectief zijn als de lokaal uitvoerende zelf de situatie kan beoordelen en kan besluiten hoe te handelen. In het militaire bedrijf geldt vandaag de dag de doctrine van *information superiority*, een gevecht of handhavingsoperatie kan in een concrete lokale situatie alleen gewonnen worden als er over die situatie sneller en beter dan de tegenstander dat kan een zogeheten informatieruimte opgebouwd kan worden en informatie verwerkt kan worden in concrete handelingen. Superieure vuurkracht blijkt een te trage of ontoereikende informatieruimte niet te kunnen compenseren.

Overigens geldt dit niet alleen voor het militaire bedrijf, inmiddels heeft ook een aantal gemeenten moeten ervaren dat burgers steeds vaker beter in staat zijn een lokaal *issue* te duiden dan het ambtelijk apparaat dit kan.

Deze ontwikkeling in de samenleving plaatst de Tweede Kamer als toezichthouder op de minister voor een keuze. De huidige wijze van invulling van de ministeriële verantwoordelijkheid leidt, via een restrictief dirigistisch beleid, centralisatie en risico-management tot tal van fouten en vooral tekortkomingen in de uitvoering en het oplossen van problemen. Het leidt bovendien tot dure ambtelijke *overhead*. De burger, al of niet versterkt door publicaties van de WRR klaagt daarover. De huidige tactiek is door definitie en regels fouten en tekortkomingen niet als zodanig te definiëren, en dan zijn bestuurders daarop ook niet aansprakelijk. Zoals een bestuursvoorzitter van een Nederlandse onderneming eens van zijn *facility manager* te horen kreeg, die hem er op wees dat er ontruimingsoefeningen gehouden moesten worden, op de vraag: vallen er dan minder doden? "Nee, maar met die ontruimingsoefeningen bent u dan niet verantwoordelijk voor die doden." Vandaar ook dat risico-management internationaal wel wordt aangeduid met georganiseerde onverantwoordelijkheid. En dat risico loopt dus ook de huidige invulling van de ministeriële

verantwoordelijkheid. In het bedrijfsleven wordt steeds vaker gekozen voor een *trial-and-error* methode om strategieën uit te voeren en mee te bewegen met de dynamiek in de markt. Die *trial-and-error* wordt gedaan door die medewerkers die in direct contact staan met (potentiële) klanten, maar wel op basis van informatie over doel, waar grenzen liggen en een snelle terugkoppeling over de effecten van hun handelen. Zoals de term al aan-

de vraag die de Tweede Kamer zich dan ook moet stellen is of zij met de huidige invulling van de ministeriële verantwoordelijkheid niet een strategische fout maakt

geeft, daarbij worden fouten gemaakt. Daarvoor wordt bewust gekozen omdat het niet toestaan van *trial-and-error* tot veel ernstiger fouten leidt, in het bijzonder strategische die, in tegenstelling tot tactische fouten, onherroepelijk blijken te zijn. De vraag die de Tweede Kamer zich dan ook moet stellen is of zij met de huidige invulling van de ministeriële verantwoordelijkheid niet een strategische fout maakt.

Uiteraard roept dit de vraag op wat dan wel een invulling van die ministeriële verantwoordelijkheid moet zijn, want *trial-and-error* in het publieke domein blijft uiteraard gebonden aan het eerste beginsel van behoorlijk bestuur en niemand wil een herhaling van de incidenten zoals van het Amerikaanse leger in enkele Iraakse

gevangenissen. In plaats van, zoals nu gebeurt, de minister te dwingen tot een dirigistische wijze van leidinggeven, wat een doodlopende weg is, ook vanwege het demotiverende karakter er van op militairen, zou de Tweede Kamer er voor moeten kiezen de minister aan te spreken op de kwaliteit van zijn constituerende wijze van leiding geven, zodat uitvoerenden ten velde ook zo goed mogelijk (innovatieve, grensverleggende) oplossingen kunnen besluiten, zonder dat de integriteit van de overheid in het geding komt.

Juist in het geval van het militaire bedrijf zal moeten gelden dat gemaakte fouten er op beoordeeld moeten worden of die een intrinsiek onderdeel uit maken van het 'venture' karakter van de operatie of het gevolg van verwijtbaar tekortschieten in het a priori creëren van condities. Ook de Tweede Kamer zal zich moeten realiseren dat er niet zoiets bestaat als *perfect control*, er blijven altijd fouten gemaakt worden, het gaat om de bandbreedte. Als de Tweede Kamer geen appetijt heeft voor deze tweede keuze voor de invulling van de ministeriële verantwoordelijkheid struikelt ze in dezelfde valkuil als ondernemingen die vasthouden aan de oude *command-and-control* organisatie, ze loopt vast in grote ambtelijke *overhead* en in haar eigen beperkte capaciteit om informatie te verwerken. Het laat zich raden wat daarover het oordeel van de burger zal zijn.

De lezing van prof. dr. J. Strikwerda, alsmede een uitgebreid verslag van het seminar, staat op www.kvmo.nl/seminar-sturing-defensie.

ADVERTENTIE

Familie diner

Zaterdag 26 maart

in de Marineclub

3 GANGEN FAMILIEDINER:
 Volwassenen à € 25,- p.p.
 Kinderen t-m 10 jaar à € 15,- p.p.

17:00 uur Ontvangst van de kinderen met een feestelijke kindercoktail
 17:30 uur Wij serveren het 3 gangen familiediner.

Reserveren: 0223-614225/ 657688 of am.wilhelmus@mindef.nl
 Website: www.marine-officiersclub.nl

De NLDA en het KIM van nu

Op weg naar een mooie toekomst?

Wie een tijd geleden het KIM heeft verlaten en nu na jaren opnieuw de hal naar het Zaalje betreedt, merkt dat er in die tijd veel veranderd is. En dat wat al goed was nog is gebleven. De Nederlandse Defensie Academie, het KIM en het Korps Adelborsten zijn springlevend.

Schuchtere spijkerbroeken, man en vrouw, worden omgevormd tot enthousiaste marineofficieren van vloot en Korps. Zij staan te springen om hun intrede te doen in de operationele marine- en defensiewereld. Deze adelborsten van nu vormen de leiding van de marine en van de defensieorganisatie van morgen. Wij zijn verantwoordelijk voor deze organisatie van morgen.

In het licht van de bezuinigingen binnen Defensie wordt ook gekeken naar de officiersopleidingen en daarbij meer in het bijzonder naar de academische vorming voor officieren. Om hier goed over te kunnen oordelen is het van belang te weten wat er op de NLDA en bij het KIM gebeurt. Onbekend maakt immers onbeminde.

Ik wil hiertoe eerst een introductie geven over de NLDA, over de structuur van de huidige opleiding tot marineofficier en over het Korps Adelborsten. Daarna wil ik enige actuele onderwerpen behandelen zoals de accreditatie van de wetenschappelijke opleiding en het omgaan met ongewenst gedrag.

Nederlandse Defensie Academie

In 2005 zijn de initiële- en loopbaanopleidingen voor officieren (KMA, KIM en IDL) bestuurlijk onder één dak gebracht binnen de Nederlandse Defensie Academie (NLDA). Daarbij werd de wetenschappelijke staf van KIM en KMA ondergebracht binnen de Faculteit Militaire Wetenschappen (FMW) als aparte eenheid binnen de NLDA. De doelstellingen hierbij waren het bevorderen van de verdere samenwerking tussen de officiersopleidingen van de krijgsmacht en het vormen van een eenduidige organisatie die vereist is voor de accreditatie van de opleidingen. En natuurlijk ook om de doelmatigheid van de opleidingen te versterken.

Met de introductie van de FMW werd ook een van de voorwaarden ingevuld om de wetenschappelijke opleidingen bij de NLDA volgens de civiel erkende bachelor-master structuur te laten certificeren.

De commandant van de NLDA vervult tevens de functie van Gouverneur van de KMA en de plaatsvervangend commandant NLDA vervult tevens de functie van VOKIM. Gouverneur en VOKIM zijn hierbij nevenfuncties. De dagelijkse leiding van KMA en KIM berust bij Commandant Opleidingen KMA en Commandant Opleidingen KIM.

Adelborsten en hun studie op de NLDA

Een jaargang adelborsten bestaat niet meer uit een groep van alleen net afgestudeerde VWO-ers. Een jaar is nu meer divers samengesteld. Elk jaar in augustus komen mannen en vrouwen die in leeftijd variëren van 17 tot bijna 30 op als jongstejaar adelborst.

Er zijn grofweg drie instroomprofielen: een profiel met een VWO diploma, een met een HAVO diploma en een met een voor hun korps relevant HBO of universitair diploma. Afhankelijk van deze vooropleiding volgen de adelborsten een studietraject tot officier. De HAVO of HBO/WO opgeleide adelborsten volgen de Korte Officiersopleiding (KOO), de VWO opgeleide adelborsten volgen de Militair Wetenschappelijke Opleiding (MWO).

De opkomst 2010 bestond uit 24 adelborsten KOO HAVO, 38 adelborsten KOO HBO/WO en 66 adelborsten VWO. Ondanks deze verschillen in vooropleiding, ervaring en achtergrond en studietraject vormen zij één jaar. Zij dragen allemaal een adelborstenbaadje en doorstaan samen de maritieme introductieperiode op Texel en de korpsintroductie van het Korps Adelborsten. Zij kennen elkaar door en door, de basis voor een netwerk bij toekomstige functies.

HAVO opgeleide adelborsten zijn er alleen voor de korpsen Z en M. Zij worden aangenomen om de eerste uitvoerende operationele functies tot en met LTZ 2 OC of KAPTMARNS te vervullen. HBO/WO en VWO opgeleide adelborsten zijn er voor alle korpsen. Met hun al aanwezig of na het Militair Wetenschappelijk opleidingstraject verkregen academische vaardigheden zijn ze in principe ook geschikt om verder door te groeien naar functies van LTZ1 of MAJMARNS en hoger (fig. 1).

De KOO bestaat uit de Maritiem Militaire Opleiding (MMO) en de Vaktechnische Opleiding (VTO). De HBO/WO en HAVO opgeleide adelborsten zitten hierbij samen in een klas. De duur van de KOO varieert per korps. Z en M kennen de langste KOO, deze duurt ca. 2 jaar. Bij de nautisch gerichte VTO voor Z wordt intensief gebruik gemaakt van de brugsimulator bij het KIM en van vaarperiodes aan boord van het opleidingsvaartuig MOV Van Kinsbergen. De VTO voor M bestaat voornamelijk uit de Praktische Opleiding Tot Officier Mariniers (POTOM).

Commandeur Snoeks reikt diploma's uit aan marineofficieren na succesvolle afronding van hun KIM-opleiding. (NLDA)

Het merendeel van de adelborsten volgt de Militair Wetenschappelijke Opleiding. De interesse van een 18 jarige om met een VWO diploma een wetenschappelijke studie te doen, waarbij je theorie en praktijk met elkaar afwisselt, je sportief en mentaal uitgedaagd en gevormd wordt, je af en toe nog even mag varen én daarbij vrienden voor het leven maakt, is gelukkig nog groot. Naar mijn stellige overtuiging is het vissen uit juist deze VWO vijver, aangevuld met de HBO/WO en HAVO vijvers, de beste wijze om de toekomstige kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan officieren in de totale personeelspiramide te kunnen vullen. →

	Zeeofficieren	Mariniers	Technische Dienst	Elektrotechnische Dienst	Administratie
HAVO	✓	✓			
HBO techniek	✓	✓	✓	✓	✓
WO techniek	✓	✓	✓	✓	✓
HBO	✓	✓			✓
WO	✓	✓			✓
Hoger Nautisch onderwijs	✓	✓			✓

figuur 1, Instroomprofielen Korte Officiers Opleiding.

18 KENNIS EN WETENSCHAP

Op weg naar een mooie toekomst?

	Zeeofficieren	Mariniers	Technische Dienst	Elektrotechnische Dienst	Administratie
Militaire Bedrijfswetenschappen	✓	✓			✓
Krijgswetenschappen	✓	✓			
Militaire systemen en technologie	✓	✓	✓	✓	
Civiele techniek		✓			

figuur 2, Studierichtingen Militair Wetenschappelijke Opleiding.

* Slechts een beperkt aantal plaatsen per jaar.

Het MWO traject bestaat uit de MMO, de VTO en de daadwerkelijke wetenschappelijke opleiding. De totale duur van deze opleiding blijkt afhankelijk van het studietraject en korps tussen 4 en 6 jaar. De adelborsten die het MWO traject volgen, merken de veranderingen die zijn gekomen met de oprichting van de NLDA. De wetenschappelijke opleiding wordt verzorgd door de FMW. De FMW leidt de studenten op tot universitair bachelor (Ba) niveau. De FMW heeft een aantal studierichtingen waarvan Militaire Systemen en Technologie (MS&T), Militaire Bedrijfswetenschappen (MBW) en Krijgswetenschappen (KW) de grootste zijn (fig. 2).

De FMW heeft twee vestigingen, een in Den Helder bij het KIM voor de studie MS&T en een in Breda bij de KMA voor de studies

MBW en KW. Afhankelijk van de studierichting volgen de adelborsten, LTZ3's en TLNTMARNs dus het wetenschappelijk deel van hun studie in Breda of in Den Helder. Adelborsten T en E kunnen alleen MS&T studeren en blijven dus bij het KIM in Den Helder. Adelborsten A kunnen

alleen MBW studeren en verhuizen voor hun studie naar Breda. Adelborsten Z en M worden aangenomen met een MS&T, MBW of KW profiel. De eersten blijven in Den Helder, de anderen verhuizen naar Breda.

Omdat er de laatste jaren minder dan het gewenste aantal adelborsten Z met een MS&T profiel konden worden geworven zijn er meer adelborsten Z met een MBW of KW profiel aangenomen. Het grootste deel van het oudstejaar verhuist dan ook in januari van het studiejaar naar Breda. Omgekeerd verhuizen cadetten van landmacht en luchtmacht die MS&T studeren dan voor hun studie naar Den Helder.

Met de voorziene introductie van een nieuwe studievariant MTB, Technische Bedrijfskunde met een militaire focus, binnen MS&T, wordt verwacht dat meer adelborsten Z en meer cadetten landmacht en luchtmacht hun wetenschappelijke studie in Den Helder zullen volgen.

In de roosters zijn VTO, MMO en Ba opleiding zo met elkaar verweven dat theorie en praktijk elkaar blijven versterken. Naast kortere MMO en VTO blokken in de Ba periode voor alle korpsen zijn er ook langere VTO perioden geroosterd voor Z (nautische vakken, brugsimulator, varen a/b MOV Van Kinsbergen) en voor

De nieuwe samenstelling van het Korps Adelborsten met verschillen in studieduur, leeftijd, vooropleiding en daarmee levenservaring stelt het Korps van nu voor grote uitdagingen. (NLDA)

M (POTOM) om hen in een vroegtijdig stadium kennis te laten maken met de aard en omgeving van hun eerste functies en hen de benodigde kennis en vaardigheden daarvoor bij te brengen. Vaktechnische en wetenschappelijke kennis en daadwerkelijke praktijk worden aan elkaar verbonden. Het periodiek kunnen varen tijdens de opleiding werkt daarnaast zeer motiverend. De opleiding tot marineofficier kent nog steeds een aantal pijlers: de maritiem militaire opleiding, de vaktechnische opleiding en, voor de MWO-ers, ook de militair wetenschappelijke opleiding. Daarbij is er natuurlijk continu aandacht voor de persoons- en officiersvorming. Dit onder andere door het intensieve samenleven en samenwerken op het internaat binnen het Korps Adelborsten.

Jongstejaars slapen nog in slaapzaaltjes, weliswaar minder groot dan vroeger, maar hier leert men nog steeds om binnen een beperkte ruimte samen te leven. Tweede- en oudstejaars slapen en studeren in een eigen hut in gebouw Neptunus. Ook hier leert

met het halverwege het studiejaar verhuizen van het grootste deel van het oudstejaar naar Breda verdwijnt bestuurlijke- en korpservaring

men om, met iets meer persoonlijke vrijheden, samen te leven. Elkaars bijzonderheden of onhebbelijkheden accepteren en waar nodig elkaar daarop aanspreken. Een uitstekende voorbereiding op het latere samenleven en -werken aan boord of in het veld. Onder verantwoording en supervisie van de KIM en NLDA leiding wordt het korpsleven binnen het KIM voor een groot deel nog verzorgd en bestuurd door het Korps Adelborsten zelf. Zo doen ze "spelenderwijs" bestuurlijke en leiderschapservaring op. En kunnen zij leren van fouten.

In het verleden bestond het Korps uit een vrij homogene groep van VWO afgestudeerde jongstejaars, tweedejaars en oudstejaars adelborsten. Jongstejaars wisten nog niet veel en moesten veel leren. Tweedejaars wisten al wat, vervulden ondersteunende korpsfuncties en deden daarmee ervaring op. Oudstejaars hadden twee jaar ervaring en gaven leiding binnen het Korps Adelborsten.

De nieuwe samenstelling van het Korps Adelborsten met de grote verschillen in studieduur, leeftijd, vooropleiding en daarmee levenservaring stelt het Korps van nu voor grote uitdagingen. WO of HBO afgestudeerde adelborsten hebben soms moeite zich te schikken in de traditionele rollen. Ze hebben meer levenservaring, volgen de korte opleiding en worden na hun tweedejaar al benoemd tot officier. Het oudstejaar dat voornamelijk uit adelborsten met VWO opleiding bestaat gaat voor het grootste deel na de jaarwisseling in januari naar Breda.

Tenslotte speelt de korpsverdeling en daarmee de verschillende studietrajecten ook een rol. Bij de afgelopen opkomsten is bijna een derde deel van de opkomst adelborst voor het Korps Mariniers. Deze adelborsten weten dat zij ongeveer halverwege hun jongstejaar met de POTOM aanvangen, hun focus ligt in de tijd daarvoor volledig op het zich voorbereiden op de POTOM. Na een succesvol afgeronde POTOM blijven de KOO adelborsten

mariniers nog een paar maanden bij het KIM voor het afronden van de VTO vakken. Het merendeel van de MWO mariniers studeert KW of MBW en verdwijnt een half jaar later naar Breda. Het integreren van de adelborsten mariniers binnen het Korps Adelborsten is daarmee een aparte zorg.

Wat doen we nu met deze grotere diversiteit? Deze diversiteit biedt ook mogelijkheden. Met het halverwege het studiejaar verhuizen van het grootste deel van het oudstejaar naar Breda verdwijnt bestuurlijke- en korpservaring. De al aanwezige bestuurlijke ervaring en levenservaring van KOO HBO en WO-ers kan dat gat voor een deel goed opvullen.

De verkiezingen voor de Senaat, het Centraal Sportbestuur, de Adelborsten Roei- en Zeilvereniging en de Janussen vinden daarom nu net voor de jaarwisseling plaats. Vanaf januari neemt het tweedejaar dan de leidinggevende taken binnen het Korps Adelborsten van het oudstejaar over en ondersteunen daartoe gekozen jongstejaars daarbij.

Een nadeel van de nieuwe structuur is dat er slechts maximaal één jaar collectief geheugen van de jaarlijkse korpsactiviteiten in de besturen aanwezig is in plaats van de twee jaar die vroeger in het oudstejaar zat. Dit tekort wordt zo goed mogelijk opgevangen door de verschillende besturen van het Korps Adelborsten meer door de staf te begeleiden.

Afgelopen jaar heeft het Korps Adelborsten na een statutenwijziging een andere indeling van de Senaat vastgesteld. In de Senaat worden nu altijd een adelborst marinier en een adelborst KOO gekozen. De samenstelling van de Senaat doet daarmee meer recht aan de huidige samenstelling van het Korps Adelborsten. Hierdoor wordt meer betrokkenheid, draagvlak en bestuurlijke kracht binnen de diverse groepen verzekerd.

Accreditatie

Dat de wetenschappelijke opleiding bij de Faculteit Militaire Wetenschappen een universitair Bachelor niveau kent is recent aangetoond. De Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie heeft de drie studierichtingen MBW, KW en MS&T gevisiteerd en is daarbij tot de conclusie gekomen dat iedere studie het universitair Bachelor predikaat verdient.

Met enige trots kan ik daarbij zeggen dat de MS&T studie in Den Helder op veel onderdelen zelfs "goed" en op een onderdeel zelfs "excellent" scoorde en daarmee als een Ba+ studie werd getypeerd. Het hoge wetenschappelijk gehalte van de studies blijkt verder ook in de praktijk: studenten van de NLDA die van hun OPCO de gelegenheid krijgen verder op een civiele universiteit door te studeren voor hun master, weten deze master in relatief korte tijd met vaak uitstekende cijfers te behalen.

Hoewel het niveau overduidelijk is aangetoond, kunnen we helaas nog steeds niet het erkende universitair Bachelor diploma uitreiken. Wettelijk geldt dat de minister van OC&W deze bevoegdheid alleen kan verstrekken aan een onafhankelijk rechtsorgaan niet zijnde de Staat. Al enige tijd zijn we hier dan ook voor bezig een stichting op te richten. Een langdurig en veel moeilijker proces dan ik en vele anderen hadden gedacht. Maar gelukkig wordt er wel voortgang geboekt. De nu volgende te nemen stap in het traject is dat de minister van Defensie de ministerraad en daarna de Tweede Kamer informeert over het voornemen deze stichting op te richten. Bij geen bezwaar kan de minister van OC&W vervolgens deze dan opgerichte stichting de bevoegdheid geven de

20 KENNIS EN WETENSCHAP Op weg naar een mooie toekomst?

Bachelor diploma's uit te reiken. Zodat de MWO afgestudeerde adelborsten en cadetten eindelijk hun civiel erkend en gecertificeerd Bachelor diploma in ontvangst kunnen nemen. Ook de Tweede Kamer volgt dit proces met veel belangstelling. Een verleden jaar ingediende motie van D'66 Kamerlid Hachchi zorgt hierbij voor wat extra druk op de ketel.

Omgangsvormen

De NLDA, de KMA en het KIM zijn afgelopen jaar negatief in het nieuws gekomen naar aanleiding van betreurenswaardige incidenten, sommige van jaren terug. In de beeldvorming leek het alsof dit het standaardgedrag was bij de instituten. Vrijwel gelijktijdig werd een rapport gepubliceerd over een onderzoek naar omgangsvormen op de opleidingsinstituten van Defensie. Ook in dat in opdracht van het ministerie van Defensie opgestelde rapport "Blauw" kwamen KIM en KMA minder positief naar voren.

**het elkaar waar nodig corrigeren
is uitstekend en een wederzijds
plaagstootje moet kunnen.
Maar niet met de intentie iemand
naar buiten te drukken**

Dit heb ik zelf als een heel vervelende periode ervaren. Vervelend voor alle betrokkenen, voor de adelborsten en cadetten, maar ook voor de instructeurs, docenten en andere leden van de staf. Ik herkende me niet in het expliciet negatieve beeld dat van onze instituten werd geschetst. Ook in het rapport Blauw werd gerapporteerd dat het merendeel van de adelborsten de omgangsvormen bij het KIM juist roemde.

Dit zeg ik niet om het rapport te bagatelliseren of te ontkennen. Ook op het KIM komt ongewenst gedrag voor. We hebben de publiciteit en het rapport dan ook als een kans gezien om meer aandacht te geven aan het herkennen en bestrijden van ongewenst gedrag. Het kan altijd beter, en dat streven we na. Bij het KIM en de KMA zijn taakgroepen samengesteld vanuit alle geledingen, waaronder ook adelborsten en cadetten. Met medewerking en begeleiding van de Centrale Organisatie Integriteit Defensie hebben deze taakgroepen diverse acties geïnitieerd. In het curriculum van zowel adelborsten en cadetten als van instructeurs komt meer aandacht voor het herkennen, voorkomen en stoppen van ongewenst gedrag. De rol van vertrouwensadelborsten wordt uitgebreid. Iedereen die ongewenst gedrag ervaart wordt aangemoedigd aan de daders aan te geven dat hun gedrag als ongewenst wordt ervaren. Het onderwerp ongewenst gedrag leeft, veranderingen zijn zichtbaar. De grootste winst die we tot nu toe al hebben geboekt is een grotere bewustwording.

In de gesloten gemeenschap van het Korps Adelborsten bestaat een kans op zelfselectie. Een individu dat naar de mening van de groep door gedrag of houding niet past binnen die groep wordt soms gepest. Soms zelfs zo erg dat de gepeste uiteindelijk besluit de opleiding te stoppen.

Dat is een verkeerde gang van zaken. Ik vind dit niet goed. Het Korps Adelborsten bepaalt niet wie wel past en wie niet. Het elkaar waar nodig corrigeren is uitstekend en een wederzijds

plaagstootje moet kunnen. Maar niet met de intentie iemand naar buiten te drukken.

We hebben hierover goed contact met de adelborsten. Ik verwacht van de adelborsten dat zij het kader informeren als collega's door gedrag of houding negatief opvallen. Dat geeft ons de gelegenheid die personen te coachen om hun gedrag of houding te verbeteren. En mocht die adelborst de noodzakelijke competenties niet kunnen worden bijgebracht, dan wordt diegene door ons als leiding uit de opleiding ontheven.

Slot

De opleiding van adelborsten en cadetten op de NLDA, bij KIM, KMA en FMW, is een groot goed. Het blijft wonderbaarlijk om de metamorfose van spijkerbroek in augustus tot trotse adelborst bij hun installatie een paar weken later te aanschouwen. En helemaal om hen later na afloop van de opleiding te zien als jong officier. Aan het begin van hun echte carrière, klaar voor het echte werk. Met het huidige VTO onderwijs zijn adelborsten goed en gedegen, naar mijn idee zelfs beter dan vroeger, voorbereid voor hun eerste functies aan boord of in het veld.

Het militair bedrijf kan niet zonder academisch opgeleide officieren. De focus op militaire aspecten in de wetenschappelijke studies heeft een grote meerwaarde. Hun academische kennis en vaardigheden in combinatie met de in operationele functies opgedane ervaringen vertalen zich in latere bestuurlijke functies meer dan terug. Tijdens hun studie zijn ze gevormd met de eigen marine- en defensie mentaliteit, als militair en als persoon. Ze voelen zich en zijn deel van het bedrijf.

Het samenleven in groepsverband en het langzaam maar zeker nemen van steeds meer eigen verantwoordelijkheid in korpsverband is een uitstekende voorbereiding op het latere echte werk.

Het is intensief, we investeren veel in onze opleiding van de adelborsten en cadetten. Maar zij investeren ook veel in zichzelf. En het resultaat telt. Nu investeren in de persoons- en academische vorming en opleiding betaalt zich jaren later terug in het functioneren hoger in het functiehuis.

Ik heb dit artikel geschreven met de doelgroep van marineofficieren in het achterhoofd. Dit is immers het Marineblad. En naast plaatsvervangend commandant van de Nederlandse Defensie Academie ben ik ook VOKIM. Maar als plaatsvervangend commandant van de Nederlandse Defensie Academie kan ik gelukkig zeggen dat mijn waarnemingen ook gelden voor de cadetten en de KMA. Waarbij de cadetten natuurlijk ook gevormd worden naar en voor de cultuur van hun eigen krijgsmachtdeel.

Boven de deur van het Zaalje hangt een spreuk die voor mij de kern van de opleiding is. Een spreuk die ook het motto van de NLDA is geworden. Ik vertrouw erop dat het ook blijkt bij de officieren die wij als NLDA afleveren.

Kennis is macht, karakter is meer.

CDRE J. Snoeks is plaatsvervangend commandant van de Nederlandse Defensie Academie, tevens vlagofficier van het Koninklijk Instituut voor de Marine (VOKIM).

Beschrijvingsbrief 2011

Inleiding

Voor u ligt de beschrijvingsbrief 2011. In dit document wordt inzicht gegeven in de relatie tussen doelstellingen, plannen, activiteiten, begroting en resultaten van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren (KVMO).

De opzet van deze beschrijvingsbrief is als volgt. In hoofdstuk één treft u in het statutaire jaarverslag een terugkoppeling van de drie statutaire doelstellingen van de vereniging.

In hoofdstuk twee is het secretariaal jaarverslag opgenomen waarin de bestuurlijke samenstelling en toestand van de vereniging worden beschreven. In het derde hoofdstuk worden de bestuurlijke activiteiten, inclusief die van de regiobesturen beschreven.

In hoofdstuk vier wordt ingegaan op de plannen voor het huidig jaar. Vervolgens wordt in hoofdstuk vijf ingegaan op de begroting van 2011. In het laatste hoofdstuk vindt u de statutaire personele wijzigingen van het hoofdbestuur. Het financiële beleid en de financiële verantwoording zijn op de KVMO-website geplaatst en een exemplaar is opvraagbaar bij het hoofdbestuur.

HOOFDSTUK I Statutair Jaarverslag 2010

1.1 De zeemacht

De KVMO heeft zich onverminderd ingespannen om met gevraagd en ongevraagd advies de zeemacht te versterken en via de FVNO|MHB een bijdrage te leveren aan de gehele defensie-organisatie. De KVMO heeft begin 2010 meerdere malen haar zorgen geuit over de financiële problematiek binnen Defensie en de problemen op het gebied van de materiële exploitatie en de gevolgen hiervan voor de zeemacht.

Sinds halverwege dit jaar is actiever samengewerkt met andere officierenverenigingen, om namens de Gezamenlijke Officieren Verenigingen (bestaande uit KVMO, FVNO|MHB, KVNRO en NOV) een krachtig geluid te laten horen. Op 14 juli 2010 hebben de gezamenlijke officierenverenigingen een persconferentie gehouden waarin zij hun bezorgdheid kenbaar hebben gemaakt over de huidige toestand van de krijgsmacht en de toekomst van de krijgsmacht. Daarnaast is een uitgebreide brief aangeboden

aan de informateur, de media en de Vaste Kamercommissie van Defensie (VCD).

De KVMO heeft als beroepsvereniging geprobeerd bij te dragen aan oplossingen voor de financiële problematiek. De KVMO heeft bijvoorbeeld een actie opgestart om adelborstenbaadjes bij (oud-) officieren voor de jongstejaarsadelborsten in te zamelen, omdat Defensie geen financiële middelen beschikbaar stelde voor de adelborstenbaadjes.

De gezamenlijke officierenverenigingen hebben daarnaast een gezamenlijke reactie gestuurd op de defensiebegroting en op 17 november 2010 een verzoek aan de VCD gestuurd om een substantieel voorschot te doen van ca. 200 miljoen euro voor de defensiebegroting van 2011 om acute problemen in de bedrijfsvoering en de materieexploitatie op te lossen. Helaas is dit voorstel door de VCD niet overgenomen.

1.2 De zichtbaarheid

1.2.1 *Marineblad*

Het Marineblad is in 2010 8x keer verschenen. De reacties op het Marineblad zijn overwegend positief. Met opiniërende artikelen worden de leden geïnformeerd over actuele onderwerpen, uitgenodigd te reageren en discussie over deze onderwerpen aan te gaan.

1.2.2 *Website*

In 2010 heeft de KVMO-website zich qua aantal bezoeken gestabiliseerd. Op maandbasis worden zo'n 1500 verschillende mensen regelmatig voorzien van informatie. Door de website is de KVMO in staat het publieke debat en de media snel te voorzien van aanvullende, en waar nodig, nuancerende informatie. De wekelijkse weblog van de voorzitter trekt een groeiend aantal lezers, waaronder ook de media. Eind 2010 is gestart met de voorbereidingen voor het vernieuwen van de website. Dit project is begin 2011 afgerond.

1.2.3 *Overig*

De KVMO, met in haar kielzog de FVNO|MHB, blijft zoeken naar gelegenheden het publieke profiel te versterken, zowel binnen als buiten Defensie. Met persberichten wordt actief de media benaderd. Daarnaast wordt de KVMO vaker door de media benaderd en gevraagd naar haar standpunten.

Het symposium na de Algemene Vergadering in juni 2010 met het thema 'Veiligheid voor Afrika' heeft geleid tot veel interesse van zowel leden als externe geïnteresseerden.

De contacten met individuele leden van de Vaste Kamercommissie van Defensie zijn geïntensiveerd, over het gehele politieke spectrum, om zo breed mogelijk voorlichting te geven over ontwikkelingen bij Defensie.

Professor dr. J.S. van der Meulen bekleedt, naast zijn functie als universitair hoofddocent aan de NLDA, als bijzonder hoogleraar "militair maatschappelijke studies" de KVMO-leerstoel aan de Universiteit van Leiden. In zijn onderwijs aan het Instituut Politieke Wetenschap, zowel voor de bachelor als voor de master,

en in zijn publicaties staat het draagvlak voor militaire missies centraal. Daarbij gaat het om de wisselwerking tussen politiek, media, publiek en krijgsmacht en om de vraag hoe de legitimiteit van militaire missies tot stand komt.

1.3 De belangenbehartiging

1.3.1 *Het Sector Overleg Defensie (SOD)*

2010 is een moeizaam jaar gebleken op het gebied van het overleg met Defensie. De grote hoeveelheid openstaande onderwerpen op de verschillende overlegagenda's aan het begin van het jaar zelf toe naarmate het einde van het jaar 2010 naderde.

Arbeidsvoorwaardeninzet 2010

Hoofddoelstelling van de KVMO is via de FVNO|MHB de arbeidsvoorwaarden te vereenvoudigen en te flexibiliseren om meer maatwerk voor de leden mogelijk te maken. Ook is ingestoken op een verantwoorde loonontwikkeling door een structurele salarisverhoging. Hierbij heeft het maken van een stap om uiteindelijk te komen tot een volledige 13^e maand de voorkeur. Tevens is de KVMO van mening dat de bestaande fiscale mogelijkheden, waarmee het personeel netto meer inkomsten kan ontvangen, door Defensie niet volledig worden benut.

Actieposter van de defensiebonden.

Arbeidsvoorwaardenoverleg

In februari 2010 is gestart met de arbeidsvoorwaardenonderhandelingen om te komen tot een arbeidsvoorwaardenakkoord met ingang van 1 maart 2010. De onderhandelingen konden pas laat aanvangen als gevolg van het feit dat de inzetbrief van Defensie pas in februari aan de Centrales werd aangeboden. Defensie gaf hierin te kennen geen ruimte te hebben voor enige verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Verbetering van specifieke arbeidsvoorwaarden zou slechts tot stand kunnen komen door het versoberen van andere arbeidsvoorwaarden.

De onderhandelingen hebben geduurd tot begin mei 2010. Defensie heeft vanaf de aanvang van het overleg gesteld dat er geen structurele loonsverhoging kon worden overeengekomen. Met dit dictaat werd duidelijk dat Defensie niet tegemoet wilde komen aan de eis van de Centrales om te komen tot open en reëel overleg. Dit was reden voor de CMHF-sector Defensie en de drie andere Centrales om het arbeidsvoorwaardenoverleg op te schorten.

Begin november 2010 heeft Defensie de originele inzetbrief ingetrokken en een nieuwe inzetbrief aangeboden. Op 18 november 2010 hebben de minister van Defensie en de Hoofddirecteur Personeel een toelichting gegeven op deze nieuwe inzetbrief. Defensie gaf hierin te kennen dat er sprake zou zijn van negatieve ruimte voor de arbeidsvoorwaarden. Concreet hield dit in dat Defensie inzet op de nominale nullijn voor de salarissen, versobering van het huidige, tot 31 december 2012 lopende, Sociaal Beleidskader en versobering van toeslagen en toelagen. Deze toelichting is door Defensie vertaald in een nieuwe inzetbrief die op 22 december 2010 aan de Centrales is aangeboden. De inhoud van deze brief is voor de CMHF-sector Defensie, de ACOP en de CCOOP de reden geweest om het overleg met Defensie op te schorten.

Waar op het niveau van de vakcentrales de FNV, CNV en MHP al hadden aangegeven één front te vormen tegen de plannen van de regering, heeft de CMHF-sector Defensie besloten deze lijn te volgen en aansluiting gezocht bij de Centrales ACOP (FNV) en CCOOP (CNV), om één front te vormen tegen de werkgever Defensie in het lopende arbeidsvoorwaardenconflict en de plannen van de werkgever Defensie.

Flexibel Personeelssysteem (FPS)

In maart 2010 werd na lang onderhandelen overeenstemming bereikt over de regelgeving (AMAR, Uitvoeringsregeling AMAR en overgangsbeleid) behorende bij het FPS op basis van leeftijds-grenzen. Als gevolg van een uitspraak van de Commissie Gelijke Behandeling, op verzoek van de ACOP, werd duidelijk dat de gemaakte afspraken de toets der kritiek niet konden doorstaan. Nieuwe onderhandelingen hebben ertoe geleid dat eind 2010 overeenstemming werd bereikt over de regelgeving behorende bij een FPS op basis van maximale looptijden in rang, die op 1 februari 2011 van kracht wordt.

Tevens is er eind 2010 onderhandeld over het overgangsbeleid dat gerelateerd is aan de invoering van de nieuwe regelgeving. Naar verwachting zal begin 2011 overeenstemming worden bereikt over het overgangsbeleid.

Buitenlandtoelage

Ook in 2010 heeft de KVMO via de FVNO|MHB herhaaldelijk aandacht gevraagd voor de hoogte van de buitenlandtoelage in bepaalde landen, m.n. in het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en in de West. Dit omdat de buitenlandtoelage voor de in die landen geplaatste militairen tekort schiet, met als gevolg dat de militairen er geld op toe moeten leggen.

Eind 2010 is Defensie gekomen met een rapport met daarin de uitkomst van de evaluatie van het systeem van de buitenlandtoelage. Als gevolg van het opschorten van het overleg is dit rapport echter nog niet behandeld.

De KVMO is van mening dat de bespreking van dit rapport hoog op de agenda dient te staan wanneer het overleg weer wordt opgestart.

Uitzendgratificatie

Na bijna twee jaar moeizaam onderhandelen is in augustus 2010 eindelijk overeenstemming bereikt over de regelgeving behorende bij de uitzendgratificatie, zoals verzocht door de Tweede Kamerleden Knops en Eijssink in een motie, in november 2008. Als gevolg van de uitleg die Defensie geeft aan de overeengekomen regelgeving wordt de tijd die het voormalige personeel van de Marine Patrouille vliegtuigen ingezet is geweest voor ernst-inzet, evenals de tijd die het personeel dat dient op onderzeeboten ingezet is geweest voor ernstinzet, niet meegenomen in de berekening van de benodigde 365 dagen voor toekenning van de uitzendgratificatie. Dit is reden geweest voor de CMHF-sector Defensie om dit formeel bij Defensie aan te kaarten. Als gevolg van het opschorten van het overleg staat dit onderwerp nog op de agenda.

Reorganisaties

Als gevolg van het opschorten van het overleg is het (in)formeel overleg over de lopende reorganisaties stil komen te liggen. De

De KVMO heeft, bij monde van de FVNO|MHB, in 2010 herhaaldelijk aandacht gevraagd voor de hoogte van de buitenlandtoelage in onder meer de West.

Centrales hebben aangegeven dat uitsluitend die reorganisaties die reeds volledig waren afgeprocedeerd in het overleg, of waar van de Centrales in de Informeel Overleg Reorganisaties (IO REO)-vergaderingen hadden aangegeven dat ongewijzigde Voorlopige ReorganisatiePlannen (VRPn) 'ter informatie' konden worden aangeboden aan de werkgroep REO, te willen afronden.

Volledige vergoeding van letselschade

Defensie en de bonden hebben een oplossing gevonden voor het probleem van de volledige vergoeding van letselschade. Bedoeld wordt de vergoeding van de restschade bovenop de schadevergoeding op basis van arbeidsvoorwaardelijke Defensie regelingen. Defensie wilde deze schadevergoedingswijze niet met terugwerkende kracht voor de periode vóór 1 juli 2007 laten gelden. De CMHF-sector Defensie en de andere Centrales wilden dat alle zaken van vóór die datum ook op de nieuwe wijze van volledige schadevergoeding werden meegenomen. Intussen was een patstelling ontstaan die uiteindelijk na bemiddeling van de Nationale Ombudsman werd doorbroken. Afgesproken werd dat ook voor de groep oorlogsslachtoffers die gewond is geraakt tijdens daadwerkelijke uitzending in het kader van een oorlogs- of crisis-beheersingsoperatie van vóór 1 juli 2007, een bestuursrechtelijke mogelijkheid wordt geschapen tot compensatie van restschade. Waar het geld vandaan moet komen voor deze schadevergoeding voor deze groep is nog niet duidelijk.

Uitvoering PTSS-protocol

In 2008 zijn nieuwe door Defensie zelf opgestelde protocollen ingevoerd voor de beoordeling van psychische, en dan voornamelijk PTSS-aandoeningen bij militairen (PTTS = Post Traumatische Stress Stoornis). De uitvoering van die protocollen heeft er de schijn van dat militairen er slechter mee af zijn, d.w.z. lagere invaliditeitspensioenen opleveren, dan bij beoordeling conform de eerdere WPC-schalen (War Pension Committee). Het probleem ligt in de bewijsvoering dat deze lagere uitkeringen een gevolg zijn van de nieuwe protocollen. Nog niet afgeprocedeerd in 2010.

STAR pensioenakkoord

Op 4 juni 2010, in de luwte voor de totstandkoming van het nieuwe kabinet, bereikten de sociale partners een akkoord over de invulling van toekomstige regelingen voor ouderdomspensioen. Dat ging bepaald niet van harte, maar liever zo dan te worden geconfronteerd met een dictaat van de overheid. De invulling gaat uit van ophoging van de AOW- en de pensioenleeftijd naar 67 in 2025 en de opbouw van 'zachte' pensioenaanspraken vanaf 2011. Zachte aanspraken 'ademen mee' met het beursklimaat. Dat wil zeggen dat er wordt

gestreefd naar een bepaald niveau aan op te bouwen pensioenaanspraken, echter in tijden van beursmalaise kan dat niveau naar beneden worden aangepast. In betere tijden worden deze aanspraken weer opwaarts bijgesteld. De garantiépensioen-gedachte is hiermee ten einde. Eind 2010 was er nog geen definitieve versie voor de invulling van dat pensioenakkoord. Vervolgens moeten deze afspraken nog door de politiek worden geaccordeerd, hun weerslag krijgen in wetgeving en opgenomen worden in het ABP pensioenreglement.

Dekkingsgraad, premie, indexatie en afstempeling

In 2009 zakte de ABP dekkingsgraad onder de 100%. In 2010 bleef dat de situatie het grootste deel van het jaar. Pas in de laatste maanden, door de stijging van de marktrente, werd de 100% weer gehaald. Als gevolg van die lage dekkingsgraad werd de premie verhoogd met een herstelopslag, werden de pensioenen in uitbetaling én in opbouw niet geïndexeerd, en was er zelfs even sprake van afstempeling als de situatie zo zou voortduren.

In 2010 bleek dat de indexatieachterstand vanaf 2008 intussen was opgelopen tot een kleine 8%. In de militaire eindloonsituatie was de indexatiebeperking door de ingewikkelde techniek niet meteen per 1 januari 2008 doorgevoerd. Dat gebeurde pas vanaf september 2010, met als gevolg dat sommige militaire pensioenen met terugwerkende kracht werden verlaagd. Inzet van de Centrales heeft er voor gezorgd dat de terugwerkende kracht geen werking kreeg.

Medezeggenschap

Het proces van totstandkoming van het nieuwe Besluit Medezeggenschap Defensie (BMD) is zeer moeizaam geweest. Geconstateerd moet worden dat het sindsdien van kracht worden van (neven)maatregelen, teneinde de zo gewenste cultuurverandering tot stand te brengen, tot in 2010 voortduurde, met onder meer het vervaardigen van de gebruikershandleiding, invulling van de Centrale Medezeggenschaps Commissie en de nieuwe procedure bij het doorlopen van het reorganisatieproces.

Tevens kan daarbij worden gedacht aan de grotere rol van de medezeggenschap op het gebied van arbo en milieu omdat op 18 februari 2010 de laatste bijeenkomst van de Technische Werkgroep Arbo & Milieu (TWAM) plaatsvond. Deze werkgroep had zich in de voorbije jaren bezig gehouden met overleg op het terrein van de arbeidsomstandigheden bij Defensie. Met de inwerkingtreding van het nieuwe BMD en de daaropvolgende opheffing van de bijzondere commissies per krijgsmachtdeel,

kwam een einde aan het bestaansrecht van de TWAM. Naar aanleiding, en aan de hand van onderwerpen die gedurende de laatste jaren in de TWAM aan de orde zijn geweest, is door Defensie en de Centrales van Overheidspersoneel een voorlopige indeling gemaakt tussen onderwerpen die in eerste instantie in de medezeggenschap moeten worden besproken en onderwerpen die bij uitstek beleid betreffen en dus in het overleg moeten worden ingebracht.

Naar het zich laat aanzien zal een en ander pas in 2011 tot resultaat leiden, wanneer – waar door de Centrales op wordt aangedrongen - evaluatie van het Besluit Medezeggenschap Defensie zal moeten plaatsvinden. Hierbij moet onder meer worden gedacht aan de discussie over medezeggenschap in relatie tot bedrijfsvoering, welk medezeggenschapsorgaan behandelt welke onderwerpen (verticale indeling, hetgeen eind 2010 leidde tot een advies van de geschillencommissie Defensie bij het beleidsvoornemen “Oprichting Operationele Staf CDS”), discussie over rol medezeggenschap bij het sourcingbeleid, evaluatie op het gebied van arbo en milieu en de toepassing van artikel 25 BMD (politiek primaat).

Voor de KVMO staat voorop dat indertijd expliciet is gesteld dat de basisgedachte achter de invoering van het nieuwe BMD is dat de bevoegdheden van de medezeggenschap laag in de organisatie moeten liggen en niet gedwongen naar een hoger niveau kunnen worden getild.

Het is positief om te constateren dat het aantal KVMO-leden dat zitting neemt in medezeggenschapscommissies toeneemt. Een steeds groter aantal leden van de KVMO heeft als voorzitter van een medezeggenschapscommissie dan wel diensteneerheid een belangrijke rol bij het vroegtijdig betrokken zijn bij besluiten welke voor de organisatie van belang zijn. De KVMO stelt zich dan ook ten doel, waar nodig, de leden bij te staan, waarvoor in dit kader ook de groep medezeggenschap binnen het ProDef netwerk een steeds centralere rol zal gaan spelen.

1.3.2 Individuele belangenbehartiging in 2010

Het aantal juridische zaken is in 2010 verder toegenomen ten opzichte van 2009. Het aantal zaken met een positieve uitkomst voor het betrokken lid blijft daarbij hoog. In veel gevallen is bemiddeling het aangewezen middel en wordt een zaak opgelost voordat deze echt juridisch moet worden aangepakt. Vanuit de KVMO wordt bewust een tweesporenbeleid voorgestaan: praten om eruit te komen, wanneer dat niet lukt, de formele juridische weg inslaan. Dat vraagt flexibiliteit van de andere kant, omdat er vaak wel een formeel bezwaar moet worden ingediend, om, indien de bemiddeling niet werkt, het juridische traject open te houden en het ‘uit de termijnen lopen’ moet worden voorkomen. De mogelijkheid om dwangsommen op te leggen bij de (fictieve) weigering binnen de gestelde termijnen een besluit te nemen heeft sommige zaken versneld – het is echter een bot instrument dat de verhoudingen kan doen verharderen. Veel juridische zaken betreffen de dogmatische uitvoering van regels en procedures, ‘omdat het nu eenmaal zo is vastgesteld’. De bewegingsruimte

Bezoekers van het symposium ‘Veiligheid voor Afrika’.

voor uitvoerders om af te wijken van de vastgestelde regelingen blijkt door de centralistische inrichting van de defensieorganisatie, ook op het gebied van personeelsbeleid bij defensie, sterk verminderd.

1.3.3 Persoonlijke ontwikkeling in 2010

Het dossier persoonlijke ontwikkeling bestaat uit een viertal pijlers:

- symposia
- workshops
- thema-avonden
- de *CareerScan*

In 2010 heeft één symposium plaatsgevonden met het thema; “Veiligheid voor Afrika”. De heer J. Pronk, mevrouw L. Polman en commandeur P.J. Bindt gaven lezingen over dit thema en het symposium werd afgesloten met een forumdiscussie.

Er zijn twee miniworkshops georganiseerd met als onderwerp “Natuurlijk Leiderschap” en “Groepsdynamiek” en daarnaast hebben workshops over pensioenactualiteiten plaatsgevonden. De workshops zijn succesvol verlopen en werden goed gewaardeerd. Er hebben meerdere succesvolle thema-avonden plaatsgevonden, waaronder een thema-avond “Brede Heroverwegingen en de Maritieme Visie 2030”, speciaal gericht op jongeren, en een thema-avond over “Piraterijbestrijding”. Daarnaast is speciaal voor de elders actieve leden/KMR's een vaardag georganiseerd aan boord van Hr.Ms. Tromp.

De afname van de *CareerScan*, een loopbaaninstrument voor leden, blijft achter bij de initiële verwachting. De afnemers van de *CareerScan* zijn positief over het instrument.

HOOFDSTUK II

Secretarieel Jaarverslag 2010

Inhoud:

- 2.1 Hoofdbestuur
- 2.2 Ledenbestand
- 2.3 Regiobesturen
- 2.4 Werkgroepen
- 2.5 Medezeggenschapscommissies (MC's)
- 2.6 Klankbordgroepen

2.1.1 De samenstelling van het hoofdbestuur was op 1 januari 2010 als volgt:

KLTZA R.C. Hunnengo	voorzitter
LNTKOLMARNIS H.J. Bosch	vicevoorzitter
LTZA 2 OC drs. T.R. Timmerman	secretaris
KTZA drs. M. Koopman	penningmeester
LTZE 1 ing. F.J.J. Schoonhoff	voorzitter regio Noord
KLZ K.F.J. Henkelman	voorzitter regio Midden
MAJ KL b.d. P. van der Laan	voorzitter (a.i.) regio Zuid
LTZ 1 drs. F.J. Jansen	voorzitter regio Caraïbisch gebied
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang	voorzitter werkgroep PA
LTZA 2 OC b.d. mr. S. Boeke	voorzitter werkgroep EA/KMR
LTZE 2 OC dr. ir. W.L. Van Norden	voorzitter werkgroep Jongeren

2.1.2 Tijdens de 96^e Algemene vergadering d.d. 3 juni 2010 traden statutair af en werden opnieuw benoemd:

LTZ 1 drs. F.J. Jansen	voorzitter regio Caraïbisch gebied
LTZA 2 OC b.d. mr. S. Boeke	voorzitter werkgroep EA/KMR

2.1.3 Tijdens de 96^e Algemene vergadering d.d. 3 juni 2010 werden benoemd:

MAJ KL b.d. P. van der Laan	voorzitter (a.i.) regio Zuid
LTZE 2 OC K.A. Scholte	voorzitter werkgroep Jongeren

2.1.4 Tussentijds afgetreden

LTZA 2 OC b.d. mr. S. Boeke	voorzitter werkgroep EA/KMR
LTZE 2 OC dr. ir. W.L. van Norden	voorzitter werkgroep Jongeren

2.1.5 De samenstelling van het hoofdbestuur was per 31 december 2010 als volgt:

KLTZA R.C. Hunnengo	voorzitter
LNTKOLMARNIS b.d. H.J. Bosch	vicevoorzitter
LTZA 2 OC drs. T.R. Timmerman	secretaris
KTZA drs. M. Koopman	penningmeester
LTZE 1 ing. F.J.J. Schoonhoff	voorzitter regio Noord
KLZ K.F.J. Henkelman	voorzitter regio Midden
MAJ KL b.d. P. van der Laan	voorzitter (a.i.) regio Zuid
LTZ 1 drs. F.J. Jansen	voorzitter regio Caraïbisch gebied
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang	voorzitter werkgroep PA
MAJ/MARNIS KMR drs. H. Steensma	voorzitter werkgroep EA/KMR
LTZE 2 OC K.A. Scholte	voorzitter werkgroep Jongeren

2.2 Ledenbestand

De KVMO had op 31 december 2010 in totaal 4620 leden. Er is sprake van een daling ten opzichte van vorig jaar. De daling is het gevolg van een vergrijzing van het ledenbestand, een afname van het aantal elders actieven en een moeizame werving van adelborsten. Het kost meer moeite dan voorheen, jonge aspirant-officieren lid te laten worden van de KVMO.

2.3 Regiobesturen

De vier regiobesturen vormen de bestuurlijke basis van de KVMO. De bezetting van de besturen was in 2010 voldoende, maar uitbreiding van de besturen met enthousiaste bestuursleden is gewenst. In 2007 is besloten de regio's in te richten met een gestandaardiseerd bestuur van 4 tot 6 leden, bestaande uit een voorzitter, een secretaris/penningmeester en 2 tot 4 leden. De leden behartigen de belangen van vier doelgroepen: Jongeren (tot 35 jaar), Actieven, Elders actieven ('oude' KMR's) en de Postactieven.

2.4 Werkgroepen

Binnen de KVMO bestaan drie werkgroepen, waarvan de voorzitters formeel lid zijn van het hoofdbestuur. De **werkgroep Postactieven** behartigt belangen van oudere leden, zowel van hen met UKW-uitkering als van leden met een pensioenuitkering. De werkgroep geeft het hoofdbestuur gevraagd en ongevraagd advies over onderwerpen die van belang zijn voor postactieve marineofficieren. Op dit moment zitten in deze werkgroep ook de meeste veteranen. De werkgroep richt zich op de organisatie van de tweede KVMO Veteranendag in 2011, de 64-jarigendag en het jaarlijkse Maritiem Evenement. De **werkgroep Jongeren** heeft de afgelopen jaren meerdere succesvolle thema-avonden georganiseerd en wil dit in 2011 continueren. Daarnaast volgt de werkgroep kritisch het functioneren van de defensieorganisatie en de ontwikkelingen op het gebied van de arbeidsvoorwaarden. De **werkgroep Elders-Actieven/KMR's** heeft het voornemen onder lei-

ding van de nieuwe voorzitter, om al naar gelang het onderwerp, steeds een wisselende groep/netwerk van leden te betrekken bij activiteiten en standpuntbepaling. Hierbij worden de meningen en kennis/kunde van leden uit de doelgroep betrokken, zonder vaste vertegenwoordiging. Verder is het de intentie om in 2011 een ronde langs de KMR-EA-velden van het CSZK te maken en actief contacten te onderhouden met onder meer de KIM Alumni Vereniging, de commandanten van de Reservisten Detachementen Rotterdam/Doorn/Den Helder, Zeeverkeer en individuele reservisten met een bijzondere rol. Doel van deze ronde is het in beeld brengen van de diversiteit aan reservistenactiviteiten en het verkennen van en het elkaar versterken bij evenementen.

2.5 Medezeggenschapscommissies (MC's)

Het afgelopen jaar is verder geïnvesteerd in de contacten met leden die zitting nemen in medezeggenschapscommissies. De KVMO stimuleert leden om hierin zitting te nemen. Ondersteuning aan de MC's is via de FVNO|MHB opgezet. Gezien het ledenbestand ziet de KVMO ook ondersteuning van overlegvoorzitters als een taak.

2.6 Klankbordgroepen

In 2007 is deze term geïntroduceerd om onderscheid te maken met de formele werkgroepen. Klankbordgroepen zijn bedoeld om kennis en ervaring te borgen onder vrijwilligers, zodat zij

steun kunnen geven aan stafleden. Ook kunnen bijzondere projecten worden ondersteund vanuit deze groepen. De groepen Verkenningen, Pensioenen, Arbeidsvoorwaarden en ProDef netwerk waren in 2010 actief.

De werkgroep Postactieven organiseert jaarlijks het Maritiem Evenement.

HOOFDSTUK III Bestuurlijk Jaarverslag 2010

3.1 Algemeen

Het bestuur is in 2010 in staat geweest haar bestuurlijke taken uit te voeren. De uitvoering heeft in een aantal perioden onder druk gestaan, hoofdzakelijk veroorzaakt door ziekte. Besluitvoorbereiding door het DB en de KVMO-staf, besluitneming door het HB en de controle door de regiobesturen zijn in goede sfeer verlopen.

Overkoepelende zaken, met name op het terrein van arbeidsvoorwaarden en pensioenen, worden in samenwerking met de FVNO|MHB afgestemd. De voorzitter van de KVMO is als vice-voorzitter FVNO|MHB namens de sector Defensie lid van het centraal bestuur van de Centrale van Middelbare en Hogere Functionarissen (CMHF) en plaatsvervangend lid van de ledenraad van de vakcentrale van Middengroepen en Hoger Personeel (MHP). Vanuit de KVMO-staf hebben vertegenwoordigers zitting in overkoepelende organen zoals het ABP.

3.2 Hoofdbestuur

In 2010 is het hoofdbestuur zeven maal bijeen geweest. Van deze vergaderingen is verslag gemaakt en deze verslagen werden ook aan de regiobesturen toegezonden. In het hoofdbestuur zijn daarnaast de werkgroepen Postactieven, Elders Actieven en Jongeren vertegenwoordigd.

3.3 Regiobesturen

De vier regiobesturen hebben het hoofdbestuur in 2010 positief kritisch gevolgd. Daarnaast zorgden zij voor regionale contacten met de leden door het organiseren van regiovergaderingen en (sociale) activiteiten.

HOOFDSTUK IV Plannen 2011-2015

4.1 Algemene doelstellingen 2011

Het door het bestuur vastgestelde strategiedocument 2007-2012 is nog steeds leidend. Eind 2011 wordt een actualisatieslag gemaakt.

Speerpunt van de vereniging betreft de ledenwerving en in het verlengde daarvan, het behoud van leden. Door de structurele verkleining van de defensieorganisatie neemt het aantal (potentiële) KVMO-leden de laatste jaren af. Een intensievere benadering van potentiële leden is derhalve essentieel. Een meer zakelijke benadering van het lidmaatschap door de jongeren dan voorheen, dient te worden geadresseerd.

De KVMO ondersteunt de doorontwikkeling van de FVNO|MHB als koepel van verenigingen van officieren en middelbaar en hoger burgerpersoneel bij Defensie. De KVMO participeert binnen de koepel als zelfstandige en herkenbare entiteit. De werkgroepen voor en door Jongeren, Postactieven en Elders Actieven/KMR ontwikkelen elk hun programma's en zoeken waar mogelijk bij het organiseren van activiteiten aansluiting bij vergelijkbare groepen binnen de FVNO|MHB, KVNRO en buiten de koepel, met de Nederlandse Officieren Vereniging NOV – onder de vlag van de Gezamenlijke Officieren Verenigingen. De positie van de grote groep Elders Actieven en de inzet van actieve reservisten door Defensie verdient structureel aandacht.

De onderlinge relaties, zowel bestuurlijk als financieel, tussen de CMHF sector Defensie, de koepel en de onderliggende verenigingen zijn op dit moment onderwerp van studie. Waar vanuit historisch perspectief de KVMO de meeste lasten droeg, is door de ontwikkeling van de FVNO|MHB een herijking noodzakelijk.

De minister van Defensie heeft een medestander in de KVMO, waar het zijn oproep betreft om de Nederlandse samenleving en de politiek ervan te doordringen dat een voor haar taak berekende zeemacht/defensieorganisatie van essentieel belang is voor de Nederlandse welvaart.

Ten behoeve van een krachtige, professionele inbreng in de discussies rond de toekomst van de defensieorganisatie en daarbinnen de Koninklijke Marine, is een nieuwe werkgroep opgericht. Deze werkgroep adviseert het hoofdbestuur in het kader van de beroepsvereniging.

Om te komen tot een structureel betaalbare defensieorganisatie presenteert de minister van Defensie dit voorjaar een ingrijpende Beleidsbrief aan het parlement. Hierin worden keuzes gemaakt die dit jaar worden vertaald in de defensiebegroting 2012. Een ding moge duidelijk zijn, de wijze waarop de defensieorganisatie de afgelopen jaren (financieel) is bestuurd, heeft een zware wissel getrokken op de loyaliteit van het personeel. De inzetbrief arbeidsvoorwaarden van de minister van Defensie doet geen

recht aan de inzet en loyaliteit van zijn burger- en militaire personeel. De KVMO is bereid (via de CMHF-sector Defensie) mee te denken en te praten over fundamentele wijzigingen in het pakket arbeidsvoorwaarden, maar een eenzijdige afbraak is onacceptabel. Het in stand houden van een verantwoord Sociaal Beleidskader is voor de KVMO uitermate belangrijk, nu in 2011 het defensiepersoneel met massaal ontslag wordt bedreigd.

De discussie rond de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel raakt alle leden van de vereniging. Het kiezen van positie in die discussie zal dan ook recht moeten doen aan de belangen van eenieder binnen de vereniging, waarbij duidelijk voor ogen staat dat reeds gepensioneerden hun financiële situatie niet meer kunnen beïnvloeden.

4.2 Personeel en middelen

Gedurende 2010 werd het duidelijk dat de vereniging niet alles en dan ook nog tegelijk kan doen. Er moeten keuzes worden gemaakt, omdat de personele capaciteit voorlopig niet kan groeien. De inzet van vrijwilligers blijft derhalve essentieel. Er zijn inmiddels voor al het personeel toekomstgerichte pensioenafspraken gemaakt.

4.3 Processen

Alle in de Strategie KVMO 2007-2012 benoemde hoofdprocessen draaien voldoende. Ledenwerving, zoals hierboven al aangestipt, vereist voortdurende aandacht. De spagaat van de KVMO, waarbij de rol van beroepsvereniging soms haaks lijkt te staan op die van belangenvereniging, speelt de ledenwerving soms parten. De meerwaarde die de combinatie juist biedt, zal voortdurend over het voetlicht moeten worden gebracht. De organisatie van verenigingsactiviteiten verloopt nu volgens standaard draaiboeken, waardoor er meer tijd ontstaat voor de details in de afwerking.

Het jaarlijkse symposium over een actueel onderwerp tijdens de jaarvergadering, actieve en zichtbare betrokkenheid bij symposia van de Gezamenlijke Officieren Verenigingen, het Maritiem Evenement, de 64-jarigendag, de tweejaarlijkse KVMO-Veteranendag, activiteiten voor de doelgroep jongere marineofficieren en activiteiten voor elders-actieven. Dit alles draagt bij aan een grotere zichtbaarheid van de vereniging en in het verlengde daarvan, van de Koninklijke Marine.

Door het vernieuwen en technisch moderniseren van de website van de KVMO is de toegankelijkheid van de vereniging vergroot. De zichtbaarheid van de KVMO buiten de steden Den Helder, Den Haag en Vlissingen vraagt om actieve aandacht. Er worden initiatieven ontplooid om in Amsterdam, Rotterdam, Doorn en Breda een permanente vertegenwoordiging onder verantwoordelijkheid van de regiobesturen te krijgen, om de daar geplaatste leden betrokken te houden bij de KVMO. In het verlengde daarvan wordt in het najaar een reis naar het Caraïbisch gebied voorzien voor de voorzitter en de vicevoorzitter.

4.4 Afstemming FVNO|MHB

De uitvoering van de strategie van de FVNO|MHB verloopt volgens planning. Het beleidsinitiatief Verbeteren Bestuurlijke Structuur wordt in 2011 verder uitgewerkt. Het *social network* ProDef zal een verbeteringslag doormaken, waarbij 34 verbeterpunten worden geadresseerd.

Het onderzoek naar de communicatiestrategie zal in 2011 worden gecontinueerd. De zichtbaarheid van de FVNO|MHB als vereniging en koepel van verenigingen van professionals bij Defensie is verbeterd door de vernieuwde ProDef website en het eveneens vernieuwde FVNO|MHB-bulletin (nu ProDef-bulletin).

4.5 Overige verbanden.

De KVMO zoekt steeds nieuwe partners om de verenigingsdoelstellingen te bereiken en intensificeert reeds bestaande verbanden als met de KIM-alumnivereniging en Onderlinge Bijstand. Binnen de CMHF en de MHP wordt gesproken over de rol van de vakbonden in een sterk veranderende wereld en arbeidsmarkt. Via de vertegenwoordiger in het Centraal bestuur van de CMHF wordt daarover meegepraat. Met belangenorganisaties van aanverwante sectoren, als de VMHP (Vereniging van Middelbare en Hogere Politieambtenaren), de NVKK (Nederlandse Vereniging van Kapiteins ter Koopvaardij) en Maritiem Nederland worden contacten geïntensiveerd, om gemeenschappelijke doelstellingen te bereiken.

HOOFDSTUK V

Begroting 2011

5.1 Algemeen

De begroting is gepubliceerd op de website en voor leden opvraagbaar bij het hoofdbestuur van de KVMO. De begroting zal worden behandeld tijdens de regiovergaderingen en worden vastgesteld tijdens de Algemene Vergadering.

HOOFDSTUK VI

Benoeming leden hoofdbestuur

6.1 Statutair aftreden

Tijdens de 97e Algemene Vergadering treden statutair af en worden voorgedragen voor herbenoeming:

KLTZA R.C. Hunnego	voorzitter
LTZA 2 OC drs. T.R. Timmerman	secretaris
LTZE 1 ing. F.J.J. Schoonhoff	voorzitter regio Noord
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang	voorzitter werkgroep PA

6.2 Aftreden tijdens Algemene Vergadering

n.v.t.

6.2.1 Tussentijds afgetreden

LNTKOLMARNIS b.d. H.J. Bosch	vicevoorzitter
KTZA drs. M. Koopman	penningmeester
LTZA 2 OC b.d. mr. S. Boeke	voorzitter werkgroep EA/KMR

6.3 Benoeming

KLTZ ing. M.E.M. de Natris	vicevoorzitter
LTZA 1 drs. R.J.M. de Leeuw	penningmeester
MAJMARNIS KMR drs. H. Steensma	voorzitter werkgroep EA/KMR

UITNODIGING

voor de 97^e Algemene Vergadering van de KVMO op 25 mei 2011

De Algemene Vergadering wordt gehouden in het evenementencentrum van de Van Ghentkazerne te Rotterdam. Tijdens het huishoudelijk gedeelte staan de vereniging, het verenigingsbeleid, de voorgenomen statutenwijziging, de begroting 2011 en het jaarverslag 2010 centraal.

Huishoudelijk gedeelte

De Algemene Vergadering begint om 10.00 uur. Vanaf 9.30 uur bent u van harte welkom. Na afloop (ca. 12.00 uur) wordt een gezamenlijke maaltijd genoten.

Agenda

1. Opening en mededelingen voorzitter
2. Goedkeuring verslag 96e Algemene Vergadering d.d. 3 juni 2010
3. Behandeling amendementen ingevolge artikel 8 Algemeen Reglement
4. Secretarieel jaarverslag 2010
5. Financieel jaarverslag 2010
 - a. Begroting 2011, gepubliceerd op de website en opvraagbaar bij het hoofdbestuur
 - b. Verslag kascommissie 2010
6. Benoeming kascommissie 2011
7. Gevoerd beleid 2010
8. (Her)benoeming hoofdbestuursleden
9. Voorstel Statutenwijziging (voorstel volgt via website)
10. Activiteiten 2011
11. Rondvraag en sluiting

Locatie

Van Ghentkazerne Rotterdam,
Evenementencentrum
Toepad 120, 3036 NJ Rotterdam

De vergadering is voor alle KVMO-leden toegankelijk. Het hoofdbestuur van de KVMO nodigt haar leden dan ook van harte uit hierbij aanwezig te zijn!

Openbaar gedeelte

Het openbare gedeelte van de Algemene Vergadering heeft het thema

“De toekomstige Koninklijke Marine na de Beleidsbrief”

Het middagprogramma begint om 13.30 uur. Vanuit verschillende invalshoeken zullen sprekers ingaan op dit thema.

De *keynote speaker* is **mevrouw drs. W. Hachchi**, voormalig marineofficier en sinds 2010 lid van de Tweede Kamerfractie van D66 en lid van de Vaste Kamercommissie van Defensie.

Namens het Commando Zeestrijdkrachten zullen **KOLMARN S F.V. van Sprang** en **KTZ B.W.J. Bekkering** een inleiding verzorgen. Vanuit de academische wereld zal een bredere duiding worden verzorgd door **dr. J.E. Noll**, universitair hoofddocent Internationale Veiligheidsstudies aan de NLDA.

Via de website **www.kvmo.nl** wordt u op de hoogte gehouden over het definitieve programma.

Locatie

Van Ghentkazerne Rotterdam, Evenementencentrum
Toepad 120, 3036 NJ Rotterdam

Het wordt op prijs gesteld als u per e-mail, **info@kvmo.nl**, uiterlijk **9 mei a.s.** kenbaar maakt of u aanwezig zult zijn en van de lunch gebruik wilt maken. U kunt zich tot die datum ook opgeven met onderstaande antwoordstrook.

Ondergetekende:

Naam

Adres

Rang

Plaatsing

E-mailadres

- ☐ neemt deel aan het **huishoudelijk gedeelte** van de 97^e Algemene Vergadering van de KVMO op 25 mei 2011.
- ☐ zal wel/geen*) gebruik maken van de lunch
- ☐ neemt deel aan het **openbare gedeelte** van de 97^e Algemene Vergadering

*) doorhalen wat niet van toepassing is

S.v.p. in envelop retourneren aan het KVMO-secretariaat, antwoordnummer 93244, 2509 WB Den Haag. Frankeren is niet nodig

Op de dag dat ik deze column schrijf, begin maart, heeft de Koninklijke Marine het niet gemakkelijk. Op de dag dat ik er nog twee zinnen aan mag veranderen, een week later, is dat nog steeds zo.

OngelukswEEK

Onderwerp: misstanden binnen de marine: diefstal, zelfverrijking en intimidatie. Een klokkenluider wordt weggepest, personen die zich verzetten tegen een ongezonde bedrijfscultuur worden niet op een beloning maar op een afrekening getrakteerd. Minister Hillen heeft erkend onaangenaam te zijn verrast: hij heeft integriteitsschendingen niet aan de Tweede Kamer gemeld, terwijl zijn departement er wel van op de hoogte was. Het is nog te vroeg om een oordeel te hebben over deze affaire, maar in dit soort zaken is het leed al voor een groot deel geschied als het bericht is verspreid en de ontkenning niet onmiddellijk volgt.

ad absurdum zou het betekenen dat tot nader order geen onaardige dingen over Kadaffi mogen worden gezegd

Eerder in mijn schrijfweek is de KM in het nieuws gekomen door de mislukte evacuatieactie van de Lynxhelikopter van het fregat Hr.Ms. Tromp aan de kust van Libië. Ongeacht de uitkomst – zij blijkt een goede, de drie zijn vrij – is de beeldvorming al desastreus. Er mag worden getwijfeld aan de risico-inschatting vooraf en de noodzaak van de operatie zelf. Niet alleen werden de te evacueren personen door Libië zelf probleemloos op het vliegtuig naar huis gezet, het ongeluksgevoel werd nog groter toen bekend werd dat een civiel luchtvaartbedrijf vanuit Malta het klusje onbezorgd had kunnen klaren. *Medavia* vliegt alledaags tussen Tripoli en de olievelden in de woestijn, maar sinds de onrust in Libië is geëscaleerd, worden de vliegtuigjes ingezet voor evacuatievluchten en zet men evacués netjes af op Malta. Het commentaar van een *Medavia*-directeur: een knullige en onverstandige actie van de marine en de politiek verantwoordelijken bij Sirte. “Dat is Gaddafi-land. Het is zijn geboorteplaats en daar zit zijn trouwste aanhang.”

Op de woensdag en donderdag van ‘Sirte’ kreeg ik 34 telefoontjes uit de media en ongeveer het dubbele aantal sms’jes met eigenlijk maar twee vragen: ‘was dit geen ongelooflijke blunder?’ en ‘welke gevolgen heeft dit voor Nederland?’ De kwestie ‘Den Helder’ in het weekend erna gaf minder drukte, maar de vraag was opgevoerd: ‘wat moeten we eigenlijk met zo’n marine?’ Ik bedoel: wie geschoren wordt moet stilzitten, maar zie zo’n scheerbeurt maar eens te vermijden.

De kwestie-Sirte riep daarbij nog de extra vraag op of zwijgen ook om een andere reden het beste antwoord was. Oud-Navochef Jaap de Hoop Scheffer uitte kritiek op de ‘vele leunstoeldeskundigen’ die over het lot van de drie gevangen militairen hadden gespeculeerd. Niet in het belang van de drie, vond hij, allemaal zwijgen want eerst moesten ze veilig thuis zien te komen. In grote woorden: de discussie over het veiligheidsbeleid moet wijken voor het belang van de goede afloop der gijzeling. Dat is het standpunt van een oud-bewindsman, niet van ana- of journalist. Ook de regering wilde niet spreken van ‘onderhandelingen’ met de Libische regering maar van ‘intensief overleg’: dat eerste zou immers reeds een erkenning zijn van een inferieure positie waarin een prijs moet worden betaald. De veilige terugkeer van de drie gevangen militairen werd verheven tot eerste beleidsprioriteit. Begrijpelijk vanuit de beleidsrol, maar van onafhankelijke journalisten of deskundigen is dat teveel gevraagd. Ad absurdum zou het betekenen dat tot nader order geen onaardige dingen over Kadaffi mogen worden gezegd, of dat hij zelfs een aardige man moet worden genoemd. Het prefix ‘leunstoel-’ van De Hoop Scheffer klinkt bovendien enigszins geringschattend – alsof die beroepsgroep helemaal op zijn woorden moet passen en de onderhandelaars niet voor de voeten zou mogen lopen. Maar dat doen zij ook niet. Het goedbedoelde zwijgadvis mag geen *self fulfilling prophecy* worden. In die zin is zo’n waarschuwing een groter risico voor de drie dan het speculeren van de journalisten en leunstoeldeskundigen zelf. Goede onderhandelaars laten zich niet voor de voeten lopen, en bovendien zijn Libiërs niet gek. Successen, maar ook ongelukken en faalmomenten, moeten niet weggestopt maar bestudeerd worden. Journalisten en leunstoeldeskundigen, onhandige kwasten als ze soms zijn, helpen ongewenste scheerbeurten in de toekomst te voorkomen. ←

22 MARINEFAMILIE

Deze keer staan drie generaties Hermesen centraal: grootvader Gerard, zoon Koen en kleinzoon Marc Hermesen.

foto's collectie familie Hermesen

Naam	: Gerard A. Hermesen (bijnaam Koen)
In dienst	: 12 maart 1922, Batavia
Datum LOM	: september 1946 – januari 1973
Laatste rang/functie	: KLTZT, HAMAT Mijndienst

De marinefamilie Hermesen, na afloop van de beëdiging van LTZA 3 Marc Hermesen 2003. Vlnr: Gerard, Koen en Marc.

Waarom bent u naar de Marine gegaan?

‘Na gedurende de oorlog ondergedoken te hebben gezeten heb ik mij bij het Korps mariniers aangemeld als oorlogsvrijwilliger. Daar werd mij vanwege mijn technische vooropleiding, na enige tijd voorgehouden dat ik in aanmerking kwam voor de Officiersopleiding Technische Dienst aan het KIM.’

Wat is u het meest van uw opleiding op het KIM bijgebleven?

‘Ondanks de enorme naoorlogse leeftijdsverschillen was er een grote saamhorigheid in wat we noemen “het Rampjaar”, de eerste naoorlogse opleiding. Tot vorig jaar

hebben er nog regelmatig reünies plaatsgevonden.’

G.A. Hermesen tijdens actieve dienst.

Welke plaatsingen zijn voor u het meest bijzonder geweest?

‘Voor mij zijn alle varende plaatsingen bijzonder geweest, zowel bij de Onderzeedienst, waaronder de O21, bij de Opnemers, aan boord van de Snellius, als bij de Jagers, zoals de Friesland te Nieuw-Guinea. Hierdoor heb ik

heel veel van de wereld gezien. Een interessante walplaatsing was de afbouw van de toenmalige Van Speykfregatten in Vlissingen. Al met al staat de

Onderzeedienst bovenaan vanwege de enorme uitdaging die je als jonge HTD aanging.’

Bent u vaak van huis geweest? Hoe heeft u dit ervaren in uw gezin?

‘Er werd veel en vaak gevaren, bijvoorbeeld met de O21 vanuit de Waalhaven. Negen maanden naar de West en tweemaal achttien maanden naar de Oost was toentertijd heel normaal. Mijn echtgenote kon daar goed mee overweg en dat is een zegen, want anders had ik dit marineleven niet kunnen leiden. Eenmaal is het me gelukt toe-

voor mij is de Marine nog steeds een belangrijk thema in mijn leven

stemming te krijgen voor de overkomst van mijn gezin naar Nieuw Guinea, totdat meneer Soekarno, zoals bekend, roet in het eten gooide. Van een vaar/walverhouding was indertijd geen sprake.’

Is de Marine hét onderwerp in de familie? Kunt u misschien wat zeggen over de verschillen en overeenkomsten tussen vroeger en nu?

‘Voor mij is de Marine nog steeds een belangrijk thema in mijn leven. Mijn marineverleden is een soort referentiekader voor het heden. Ik praat er graag over in mijn dagelijkse omgeving. Mijn zoon en kleinzoon houden me een beetje op de hoogte over de moderne Marine. Een vergelijking met vroeger durf ik niet meer te maken; er is te veel veranderd. In ieder geval is er tegenwoordig veel meer aandacht voor het thuisfront.’

Heeft uw vader invloed gehad op uw keuze om naar de Marine te gaan?

‘Mijn vader was genist bij het KNIL in Indie. We woonden nabij Batavia, Jakarta, en later op het eiland Alor, boven Timor. Ik werd derhalve min of meer in een koloniale militaire omgeving opgevoed, wat zeker heeft meegespeeld bij het besluit om via de Mariniers naar het KIM te gaan. Mijn vader vond dat een goed idee. Mijn zoon heeft zijn eigen keuze gemaakt, maar ik heb hem hopelijk wel geïnspireerd.’

Heeft u wel eens overwogen de Marine te verlaten?

‘De Marine was mijn leven en mijn vrouw vond dit prima. Ze heeft me altijd gesteund en had hierdoor zelf ook veel sociale contacten. Ik heb nooit overwogen de KM te verlaten.’

Hoe kijkt u tegen de Marine aan?

'Ik zie de Marine vooral als een prachtig technisch bedrijf, met een glorieus verleden dat het waard is behouden te blijven. Dat de omvang van de KM in de loop der jaren sterk is afgenomen doet voor mij niets af aan mijn waardering voor het bedrijf en haar personeel.'

Hoe belangrijk is de Marine binnen uw familie?

'Binnen de familie is de Marine natuurlijk van groot belang door de carrières van mijn zoon, inmiddels ook met LOM, en vooral mijn kleinzoon. Voor mij zelf geldt inmiddels dat mijn echtgenote na mijn LOM langer voor mij zorgt dan de KM heeft mogen doen.'

Naam	: Koen A.C. Hermesen
Geboortedatum	: 31 augustus 1951
In/uit dienst	: augustus 1970 tot maart 2007
Laatste rang/functie	: Commandeur, PMIVD/NLO USCENTCOM Tampa

Koen Hermesen met zijn echtgenote Monique in Tampa.

Waarom bent u naar de Marine gegaan?

'Varen heeft altijd in mijn bloed gezeten. In mijn jeugd in Zeeland was ik o.a. zeilend veel op en in het water te vinden. Naast belangstelling voor een aantal andere studies heb ik mij gaandeweg *gefocussed* op de Marine en Koopvaardij. Mijn vaders enthousiasme voor de KM is daarbij natuurlijk van invloed geweest. Toen ik in mijn prille jeugd door een van mijn vaders machinisten met een varkensstaartje over de waterdichte deur van een onderzeeboot werd gelokt was ik natuurlijk verkocht!'

Wat is u het meest van uw opleiding op het KIM bijgebleven?

'De puur theoretische bètavakken vond ik maar matig van belang. De vaarpraktijk, de vele zeilmogelijkheden en vakken als navigatie en scheepsbouw spraken mij wel aan. Het internaatleven kende gek genoeg vele vrijheden om er een leuke tijd van te maken.'

Welke plaatsingen zijn voor u het meest bijzonder geweest?

'Mijn eerste onderzeebootcommando in 1985 beschouw ik als het absolute hoogtepunt. Je was jong, had een jonge bemanning en droeg een enorme verantwoording in de

spannende tijd van de Koude Oorlog. De patrouilles waren serieuze operaties waar maar weinigen weet van hadden. Ook de fregattencommando's hebben mij veel uitdagingen en voldoening verschaft. Hoogtepunt waren de embargo-operaties in de Adriatische zee in 1995. Op mijn periode als Chef-staf in de West en het latere commando over de Onderzeedienst kijk ik met zeer veel genoegen terug. Mijn Haagse tijd bij de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, MIVD/Defensietaf, als J2/CDS, was zeer dynamisch, vooral door de operaties in Irak en Afghanistan. Mijn eindplaatsing bij *United States Central Command*, USCENTCOM, in de Verenigde Staten ervoer ik, samen met mijn vrouw, als een geweldige beloning voor alle inspanningen. We waren er wel aan toe.'

Bent u vaak van huis geweest en hoe vond uw gezin dat?

'Pas na de eerste vijftien jaar bij de OZD was er sprake van een echte walplaatsing. Vervolgens was het afwisselend varen en aan de wal tot 1998. Ik kan wel stellen dat ik met een aantal leeftijdgenoten van de zeedienst mijn *seamiles* wel heb gemaakt. Voor mijn gezin was dit zeker niet makkelijk. Ook tijdens mijn walfuncties was ik zeer veel van huis. Interessant, maar een hele belasting voor thuis. Eigenlijk heb ik een hoop van het gezinsleven gemist en dat besef ik sinds we een prachtige kleindochter hebben.'

Is de Marine het onderwerp van gesprek?

'Natuurlijk is de KM nog regelmatig onderwerp van gesprek in onze familie. De verschillen met de naoorlogse Marine van mijn vader zijn natuurlijk enorm. Ik probeer de huidige KM op afstand te volgen, waarbij ik wel enige zorg heb voor de toekomst.'

Heeft u uw zoon aangeraden om naar de Marine te gaan?

'Dat mijn zoon uit zijn drie opties uiteindelijk voor de KM heeft gekozen deed ons goed.'

Heeft u wel eens overwogen de Marine te verlaten?

'Na onderzeebootcommando's denken *submariners* dat ze de wereld aankunnen. Dat was voor mij het moment om

24 MARINEFAMILIE

er uit te stappen, want leuker kon het niet worden. Ik heb het echter nooit serieus overwogen. De mogelijkheden voor een goede toekomst binnen de KM waren te aantrekkelijk. Ik ben blij dat ik de kansen heb benut. Als ik nu mijn acht wimpelkistjes zie ben ik de KM zeer dankbaar.'

Hoe kijkt u tegen de huidige Marine aan?

'Met gemengde gevoelens kijk ik naar de toekomst van Defensie, en die van de KM in het bijzonder. Voor zover ik kan beoordelen zijn de ambities en middelen, inclusief

personeel, nog net in balans. De tekorten zijn al wel zorgelijk. Tegelijkertijd zijn er altijd zorgen geweest maar was de KM steeds flexibel genoeg om de juiste koers te behouden. De vraag is of Defensie en de KM voorbereid worden op de geopolitieke veranderingen en strategische uitdagingen van de 21ste eeuw. En wel in een geheel ander theater dan de vorige eeuw. Dat het belang van het maritieme theater in de toekomst zal toenemen wordt door menig analist onderschreven. Kortom, er moet verstandig geïnvesteerd worden.'

Naam	: Marc C. Hermesen MSc.
Geboortedatum	: 18 oktober 1979
In dienst	: augustus 1998
Huidige rang/functie	: LTZA1, CZSK/DP&C/MC/M&F/Sectie Investerings

Marc Hermesen tijdens een verkenning in het buitenland, 2010.

Waarom bent u naar de Marine gegaan?

'In mijn laatste jaar aan het VWO heb ik gesolliciteerd bij het KIM en de KMA. Beide officiersopleidingen en de bijbehorende carrière-mogelijkheden leken ik interessant. Mijn back-up plan, bedrijfskunde in Groningen, bleek niet nodig, omdat ik zowel in Den Helder als in Breda werd aangenomen. Ondanks dat studeren in het gezellige Breda me wel aansprak vond ik de operationele wereld en de cultuur van de Marine het meest aantrekkelijk. Achteraf een goede keuze, want ik heb het op het KIM door de combinatie van studie, sport en korpsactiviteiten prima

naar mijn zin gehad. Uiteindelijk heb ik overigens toch een deel van mijn studie in het vierde en vijfde jaar aan de KMA in Breda gevolgd, wat destijds nog uniek was.'

Welke plaatsingen zijn voor u het meest bijzonder geweest en waarom?

'Mijn vorige functie als S4 van het Amfibisch Gevechtsteunbataljon van het Korps Mariniers was het meest bijzonder. Een operationeel-logistieke functie die binnen de KM tot dan toe alleen door mariniers werd vervuld. Daarnaast ging het om een nieuwgevoormd bataljon met een logistieke erfenis uit de reorganisatie. Het bataljon is een bijzondere verzameling specialiteiten, van *Special Forces*-eenheden tot 120MM mortieren en van *Fire Support Teams* tot Bootcompagnieën. Gevolg hiervan is dat er continu eenheden over de hele wereld op pad zijn. Het zorgdragen voor de *movement*, logistiek en materiële gereedheid was een echte 24/7 uitdaging!'

Bent u al vaak van huis geweest?

'Vergeleken met mijn grootvader en vader ben ik relatief weinig van huis geweest. Wel heb ik met mijn operationele plaatsingen steeds geluk gehad. Ik ben in de Oost, met 'Fairwind' geweest, in de West, aan boord van het stationschip, en in het Middellandse zeegebied, tijdens de operatie 'Active Endeavour'. Bij het Korps was ik regelmatig kort op pad, van Senegal tot Afghanistan.'

Heeft uw vader invloed gehad op uw keuze om naar de Marine te gaan?

'Mijn vader heeft me nooit actief gestimuleerd om te kiezen voor de Marine en wees me er juist op dat de wereld groter is dan alleen de Marine.'

Heeft u wel eens overwogen de Marine te verlaten?

'Ik heb zowel binnen de Marine als bij DMO steeds heel verschillende interessante functies mogen vervullen, waardoor ik veel gezien en geleerd heb. Vooral hierdoor is Defensie en zeker de Marine tot nu toe een aantrekkelijke werkgever geweest. Wel ben ik altijd geïnteresseerd geweest in mijn mogelijkheden buiten Defensie.'

Hoe kijkt u tegen de Marine aan?

'Uiteraard maak ik me zorgen over de huidige staat van Defensie en de aanstaande bezuinigingen. In mijn huidige functie merk ik hier dagelijks de gevolgen van. Ik blijf echter enthousiast over het product dat de Marine levert en de mogelijkheden die de Marine biedt als werkgever.'

Hoe belangrijk is de Marine binnen uw familie?

'Het is bijzonder te merken hoe belangrijk de Marine voor mijn grootvader is geweest gedurende zijn hele leven. Tegelijkertijd heeft mijn grootvader, en in mindere mate ook mijn vader, hiervoor wel de nodige offers moeten maken. De Marine is belangrijk voor mij en heeft ook mijn wereld groter gemaakt. Ik vind het echter wel belangrijk om me te blijven realiseren dat de wereld groter is dan 'alleen' de Marine.'

Influence Operations

Is het CZSK gereed voor de Information Age?

Wie zich met hedendaags militair optreden bezig houdt komt begrippen als *Comprehensive Approach*, *3D*, *Reconstructie en Ontwikkeling*, *CIMIC*, *Stability*, *Capability Building*, *Effects Based*, *Influence* en *Information Operations* regelmatig tegen. Het zijn typische begrippen uit de *Information Age*. Maar wat houden ze in? Er is veel discussie over deze op informatie gebaseerde militaire activiteiten. Dat de *Information Age* een overduidelijke impact op de krijgsmacht heeft is evident; wat deze impact in organisatorisch, materieels- en personeelstechnisch opzicht inhoudt is nog ongewis.

Militair optreden in de Information Age

De *Information Age* raakt Defensie krijgsmachtbreed. Bovengenoemde begrippen worden vaak in verband worden gebracht met landoperaties zoals in Afghanistan en Irak, de maritieme omgeving heeft er echter ook mee te maken. Sterker nog, de impact van de *Information Age* op het maritiem amfibisch optreden versus het landoptreden zal even groot zijn, al dan niet groter. Het maritiem amfibisch optreden is ambivalent en complex, met inzet op land, in de lucht en op het water waarbij elk gedeelte van het operatiegebied eigen bijzonderheden kent.

Juist dit amfibisch optreden in de kustgebieden wordt als speerpunt gezien van de CZSK-organisatie. "Het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) is met haar LPD's, amfibische staf en marinierseenheden uitgerust en gereed om amfibische operaties te plannen en uit te voeren." De Maritieme Visie 2030 stelt dat amfibische operaties verwachtbaar zijn in de nabije toekomst en

gaat verder: "Effectieve geïntegreerde conflictpreventie vanuit zee en in de kustomgeving (3D-benadering) is in 2030 een belangrijke maritieme *enabler* voor veiligheid, welzijn en welvaart". Maar wat houdt een 3D-benadering vanuit zee en in de kustomgeving in? Hoe verhoudt de *Information Age* zich versus maritiem amfibisch optreden?

De *Information Age* vraagt om een verandering in militair optreden. Informatie (niet te verwarren met *intelligence* of inlichtingen) is inmiddels een middel geworden dat voor militaire doeleinden kan worden aangewend. Maar informatie maakt daarnaast (conventioneel) militair optreden ook kwetsbaar. Militaire informatie moet bewaakt en beschermd worden. Een nieuw specialisme dient zich aan: *Influence Operations*, ontwikkeld om het militaire middel informatie gecontroleerd en gecoördineerd in te zetten. Hoe zet het CZSK het middel informatie op dit moment in? De impact van militaire informatieactiviteiten op het maritieme amfibische domein zal in kaart gebracht moeten worden. Want effect- →

26 KENNIS EN WETENSCHAP

Influence Operations

tief optreden in de *Information Age* zal organisatorische, materialistische en personele veranderingen vragen.

Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel met de intentie een discussie op gang te brengen en tot studie naar *Influence Operations* en de impact op het CZSK. Een toepasbare studie die zal moeten leiden tot het integraal inbedden van *Influence Operations* in de CZSK-organisatie.

Wat zijn *Influence Operations*?

Tegenwoordig vinden er in een operatiegebied naast conventioneel militair optreden een veelheid aan relevante militaire activiteiten plaats. Van complexe samenwerking met overheden en andere civiele partijen, tot het ondersteunen en voorbereiden van post-conflict activiteiten zoals wederopbouw en simpel ogende maar gecompliceerde gesprekken met dorpsoudsten en andere 'powerbrokers'. *Influence Operations* ondersteunen en coördineren de militaire informatieaspecten van deze activiteiten. Ze worden uitgevoerd om doelgericht andere partijen in een operatiegebied te beïnvloeden, met als doel een invloedssfeer te creëren die de commandant ondersteunt bij het uitvoeren van

zijn opdracht (*permissive environment*). Simpelweg, *Influence Operations* draaien om het gecontroleerd en bewust uitoefenen van invloed. Het voornaamste instrument is informatie.

Hoe werken *Influence Operations*?

Influence Operations zijn een combinatie van middelen, inzet en een gedeeld gedachtegoed. Een aantal voorname middelen zijn *Psychological Operations*, *Key Leadership Engagement* en *CIMIC*. Ten behoeve van de consistentie worden ze gecoördineerd dan wel aangestuurd door stafofficiëren *Information Operations* (IO).

geïntegreerd optreden is kenmerkend voor *Influence Operations*

Media en *Public Affairs* zijn aanverwant. Verder richten *Influence Operations* zich op de wijde omgeving waarbinnen de militaire operatie zich afspeelt: politiek, militair, economisch, sociaal, infrastructuur en informatie. Het zogenaamde '*effects based thinking*', waarbij bewust nagedacht wordt over gewenste en ongewenste effecten van militaire operaties op de voorge-

noemde (civiele) aandachtsgebieden. Daardoor wordt er meer inzicht verkregen in de civiele omgeving rondom de militaire operatie en de impact van veranderingen in de civiele omgeving op militaire operaties ('*shared situational awareness*').

Influence is sterk verbonden aan de vierde generatie oorlogsvoering (4GW). Conflicten die zich afspelen in een omgeving waarin de traditionele lijnen tussen conflict en politiek en militair en civiel vervagen.³ Een zeer abstracte en complexe omgeving waarbinnen 'traditionele oorlogsvoering' tussen gelijkwaardige legers verminderd voorkomt. 4GW wordt meestal geassocieerd met de strijd tegen opstandelingen oftewel *counter-insurgency* (COIN). Toch kent de meeste hedendaagse inzet aspecten van de 4GW, ook als er geen COIN wordt bedreven. De politiek is tegenwoordig intensief betrokken bij militaire inzet en sturing vindt meer gericht plaats, tot op het laagste of tactische niveau. Andere departementen zoals Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking zijn in het operatiegebied vertegenwoordigd. Verder speelt de burgerbevolking in een conflictgebied en daar buiten (diaspora) een meer nadrukkelijke rol in het kunnen bereiken van militaire doelstellingen. Hedendaagse militaire missies lijken moeilijk te kunnen slagen zonder steun van de burgerbevolking. En verder zijn internationale (hulp)organisaties en de media prominent aanwezig. De militair bevindt zich middenin dit

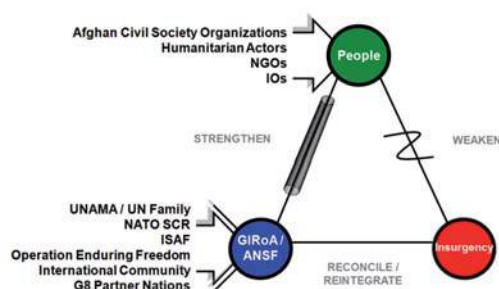
Afghanistan, 2006. FM radio opgezet door Psychological Operations blijkt een geschikt middel voor beïnvloeding en het verspreiden van informatie.

krachtenveld. Om dan toch de vrijheid van handelen te behouden, bieden *Influence Operations* uitkomst. Informatie bindt alle bovengenoemde actoren aan de militaire operatie.

Een praktijkvoorbeeld: 'Afghanistan, a war of perceptions'

Op 11 februari 2010 publiceerde BBC News een interview met Generaal Stanley McCrystal, toenmalig commandant ISAF Afghanistan. Hij deelde ondubbelzinnig mede: 'This is all a war of perceptions. This is not a physical war in terms of how many people you kill or how much ground you capture, how many bridges you blow up. This is all in the minds of the participants.'⁴

Figuur 1 beschrijft de *war of perceptions* van Generaal McCrystal: een integrale benadering van het operatiegebied Afghanistan. Harde wapeninzet alleen wordt aangewend voor het direct bestrijden en uitschakelen van opstandelingen ('kill/capture'). Alle andere inzet is een vorm van *Influence Operations*. Voor de goede orde, niet alle inzet is behoeft hierbij militaire inzet te zijn. De inzet van civiele partners draagt eveneens bij aan het slagen van de militaire operatie. Deze inzet van de civiele partners wordt waar mogelijk ondersteund door militairen (veiligheid). Dit geïntegreerde optreden is kenmerkend voor *Influence Operations*.

figuur 1, Afghanistan, 'a war of perceptions'. Het krachtenveld waarin de militair zich bevindt en de nadrukkelijke rol van *Influence Operations*. (bron: ISAF)

Influence Operations : professioneel, consistent en planmatig

Influence Operations kunnen niet lukraak worden ondernomen. Inconsistentie gaat ten koste van de geloofwaardigheid van de militaire inzet en zal een averechts effect hebben. Ze zijn sterk afhankelijk van aangeleverde broninformatie. Tijdige en betrouwbare inlichtingen zijn belangrijk, alsmede de kwaliteit van informatie door gedegen informatiemanagement. Een rechtstreekse lijn met de inlichtingencel is van groot belang alsmede met de (civiele) partners in het operatiegebied. Niet elke militair kan *Influence Operations* bedrijven, operators moeten adequaat getraind zijn en voldoende ondersteund worden door commandant en staf.

Influence Operations richten zich op alle niveaus. Van de generaal, die gesprekken voert met invloedrijke leiders, tot de houding en uitstraling van de individuele militair in het veld ('strategic corporal'). Om consistentie te garanderen en bewaken, worden planmatig kernboodschappen en gedragsrichtlijnen ontwikkeld. Deze worden vastgelegd en afgezet tegen de tijd in een *influence*

campaign plan welke onderdeel uitmaakt van het integrale plan van de militaire operatie en afgestemd is op de inzet van de civiele partners. Het plan bewaakt de consistentie en de juiste beeldvorming, zowel jegens de vijand als richting bevriende en neutrale partijen. Naar de vijand toe om zijn invloed te pareren, naar bevriende partijen om hun steun te bekrachtigen en naar neutralen toe om hen te overtuigen. De *influence campaign* is ondersteunend aan de militaire doelstellingen of kan zelfs de kern van de inzet worden, zoals generaal McCrystal opmerkte in het BBC-interview.

De bijzondere positie van het civiel-militaire koppelvlak CIMIC

Civiel-militaire coördinatie (CIMIC) is een activiteit waarbij de band met *Influence Operations* recentelijk door de NAVO is bekrachtigd en vastgelegd in doctrine⁵. Hier was aanleiding toe ontstaan vanwege grote misvattingen omtrent CIMIC. Een recent voorbeeld, het opknappen van diverse opvanghuizen op Curaçao door Mariniers wordt gepresenteerd als CIMIC⁶, terwijl het hier eigenlijk een *Public Affairs* aangelegenheid betreft. CIMIC wordt vaak ten onrechte gezien als het uitvoeren van goodwill projecten en wederopbouwactiviteiten door militairen.

CIMIC is een belangrijke speler binnen *Influence Operations*, vanwege de interactie met civiele actoren zoals de *host nation*, aanwezige organisaties van de Verenigde Naties en internationale (hulp)organisaties (NGOs). CIMIC is het koppelvlak tussen de militaire operatie en de civiele omgeving. Het voorziet de militaire commandant van informatie wat hem in staat stelt te handelen naar ontwikkelingen in het civiele domein. In een 4GW-achtig operatiegebied is dit voor de militaire commandant van belang omdat militaire en civiele aandachtgebieden (domeinen) niet zijn afgebakend, maar in elkaar overlopen (zie figuur 2 op de volgende pagina).

Een toelichting: een militaire commandant streeft naar het bereiken van militaire doelstellingen. Dat heeft nagenoeg altijd een effect op het civiele domein en vice versa. Gebeurtenissen in het civiele domein raken het militaire domein. Bijvoorbeeld, bij een militaire operatie kunnen burgers ontheemd worden of raakt infrastructuur beschadigd. Dit heeft een impact op de vrijheid van handelen van civiele actoren. En omgekeerd. Bijvoorbeeld, een VN-organisatie gaat voedselhulp verstrekken. Dit kan de veiligheidssituatie van de militaire eenheid beïnvloeden. Een tegen-

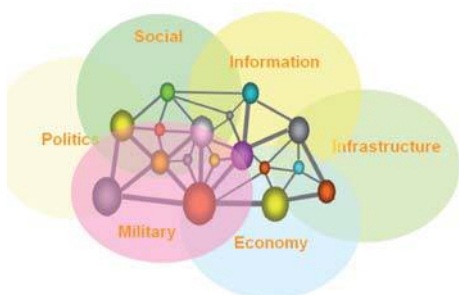
Afghanistan, 2006. Psy Ops operators in gesprek met lokale bevolking.

28 KENNIS EN WETENSCHAP

Influence Operations

stander wil de voedselhulp verhinderen of de vrijheid van handelen van de militaire eenheid wordt beperkt. Vluchtelingen versperren routes op weg naar de voedselhulp.

figuur 2, Influence Operations activiteiten worden ook uitgevoerd buiten het militaire domein om situational awareness te verkrijgen en om activiteiten met civiele partners te coördineren. (Bron: CIMIC COE)

Ervaring met Influence Operations bij de amfibische staf NLMARFOR

In de periode 2006 - 2009 stond voor de relatief jonge NLMARFOR-staf de eerste amfibische uitdaging op het programma: deelname aan de NATO Response Force (NRF). NLMARFOR werd verantwoordelijk gesteld voor een amfibische taakgroep op brigadeniveau. Zou de NRF ontplooid worden, dan zouden de mariniers in een conflict als eerste interventiemacht voet aan land zetten (*initial entry*). Duidelijk werd dat het opereren in een dergelijke amfibische omgeving een andere benadering vraagt dan bijvoorbeeld voor het inzetten van maritieme eenheden in een bondgenootschappelijk vlootverband, of voor het inzetten van marinierseenheden in bijvoorbeeld Tsjad of Afghanistan.

Flexibiliteit, mobiliteit en de beschikbaarheid van informatie en inlichtingen is van groot belang.

Influence Operations zijn essentieel bij *initial entry* operaties. Ze kunnen een cruciaal inzicht verschaffen in de mogelijkheden en

beperkingen in het civiele domein. Hoewel de marinierseenheden als eerste militaire eenheid voet aan land zetten, zijn immers civiele (hulp)organisaties als de VN en NGOs vaak al geruime tijd ter plaatse. CIMIC-eenheden kunnen in overleg met deze organisaties belangrijke informatie inwinnen. Toch werden er in de aanloop naar NRF tijdens oefeningen geen CIMIC of andere Influence Operations eenheden ingezet.

Influence Operations een uitdaging voor het CZSK

Grenzen tussen civiel en militair vervagen, ook in de maritieme omgeving. Het is noodzakelijk vaart te maken met de ontwikkeling en inzet van Influence Operations, wil het CZSK kunnen bijdragen aan modern, geïntegreerd optreden (en dus conform de Maritieme Visie 2030). Kennis en ervaring opgedaan in recente operatiegebieden van Afghanistan tot de Golf van Aden mag niet verloren gaan. In een treffend voorbeeld haalt commandeur Bindt, voormalig commandant NLMARFOR en Force Commander EU NAVFOR operatie Atalanta aan waarom Influence Operations van belang zijn en er niet gewacht kan worden met investeren. Nabij Somalië oefenen militaire eenheden zoals EU NAVFOR invloed uit op regionale mogendheden in het streven hen meer te betrekken bij de inzet tegen Somalische piraterij in de Golf van Aden. Maar er wordt 'de indruk gewekt dat er aan hen op korte termijn middelen en capaciteit beschikbaar wordt gesteld. Gerezen verwachtingen zijn nog niet waargemaakt.' Door verwachtingen te scheppen die niet waar gemaakt kunnen worden, komt de geloofwaardigheid van de EU en haar bondgenoten in gevaar. Een typisch voorbeeld waar onvoldoende doordachte en gecoördineerde Influence Operations een averechts effect hebben. Eén van oorzaken is een gebrek aan een krachtig en gezamenlijk Influence Operations campaignplan. Reden om te investeren in influence? Of wordt deze ervaring uit de praktijk alleen ter kennisgeving aangenomen? Kijkend naar de Maritieme Visie 2030, lijkt deze visie sterk gefocust op materieel. Slechts in beperkte mate worden vernieuwende concepten als Influence Operations en informatie aangehaald, terwijl deze juist een grote impact zullen hebben op het CZSK anno 2030. Hoewel 'traditionele oorlogsvoering' relevant blijft en als zodanig dat het CZSK conform de Visie over hoogwaardig materieel zal

Soedan 2009. Civiele vertegenwoordiging van de VN in gesprek met lokale bestuurders na wegsturen hulporganisaties door de regering van Soedan. Militairen verzorgen de mobiliteit, gecoördineerd door CIMIC.

moeten kunnen beschikken, zal 'Nederland naar verwachting blijven bijdragen aan humanitaire en vredesoperaties in een wereld die gekenmerkt wordt het vervagen van grenzen door o.a. mondialisering en klimaatverandering'⁸. Juist deze operaties in de 4GW-setting vragen om een volwaardige inzet van *Influence Operations*.

Uitdagingen

De uitdagingen voor het CZSK liggen derhalve niet zo zeer op het materiële vlak, maar meer op het personele. De meest actuele issues zijn:

1. *Influence Operations* en CIMIC maken geen integraal deel uit van het opleiden, oefenen en opereren. *Influence Operations* en informatie als militair middel zullen vaker en een groter onderdeel moeten uitmaken van opleidingen. Hoewel niet iedere militair een *influence operator* hoeft te worden, is algemene kennis en bewustwording van belang om in een operatiegebied *influence* te kunnen herkennen en om met *influence operators* samen te kunnen werken (staf-integratie).
2. Opgedane kennis en ervaring op het gebied van *Influence Operations* wordt niet aangewend. Er worden incidenteel mariniers en vlootpersoneel als *Influence Operator* uitgezonden (bijvoorbeeld voor CIMIC of Psy Ops). Voor de uitzending wordt men naar een (buitenlands) opleidingsinstituut gezonden om kennis op te doen. Deze investering wordt niet verder benut als de militair na terugkomst weer in een reguliere functie wordt geplaatst waarna hij niet meer met *Influence Operations* in aanraking komt.
3. Het ontbreken van een carrièrepad beperkt verdere ontwikkeling van *Influence Operators*. Door het ontbreken van een carrièrepad is het niet mogelijk voor personeel om buiten uitzendingen zich te bekwamen in *Influence Operations*. Mede hierdoor bleef bijvoorbeeld de functie van Stafofficier Information Operations bij NLMARFOR na de oprichting van de staf jaren vacant. Ook de functies bij het CIMIC-bataljon die het CZSK heeft toegewezen gekregen blijven een punt van aandacht.
4. Het 'train as you fight' principe wordt onvoldoende toegepast voor *Influence Operations*. Het principe *train as you fight* is al zo oud als de weg naar Rome. Niettemin wordt het principe te weinig toegepast bij *Influence Operations*. Om CIMIC en andere *Influence Operators* trainingswaarde te bieden moet er geïnvesteerd worden in de oefenomgeving. Een gesimuleerde burgerbevolking is noodzakelijk. Deelname van andere departementen en inbreng

van NGOs bij oefeningen is sterk aan te raden. Het oefensentiment moet representatief zijn. Niet onder iedere *burqa* zit een boze Afghaan met AK-47 verscholen. De oefenstaf moet consequenties verbinden aan het onjuist handelen van militairen jegens civiele actoren. Te vaak escaleert een situatie en worden in oefeningen bijvoorbeeld lokale leiders terzijde geschoven of demonstraties van bezorgde burgers verdreven zonder noodzaak en zonder dat daar in het verdere verloop van de oefening consequenties aan verbonden zijn.

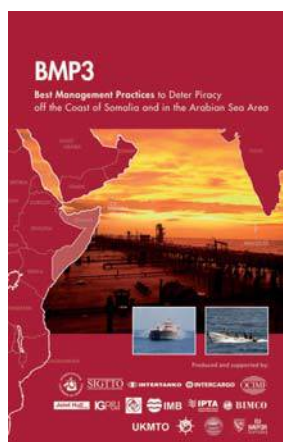
Tot slot

Influence Operations kunnen een verschil maken: of een lokale bewoner de patrouille tipt dat er verderop een berrmbom begraven ligt of toch niet. Dat er na een incident een gewelddadige demonstratie voor de poorten van de compound ontstaat of dat de situatie de-escaleert. Of dat er een vloot van boze vissers het landingsgebied van de amfibische taakgroep verspert of dat de landing toch ingezet kan worden. Het zijn een paar voorbeelden uit de praktijk. *Influence Operations* zijn de sleutel tot het succes van een operatie, met name voor expeditionaire, maritiem amfibische operaties. Maar dan moet er wel geïnvesteerd worden! ←

LTZSD 2 OC ing. H. van Gerner is momenteel Adjutant CZMCARIB, na 3 jaar werkzaam geweest te zijn voor de Netherlands Maritime Force (NLMARFOR) als Stafofficier Informatiemanagement. Hij is in de eerste helft van 2009 voor UNMIS naar Soedan uitgezonden als VN waarnemer en Civil Liaison officer. In de tweede helft van 2009 was hij Stafofficier Information Ops op het Operational Headquarters van de EU NAVFOR operatie Atalanta in het Verenigd Koninkrijk. In 2006 is hij uitgezonden geweest naar Afghanistan, als hoofd van de sectie Psy Ops van PRT5.

Noten

1. KLTZ J. de Jonge, *Maritieme Visie 2030*; (Marineblad mei 2009).
2. De RAND Cooperation in opdracht van de US Army definieert *Influence Operations* als volgt: 'Influence operations are the coordinated, integrated, and synchronized application of national diplomatic, informational, military, economic, and other capabilities in peacetime, crisis, conflict, and post-conflict to foster attitudes, behaviors, or decisions by foreign target audiences that further U.S. interests and objectives.', *Foundations of Effective Influence Operations* (2009; <http://www.rand.org/pubs/monographs/MG654/>).
3. Wikipedia, 'Fourth generation warfare (4GW) is conflict characterized by a blurring of the lines between war and politics, soldier and civilian.'; (http://en.wikipedia.org/wiki/Fourth_generation_warfare).
4. Jonathan Marcus, BBC News, *Afghanistan conflict an 'information war'*; (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8511477.stm).
5. AJP-g(A) 1st Study Draft, *NATO CIMIC is the link to the civil environment and the military facilitator in a comprehensive approach. This enables the military to reach the desired end state by coordinating, synchronizing and de-conflicting military activities with civil actors, thus linking military operations with the civil sector* (NATO CIMIC COE: <http://www.cimic-coe.org/content/scope/doctrinal.php>).
6. Defensie.nl, *Mariniers bieden helpende hand*; (http://www.defensie.nl/marine/actueel/nieuws/2009/02/12/46127567/Mariniers_bieden_helpende_hand).
7. CDR P.J. Bindt, *Enkele dilemma's van anti-piraterij operaties bij Somalië*; (Marineblad, juli 2010).
8. Prof. Dr. R.V.A. Janssens, *Grootmachten en Nederland in 2020*; (Militaire Spectator 179, juli/augustus 2010).

BMP 3: Geslaagde civiel-militaire samenwerking. Maatregelen voor de civiele scheepvaart tegen piraterij voor de kust van Somalië. Een samenwerking tussen de scheepvaart en EU NAVFOR Operatie Atalanta (Bron: EU NAVFOR; MSC-HOA)

30 TERUGBLIKKEN MET

(foto's collectie auteur)

Naam	: F. (Frank) E. van Kappen
Geboren	: 1941 te Semarang, Nederlands Indië
In dienst	: augustus 1961
Uit dienst	: 1 december 1998
Laatste rang	: generaal majoor der mariniers
Laatste functie	: militair adviseur van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties

Van Kappen (na LOM) aan boord van het Italiaanse vliegkampschip Garibaldi in 2005.

Waarom bent u destijds naar de Marine gegaan?

'Voor mij stond al heel lang vast dat ik officier wilde worden. Ik wilde naar de KMA want ik kwam nu eenmaal uit een familie van KNIL officieren. Maar mijn vader, die officier vlieger bij de afdeling Luchtvaart van het KNIL was geweest, zag dat niet zitten. Hij vertelde me dat toen hij na de oorlog terugkeerde uit Birma, waar hij als krijgsgevangene aan de spoorweg had gewerkt, de marine-officieren veel beter werden opgevangen dan de KNIL officieren. Voor hem was de KM dus het beste krijgsmachtdeel en moest ik daar naar toe. Ik vond die motivering wel wat dun maar omdat ik minderjarig was, moest mijn vader tekenen. Voor het KIM wilde hij wel tekenen, voor de KMA niet, dus ging ik naar het KIM.'

Vanwaar de keuze voor het Korps mariniers?

'Ik had gelezen dat je bij het Korps mariniers kon worden uitgezonden naar "de Oost" waar ik geboren was. Bovendien had ik op Nieuw Guinea gewoond. Er is eigenlijk geen sprake van een bewuste en afgewogen keuze geweest om naar de KM en de mariniers te gaan. Ik heb er nooit spijt van gehad en ben er van overtuigd dat als ik dat niet had gedaan, er weinig van mij terecht was gekomen.

Ik was namelijk gedurende mijn schooltijd bepaald geen voorbeeldige leerling. Ik voerde op de HBS niks uit en spijbelde veel. Ik ben zelfs een keer weggelopen om me te melden bij het Vreemdelingenlegioen. Nadat ik eerst mijn schoolboeken in de duinen had verbrand, ben ik op mijn brommer op weg gegaan naar Parijs, het avontuur tegemoet. Overigens is het dankzij het ingrijpen van mijn vader niet gelukt.'

Hoe heeft u het 'inburgeren' bij het Korps mariniers ervaren?

'De confrontatie met de discipline en de mores van de Marine was voor mij een hele schok. Ik herinner me dat ik tijdens de baartijd op het KIM 's morgens om 06.00 uur bij het aantrekken van de hoge schoenen voor de speedmars naar de 'Lange Jaap' me vast voornam om hiermee op te houden. Al mijn vrienden van de HBS studeerden en schreven me brieven over wilde feesten en mooie meiden. Ik dacht: wat doe ik hier? Maar ik wilde me niet laten kennen en wilde eerst de baartijd doorstaan en daarna pas vertrekken.

Zo is het steeds weer gegaan. Tijdens de praktische tijd in Doorn bij het Korps werden we opnieuw gefeet. We waren dan wel adelporst, maar nog geen marinier en dat werd je niet zomaar, als we dat maar goed begrepen! Ik herinner me nog de eindeloze lange dagen gevechtsopleiding, graven van schuttersputten en bunkers onder het motto "graaf marinier, graaf, want zweet spaart bloed".

Toen ik na uren graven op de Waalsdorpervlakte te horen kreeg: "Gooi maar weer dicht, hij is niet waterpas" plofte ik haast.

Marinier 1ste klas Van Berkum, met wie ik een schuttersput deelde, scheen zich er niks van aan te trekken, duwde me een schop in de hand en zei: "Welkom bij het Korps, Jonker. Niet jammeren, incasseren, gewoon doorgaan en presteren." Hij voegde er na een kleine pauze aan toe: "Pijn is fijn, bloed moet en jeuk is leuk." Ik had echt het idee dat ik in een organisatie van krankzinnigen was terechtgekomen en was vastbesloten er mee op te houden. Maar eerst zou ik de praktische tijd afronden en dan pas weggaan.

Tijdens de bootjesreis op de Hr.Ms. De Zeeuw, een stokoud krakemikkig fregat met open brug was het niet veel beter. Eindeloos wachtlopen als uitkijk, als zeuntje cafetaria de matrozen bedienen, zo had ik me het leven als officier bij de KM niet voorgesteld. Ik wilde beslist vertrekken maar eerst moest ik de bootjesreis doorstaan. Iedere keer was er een andere beproeving die ik eerst wilde afmaken voor ik zou stoppen.

Langzaam maar zeker begon ik plezier te krijgen in het ontdekken en opschuiven van je grenzen, van de kameraadschap, de humor, de afwisseling. De mentaliteit van niet jammeren, incasseren, nooit opgeven maar presteren, werd een deel van mezelf en ik begon mij thuis te voelen in een heel bijzondere organisatie, het Korps mariniers, binnen een andere unieke organisatie: de Koninklijke Marine. Dat gevoel heb ik nog steeds.'

Wat zijn uw mooiste herinneringen?

'Eentje is de periode als pelotonscommandant van het Verkenningen&Inlichtingen (V&I)-peloton. Een prachtige tijd, elke dag een nieuw avontuur. Een andere is de plaatsing als CZMCA-RIB. Naar mijn idee het mooiste commando binnen de krijgs-

macht. Ik heb daar mogen meewerken aan het leggen van het fundament voor de kustwacht. Daar ben ik nog steeds trots op. De zwaarste plaatsing die ik ooit had, was mijn laatste, als militair adviseur van de Secretaris-Generaal van de VN, een uiterst leerzame maar ook frustrerende ervaring. Op het hoogtepunt 85.000 man in het veld in 17 operaties gebaseerd op gammele mandaten, onvoldoende troepen en ontoereikende geweldsinstructies. In die periode heb ik alle opgedane kennis en ervaring uit de kast moeten halen om overeind te blijven. Ondanks het feit dat ik meer geweld en ellende heb gezien dan goed is voor een mens, had ik de ervaring niet willen missen.'

de zwaarste plaatsing die ik ooit had, was mijn laatste, als militair adviseur van de Secretaris-Generaal van de VN

Wat heeft u na uw LOM gedaan? Wat zijn uw huidige bezigheden?

'Na mijn LOM heb ik tot 2008 gewerkt als *Senior Mentor* voor de NAVO en voor het US Pacific Command. In die functies heb ik over de hele wereld gezworven. In 2008 ben ik daarmee gestopt omdat ik gekozen werd in de Eerste Kamer en het al gauw duidelijk werd dat het werk in de Kamer en het veelvuldig van huis zijn niet kon samengaan. Op dit moment ben ik nog werkzaam als *Senior Concept Developer* voor de NAVO. Ook ben ik als adviseur verbonden aan het Haagse Centrum voor Strategische Studies en aan TNO. Verder geef ik als gastdocent regelmatig les op het Instituut Clingendael en zit ik in de Raad van Advies/ Toezicht van een aantal instellingen.'

Welke vaardigheden uit uw marineloopbaan komen u nu nog van pas?

'Alles wat ik na mijn LOM heb gedaan en wat ik nu nog doe, ligt in het verlengde van de kennis en ervaring die ik heb opgedaan bij de Koninklijke Marine. Zonder mijn loopbaan bij de KM was dit niet mogelijk geweest. Ik ben de KM en het Korps dus veel dank verschuldigd.

Onderhandelingen in Angola met de rebellenbeweging UNITA en de regeringstroepen van de MPLA (1997).

Met echtgenote Iris in New York als militair adviseur van de Secretaris-Generaal van de VN.

Maar ook aan mijn vrouw. Zonder haar was het allemaal niet gelukt. Ze heeft mij altijd gesteund, het thuisfront gestabiliseerd, onze zoons opgevoed en de financiën in de hand gehouden. Ik ben ongelooflijk trots op haar. Zij is weliswaar niet goed in het graven van schuttersputten maar ik denk toch dat zij de goedkeuring van de toenmalige marinier 1ste klas Van Berkum zou hebben gekregen, want haar motto is ook: "Niet jammeren, incasseren, doorgaan en presteren."

Wat vindt u van de huidige ontwikkelingen rond de KM?

'Het is onvermijdelijk dat de voorgenomen mega bezuinigingen op Defensie ook de KM zullen raken. Ik heb er het volste vertrouwen in dat de CZSK en zijn staf er alles aan zullen doen om de schade zo veel mogelijk te beperken. Ik hoop wel dat CZSK en de andere OPCO's elkaars hand blijven vasthouden bij het bewandelen van dit lastige en pijnlijke bezuinigingstraject. Ik hoorde minister Hillen tijdens een radio-interview zeggen: "Never waste a good crisis". Ik ben dat met hem eens en ik hoop dat hij deze gelegenheid aangrijpt om nog eens goed te kijken naar de huidige topstructuur van Defensie en de in mijn ogen doorgeschooten verpaarsing bij de DMO en het CDC. Ik ben niet tegen "paars", maar "Too much purple leads to gray people". Dat is niet goed voor de KM, dat is niet goed voor de andere krijgsmachtdelen, dat moeten we dus niet willen.'

len van dit lastige en pijnlijke bezuinigingstraject. Ik hoorde minister Hillen tijdens een radio-interview zeggen: "Never waste a good crisis". Ik ben dat met hem eens en ik hoop dat hij deze gelegenheid aangrijpt om nog eens goed te kijken naar de huidige topstructuur van Defensie en de in mijn ogen doorgeschooten verpaarsing bij de DMO en het CDC. Ik ben niet tegen "paars", maar "Too much purple leads to gray people". Dat is niet goed voor de KM, dat is niet goed voor de andere krijgsmachtdelen, dat moeten we dus niet willen.'

32 BOEKEN

Als ik ooit nog thuis kom.
De oorlogsdagboeken
van Engelandvaarder
Wim Kuijpers

Samenstelling : Rob Dijkman en
Mariëtte Kuijpers
Uitgever : Mooi Limburgs
Boekenfonds
(Media Groep
Limburg), 2010
Omvang : 240 blz
Prijs : € 19,95
ISBN : 9789085960645

"Dit dagboek wordt begonnen met een hoop dat de wereld vlug zal verlost zijn van de oorlogsgeselschap, maar ik moet zelf een steentje aan het succesvol einde kunnen bijdragen". Met deze woorden start het oorlogsdagboek van Engelandvaarder Wim Kuijpers.

Een bijzonder egodocument, geschreven door een getalenteerde jongen uit een katholiek arbeidersgezin in Heer (Maastricht). Op 18 mei 1942 trekt hij, ondanks het expliciete afraden van zijn naaste vrienden, de deur van zijn ouderlijk huis achter zich dicht en besluit naar Groot-Britannië te "flitsen" om van daaruit deel te kunnen nemen aan de strijd tegen nazi-Duitsland. Hij reist via de zogeheten zuidelijke route en bereikt zonder noemenswaardige tegenslag in enkele dagen tijd de Zwitserse grens. Op het Nederlandse consulaat in Bern hoort hij tot zijn teleurstelling van generaal Van Tricht dat een doorreis via "Vichy" Frankrijk naar Spanje moeizaam is en het nog maanden kan duren voordat zijn papieren in orde zijn.

Uiteindelijk weet Kuijpers toch de benodigde papieren te bemachtigen en reist hij via Frankrijk en Spanje door naar Curaçao. Begin februari 1943 komt de Engelandvaarder aan in Guelph (Canada), waar een militaire opleiding en legering in de Princess Juliana Barracks volgen. Enkele maanden later vertrekt Kuijpers per koopvaardijchip, genaamd *Pasteur*, naar Groot-Britannië en wordt hij geplaatst bij de Koninklijke Marine. Hierbij spreekt de nieuwbakken zee-

man direct zijn voorkeur uit opgeleid te worden tot boordschutter van een bommenwerper. In zijn dagboek schrijft hij dat het altijd al zijn verlangen is geweest om "in zo'n grote kist te zitten en met de mitrailleur te ratelen". Die wens gaat in vervulling. Na te zijn goedgekeurd volgt op 3 juli 1943 een opleiding tot *Air Gunner* in Morpeth, een plaatsje bij Newcastle aan de Schotse grens. In oktober trouwt hij met zijn grote liefde Audrey Wayling die hij in het uitgaansleven in Londen heeft leren kennen. Al snel daarop volgt het blijde bericht dat Audrey zwanger is. Na zijn opleiding vol enthousiasme en met een bovengemiddelde score te hebben afgerond, maakt Kuijpers op 20 december zijn eerste operationele vlucht met 320 Squadron boven Frankrijk. Vanaf die maand vliegt hij bijna wekelijks en verbaast de dagboekschrijver zich over de afwezigheid van de Luftwaffe.

Alleen het gevaar van FLAK blijft onverminderd aanwezig en eist zijn tol in het Squadron. Met regelmaat keren er toestellen zwaar gehavend terug of worden toestellen en vliegers vermist. Op 20 maart 1944 slaat voor Kuijpers het noodlot toe. Die dag neemt zijn Squadron deel aan operatie *Ramrod 669*, waarbij vier in aanbouw zijnde V1 lanceerinrichtingen in de regio van Amiens het doelwit vormen. Kuijpers beste vriend en 'best man' tijdens hun trouwerij Cor Smit, bezoekt nog diezelfde avond Audrey om de jonge weduwe het droevige bericht te brengen en haar een afscheidsbrief te overhandigen die de marinevlieger uit voorzorg voor haar had geschreven.

Na de dood van Kuijpers overhandigde Audrey de dagboeken, op uitdrukkelijk verzoek van haar Wim, aan zijn familie. Daar lagen ze onopgemerkt totdat de amateur-historicus Rob Dijkman in contact kwam met de familie. Tijdens een bezoek aan het Nederlandse militaire ereveld in Ory-la-Ville (Frankrijk) in 2006 viel zijn oog op vier stenen met de namen van de gesneuvelde bemanningsleden van een neergestorte bommenwerper van 320 Squadron. Zijn interesse was direct gewekt. Hij ging op zoek naar de nabestaanden van de bemanning en kwam in contact met Mariëtte Kuijpers, een nicht van Kuijpers. Toen vervolgens de dagboeken op tafel kwamen ontstond het idee de aantekeningen te transcriberen en aan de hand hiervan de geschiedenis van "oom Wim" te reconstrueren.

Het dagboek van Kuijpers is een fascinerend document. Zijn beschrijving over zijn tocht naar het Verenigd Koninkrijk via Zuid-Europa geeft een goed inzicht in de bureaucratische situatie die er voor Engelandvaarders

in Zwitserland en Spanje heerste. Ook zijn de indrukken op sociaal-cultureel vlak, bijvoorbeeld toen hij op doorreis naar Canada New York bezocht, de moeite waard. Zo doet hij onder meer verslag van zijn ervaring dat hij voor het eerst in zijn leven een jukebox en kauwgom kauwende Amerikanen ziet. Het hele proces van de militaire keuring en opleiding tot boordschutter, zijn ontmoetingen met prinses Juliana en koningin Wilhelmina maar ook de eindeloze jacht op de dames en alle perikelen die hiermee gepaard gaan, beschrijft hij op een scherpzinnige maar ook humorvolle wijze.

Het dagboek is uitvoerig voorzien van bijlagen die deze uitgave weliswaar een hoge mate van informatiedichtheid geeft maar het eigenlijke dagboek in zijn waarde laat. Kortom, een fascinerend egodocument dat een goed inzicht geeft in het leven van Engelandvaarders, hun militaire opleiding en de uiteindelijke operationele inzet. Een absolute aanrader voor een ieder die belangstelling heeft voor Engelandvaarders en de luchtoorlog in Europa gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Drs. E.J.J.F. Rossmesl
Documentair Informatiespecialist
Militaire Geschiedenis, NIMH

**Zeeuwse kaarten voor
de VOC**

Auteur : Ruud Paesie
Uitgever : Walburg Pers, 2010
Omvang : 104 blz, geïllustreerd,
met registers
Prijs : € 19,95
ISBN : 9789057306785

Geen zeeman kan zonder zeekaart, dat is nu zo en zo was het ook in de tijd van de Verenigde Nederlandsche Geotroyeerde Oost-Indische Compagnie (VOC). In de 17de en 18de eeuw had de VOC kaartenmakers in dienst om haar zeelieden van nautische kaarten te voorzien. Aan het begin van de 17de eeuw voorzag de Hollandse Cartografische school van Augustijn Robaert de VOC van kaarten.

Na zijn dood kreeg Hessel Gerritz het alleenrecht om alle compagnieschepen van stuurmansgereedschappen en kaarten te voorzien. Over de beroemde Amsterdamse kaartenmakers Blaeu/de Graaf is zoveel geschreven, dat haast de indruk zou ontstaan dat VOC-kaarten uitsluitend in Amsterdam werden vervaardigd. Rond 1660 vond de Zeeuwse Kamer van de VOC de kaarten uit Amsterdam te duur en nadien heeft de Zeeuwse Kamer eigen cartografen in dienst genomen, maar daarover is tot nog toe vrijwel niets gepubliceerd. Maritiem historicus Ruud Paesie verrichtte geruime tijd onderzoek naar de kaartenmakers van de Kamer Zeeland en dit boek is hiervan een resultaat.

Het boek is gemakkelijk leesbaar en de helft van de omvang bestaat uit prachtige oude en nieuwe illustraties. De auteur beperkt zich niet tot de geschiedenis van de Zeeuwse cartografen, maar hij zet het geheel in een begrijpelijke context.

In het eerste hoofdstuk wordt de VOC belicht: geschiedenis, structuur, logistiek en onderhoud en speciaal de Kamer Zeeland. In het tweede hoofdstuk komt de navigatie, met onder andere de problemen van de breedte- en lengtebepaling, aan de orde. Ook wordt hier aan dacht geschenkt aan de navigatorische uitrusting van de schepen en ontwikkelingen hierin en aspecten van geheimhouding. In hoofdstuk 3 komt het maken van de kaarten en herkennen van de tekenaars over het voetlicht.

De hoofdstukken 4 en 5 zijn gewijd aan de 'firma' Roggeveen. Rond 1670 verzochten Zeeuwse VOC-bestuurders landmeter Arent Roggeveen om geheime zeekaarten voor hen te gaan tekenen. Hij was een begaafd en veelzijdig man: cartograaf, wiskundige én astronoom. Hij onderrichtte zeevaartkunde en was VOC-examinator van stuurlieden. Bekendheid kreeg hij vooral door zijn expeditieplannen naar het 'Onbekende Zuidland', het huidige Australië. Het was uiteindelijk zijn jongste zoon Jacob Roggeveen die deze plannen ten uitvoer bracht en tijdens die expeditie Paaseiland ontdekte.

Na het overlijden van Arent Roggeveen nam oudste zoon Johan zijn vaders cartografische werkzaamheden over. Johan werkte ruim 40 jaar als kaartenmaker en werd op zijn beurt opgevolgd door Abraham Anias, van wie Paesie aantoont dat hij Johan Roggeveens stiefzoon was. Net als bij de Amsterdamse familie Blaeu was er dus ook in Zeeland sprake van een familiebedrijf.

Het laatste hoofdstuk gaat over de problematiek van de betoning in de 18de eeuw van de aanloop naar Viissingen. Dit omdat er zowel in 1724 als in 1727 VOC schepen op de banken voor de ingang van de Schelde schipbreuk hebben geleden. Voor een ieder die geïnteresseerd is in oude cartografie geeft dit boek veel informatie. Wie slechts er van houdt naar oude kaarten te kijken is dit boek een must.

KLIZ b.d. mr. O.W. Borgeld

Deedee Derksen
THEE MET
DE TALIBAN
Oorlogsverslaggeving voor beginners

Thee met de Taliban.
Oorlogsverslaggeving
voor beginners

Auteur : Deedee Derksen
Uitgever : De Geus B.V., 2010
Omvang : 223 blz.
Prijs : € 17,90
ISBN : 9789044516722

Thee met de Taliban is het persoonlijke relaas van de Afghanistan ervaringen van de Volkskrant-correspondente Deedee Derksen. Ze schrijft over haar zoektocht naar hoe het nu zit in het conflict in Afghanistan, over de moeite die het kost om het spinnenweb van stammen en krijgsheren te ontrafelen en wat oorlogvoeren en stabiliseren zijn in de 21e eeuwse context is. Het gaat ook over de uitdagingen en ontberingen van een beginnende oorlogsverslaggever. Het levert een fascinerend, openhartig verslag op.

De uitdagingen die Derksen voor zichzelf in Afghanistan formuleert zijn het conflict als buitenstaander te doorgronden en zo ver mogelijk als westerse journalist in de Afghaanse gemeenschappen door te dringen. Deedee moet daarom *unembedded* verslag doen. Ze reist veelvuldig zelfstandig door het land, waarbij de boerka en de *fixers* van onschatbare waarde blijken, en woont anderhalf jaar in Kaboel. Het levert mooie journalistieke werken op in de Volkskrant en bij NOVA. In *Thee met de Taliban* gaat ze een stap verder. De verslagen zijn diepgaander, Derksen is niet zuinig met zelfkritiek.

Het boek begint met een beeld van de gesloten Kaboelse expatgemeenschap van journalisten en internationale organisaties die in een westerse 'bubbel' leven. Het zijn buitenstaanders die allerlei mythes in stand hou-

den. Ze vertellen clichés aan de journalisten omdat ze niet buiten de bubbel durven of kunnen treden. De wereld van de Afghanen blijkt een andere. Het kost moed en doorzettingsvermogen hierin door te dringen. Derksen trekt het land in, verblijft onder de Afghanen en spreekt talibancommandanten en krijgsheren. Het zijn spannende en soms vermakelijke gesprekken waarin mannen met baarden elkaar beschuldigen van corruptie, roof, moord en doodslag. Derksen laat zien hoe wanhopig soms de pogingen van de westerlingen zijn om orde in de chaos te scheppen.

Het blijkt dat de Afghanen de 'intervenienten' niet als neutrale of afzijdige partij zien maar als een nieuwe stam, met de Amerikaanse president als stamhoofd. Ze zijn soms onderdeel van het probleem in plaats van een onderdeel van de oplossing. Daarmee is de interventie nog geen mislukking. Goed en slecht bestaan niet in Afghanistan. Het doorgronden van de diverse conflicten en de cultuur in het land is complex, wat het vinden van oplossingen lastig maakt. Het gaat niet om een oorlog tussen goed (wij) en kwaad (zij) zoals we graag zouden willen zien. Vriend en vijand wisselen bovendien om uiteenlopende redenen voortdurend van rol. Afghanen spannen de intervenient ook nogal eens voor hun eigen karretje om eeuwenoude onderlinge conflicten te beslechten of vanuit puur opportu-

nisme. Wij blijken niet altijd goed, zij niet altijd slecht. Is dit een oorlog die over winnen of verliezen gaat?

Thee met de Taliban schetst een beeld van de complexiteit en uitdaging om orde in de fragiele Afghaanse staat te scheppen. Het is een aanrader, zeker voor diegenen die willen weten wat er buiten de poorten van het militaire kamp onder de Afghanen speelt en wat de interventie met hen doet. Nog meer is het een pleidooi om het belang van de context en cultuur van een conflict te doorgronden, om effectief en efficiënt op te kunnen treden.

LNTKOLMARNS drs A.J.E. Wagemaker
MA

KONINKLIJKE VERENIGING VAN MARINEOFFICIEREN **KVMO**

NIEUWSBRIEF JAARGANG 4, NUMMER 1 2011

Nieuwe website KVMO
Op 1 februari jl. is de nieuwe website van de KVMO 'live' gegaan. De site heeft een vernieuwde vormgeving en indeling die ervoor zorgen dat u snel en gemakkelijk door de site kunt gaan.

Wij zijn benieuwd naar uw mening!
Ga nu naar de vernieuwde website www.kvmo.nl

Marineblad
Zaterdag 5 februari verschijnt de nieuwe uitgave van het Marineblad. Dit nummer is een speciaal over piraterijbestrijding met artikelen over:

- Het recent verschenen ANV-rapport over piraterijbestrijding
- Ervaringen van de commandant van Hr.Ms. Johan de Witt
- De rol van de gezagvoerder
- De betekenis van Indische Oceaan

Voor aankondiging
Algemene Vergadering KVMO
Op woensdag 23 mei 2011 vindt de 97e Algemene Vergadering van de KVMO plaats.

Het thema van het openbare middagedeelte is: 'De toekomstige Koninklijke Marine na de Beleidvisie'.

De Algemene Vergadering is dit jaar in het evenementencentrum van de Van Gert Kazerne in Rotterdam.

Houdt de website en het Marineblad in de gaten voor het programma en de sprekers!

Mail uw reactie naar secretaris@kvmo.nl

Als u wilt dat we uw naam aan onze ledenlijst toevoegen, stuur u mail.
Vragen of opmerkingen? info@kvmo.nl

KVMO info@kvmo.nl www.kvmo.nl 070 3839304

NIEUWSBRIEF

KVMO

**MELD
U AAN!**

Om u snel te kunnen informeren beschikt de KVMO graag over uw e-mailadres. We kunnen u dan ook de digitale nieuwsbrieven van de KVMO mailen. Zo blijft u altijd op de hoogte van het laatste nieuws over onder meer de KVMO evenementen, het arbeidsvoorwaardenoverleg en de vereniging.

Geef uw e-mailadres aan ons door!

Mail uw e-mailadres naar info@kvmo.nl

Vermeld ook uw naam en rang.

Ander e-mailadres? Mail ons: info@kvmo.nl

Om de veiligheid van

Over bezuinigen, gedogen en retoriek in 1975

Vorig jaar meldde de KVMO dat de 'ijstijd bij Defensie' is aangebroken.¹ Er is helemaal nergens geld voor. Er moet meer dan een miljard bezuinigd worden en er vervallen 10.000 functies, met mogelijk gedwongen ontslagen. Kortom, veel zuur en ellende. De VBM/NOV reageerde verbijsterd op de aangekondigde bezuinigingen. Van fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden zou voorlopig geen sprake kunnen zijn.

De NRC schetste op 7 december 2010 vier radicale opties, waarbij in één optie de marine werd opgeheven. Hoe de bezuinigingen uiteindelijk voor de marine uitpakken zal dit jaar helder worden. Duidelijk is dat de KVMO en de VBM/NOV de retoriek niet schuwen.

Maar dat is niet uniek. In 1975 werd de marine ook geconfronteerd met bezuinigingen. Toen ging het om anderhalf miljard (maar dan guldens) bij Defensie. Het kabinet wilde onderdelen opheffen en schepen tegen de kant leggen. En, opmerkelijk, ook toen was er een kabinet met een soort gedoogsteun. Er werd een fel debat gevoerd waarin het gebruik van retoriek niet werd geschuwd. Er waren vele actoren: de minister, het kabinet, de Tweede Kamer, het publiek, de Marinestaf, de bevelhebber, een protesterend vliegtuigsquadron en *last but not least* fel optredende vakbonden. Als de geschiedenis zich herhaalt, wordt het een 'heet' Defensie voorjaar.

Formatievliegen en demonstreren

Op woensdag 17 september 1975 naderde een formatie van vier Lockheed Neptunes Den Haag. Het was een mooie herfsttag. De dag ervoor, Prinsjesdag, had de regering aangekondigd dat deze vliegtuigen nog geen vier maanden later uit dienst zouden worden gesteld. De vliegtuigen scheerden op de minimaal toegestane hoogte over het Binnenhof. Een oefening of intimidatie van de politiek? Een maand later demonstreerden maar liefst 7.000 geüniformeerde marinemannen in Amsterdam tegen de aangekondigde bezuinigingen bij de marine. Opmaat voor een revolutie? Of reële bezorgdheid om de veiligheid van het bestaan? Een debat met opmerkelijke elementen.

Koningin Juliana had twee jaar daarvoor het meest progressieve kabinet uit de parlementaire geschiedenis, het kabinet den Uyl, beëdigd.² De progressieve partijen in het kabinet, de Partij van de Arbeid, D'66 en de PPR hadden

Actiesticker van de VMO-VBZ tijdens de grote actie tegen de aangekondigde bezuinigingen in 1975.

zich bij de verkiezingen van november 1972 gepresenteerd met een gezamenlijk verkiezingsprogramma 'Keerpunt 72'.³ Hierin waren ingrijpende wijzigingen in het buitenland- en defensiebeleid opgenomen. Het lidmaatschap van de NAVO was niet meer vanzelfsprekend, de defensiebegroting moest met drie procent worden verlaagd en er moest een actieve ontspanningspolitiek worden gevoerd. De regeringsverklaring die minister-president Den Uyl op 28 mei 1973 uitsprak, was echter een stuk gematigder en genuanceerder dan 'Keerpunt 72'. Op het Plein, waar het ministerie van Defensie is gevestigd, kwamen voor het eerst twee socialistische bewindslieden aan de macht. Henk Vredeling (PvdA) werd minister, Bram Stemerdink (PvdA) werd verantwoordelijk voor materieelzaken en Joep Mommersteeg (KVP) voor personeelszaken.

Het belangrijkste beleidsstuk van de regering Den Uyl op het gebied van de defensie was de Defensienota 1974. De nota beoogde de kwaliteit van de strijdkrachten te verbeteren. Ten opzichte van de vorige begrotingsjaren ging het gedeelte dat aan militaire aankopen besteed werd met 10% omhoog. Door deze financiële injectie werd een aantal, eerder uitgestelde, aankopen en noodzakelijke moder-

het bestaan

nisering mogelijk. Voor de Koninklijke Marine werd een omvangrijk nieuwbouw- en moderniseringsprogramma gestart dat onder meer voorzag in de aankoop van dertien patrouillevliegtuigen ter vervanging van de Lockheed Neptunes. In de Defensienota werden de Neptunes als volgt gekenschetst: ze waren essentieel voor het uitvoeren van de surveillance als onderdeel van crisisbeheersingsoperaties.⁴

Nog geen jaar later bleek 'essentieel' echter een andere betekenis te hebben. Het kabinet kondigde op Prinsjesdag aan de Neptunes uit dienst te stellen en vervanging uit te stellen. En ook de laatste kruiser van de marine, 'De Zeven Provinciën', zou tegen de kant gaan. De marine was in rep en roer. De marinevakbonden organiseerden meerdere protestbijeenkomsten en besloten een 'bijzondere algemene ledenvergadering' te houden.

Op 24 oktober 1975 kwam ruim 7.000 man marinepersoneel in de RAI bijeen, waaronder de auteur van dit artikel. Een aparte belevenis, 7.000 man, bijna allemaal in uniform, die de nodige indruk maakte. En dat volgens sommigen meer op een revolutie tegen het kabinet leek, dan op een demonstratie.⁵

Schoof het kabinet bij de algemene politieke beschouwingen al met haar standpunt, later ging men nog verder. Een debat met protesten en retoriek. Kortom, voldoende elementen om dit debat nader te bekijken.

Wederzijds wantrouwen

Het verhaal leek te beginnen op 9 juli 1974. Op die dag diende minister Vredeling de Defensienota 'Om de veiligheid van het bestaan' in bij de Tweede Kamer. De minister verwachtte met zijn nota een verhoging van de kwaliteit der strijdkrachten en een verbetering van de defensieve kracht te kunnen realiseren, die opwoog tegen de kwantitatieve bezuinigingen.⁶ De krantenkoppen spraken echter andere taal. Het *Leidsch Dagblad* kopte: "Bezuiniging 1510 miljoen in drie jaar".⁷

De nota verkreeg de goedkeuring van de Tweede Kamer. Maar het 'witte randje' van het kabinet, de KVP en ARP die 'gedoogsteun' verleenden, gaven Vredeling geen *carte blanche*. Samen met de CHU gaven zij met twee moties aan de minister in de tang te willen houden. Elk jaar zou hij opnieuw hard moeten vechten om bepaalde bezuinigingen erdoor te krijgen, te beginnen met de begroting van 1975. En deze partijen hielden woord.

Maar begon het verhaal al niet eerder? De eerste keer PvdA bewindslieden op Defensie stemde niet iedereen op dit departement vrolijk. Sterker nog, de komst van de eerste sociaal-democratische minister werd op het ministerie met argusogen begroet. En niet onterecht. Toen Vredeling aantrad als minister van Defensie vertelde hij volgens Hoffmann (in 1975 voorzitter van de Vereniging van Marineofficieren (VMO)) al dat hij de schurft had aan uniformen. Op zijn ministerie werd dit niet als een echt goede binnenkomer beoordeeld.⁸ In *Spes*, het blad

van de 'Algemene Christelijke Officierenvereniging', werd Vredeling welkom geheten met de woorden: 'Vredeling met Stermerdink en Mommersteeg aan de touwtjes. Het monster van Loch Ness bestaat: de Partij van de Arbeid is het leger de baas. Hoe is het mogelijk? Zijn we met z'n allen gek geworden? DIT KAN NIET.'⁹ Vredeling vertrok begin 1977 naar de Europese commissie in Brussel, de staatssecretaris van Defensie voor materieelzaken, Stermerdink, werd zijn opvolger. De houding van Den Uyl en Stermerdink was argwanend jegens militairen. 'Niet zozeer de militaire top, maar in de laag daaronder is altijd wel iemand die bereid is amok te maken', aldus Stermerdink tijdens de afhandeling van de Lockheed affaire in 1976, daarin gesteund door Den Uyl die de reactie van de militaire top ook niet geheel vertrouwde.¹⁰ Volgens de voorzitter van de VMO bestond

PvdA-bewindslieden op Defensie stemde niet iedereen op dit departement vrolijk

binnen de marine groot wantrouwen tegen deze minister.¹¹ Kortom: de verhouding tussen de politieke leiding van Defensie en de marinetop was behoorlijk gespannen.

Politiek en publiek debat

In juli '75 begon het debat. Nog voordat de regering iets bekend had gemaakt over haar plannen, stelde de VVD Tweede Kamerfractie al schriftelijke vragen aan minister Vredeling. Berustten de geruchten op waarheid dat het kabinet zou overwegen de Neptune en Atlantic patrouillevliegtuigen af te voeren en dat de voorgenomen vervanging door Amerikaanse Lockheed toestellen niet zou plaatsvinden? En dat per 1 januari aanstaande de Marinevliegbasis buiten dienst zou worden gesteld? Een formeel antwoord volgde snel: de komende Prinsjesdag komt het kabinet met zijn plannen.¹²

Maar dit vormde niet het enige ongebruikelijke in de inleidende beschietingen. Op vragen van de heren Dankert, Kombrink en De Vries (allen PvdA) aan minister Vredeling over een onderhoud begin juli van de minister met de voormalige bevelhebber der zeestrijdkrachten, bevestigde de minister dat de bevelhebber inderdaad had verklaard dat deze de bezuinigingsplannen 'met alle mogelijke middelen' zou bestrijden. Een uitspraak die de minister in dat gesprek als levensgevaarlijk bestempelde. Maar hij ondernam geen verdere maatregelen.¹³ Bij de marinestaf had men het idee opgevat dat de marine genaaid werd. De politieke leiding was op kwaad uit', aldus de voorzitter van de VMO, Hoffmann.¹⁴

Tot Prinsjesdag bleef het daarna in het openbaar stil, maar dat was slechts stilte voor de storm. De vakbonden hadden de stormbal al gehesen en waren inmiddels druk bezig met de voorbereiding van allerlei activiteiten, met als hoofddoel de volksvertegenwoordiging te beïnvloeden. Als klapstuk zou in oktober een buitengewone, algemene ledenvergadering in het Congresgebouw plaatsvinden.¹⁵ →

36 HISTORIE

Om de veiligheid van het bestaan

Op 16 september 1975 was het zover, het kabinet presenteerde zijn plannen. De twee belangrijkste plannen waren volgens de pers het uitdienststellen van de vijftien Neptune vliegtuigen en het twee jaar eerder uit de vaart nemen van 'De Zeven Provinciën'. Diverse marine-organisaties kwamen met vernietigende reacties op de kabinetsplannen, evenals de NAVO Defensieraad.

Een dag later volgde een vliegend protest. Een formatie van vier Neptunes vloog laag over het Binnenhof. In Nieuwspoort was een marinevoorlichter aanwezig in gezelschap van enkele PvdA-Kamerleden die door hem waren uitgenodigd. 'Je moest zo maar even naar buiten kijken, daar is wat te zien.'¹⁶ En met het nodige lawaai denderde de formatie van vier vliegtuigen over. Voor enkelen kwam de vlucht dus niet als een verrassing. Maar de PvdA-Kamerleden die het schouwspel vanuit

Nieuwspoort hadden aanschouwd, beoordeelde dit anders en stelden onmiddellijk Kamervragen. Was dit een politieke demonstratie tegen het voorgenomen regeringsbeleid? De minister antwoordde nog de volgende dag. Een deel van het personeel van het Neptune squadron had op deze wijze duidelijk blijk gegeven van hevige verontrusting over de beleidsvoornemens ten aanzien van hun onderdeel. Daarbij waren de grenzen van de uitingsvrijheid uit het oog verloren. De bevelhebber der zeestrijdkrachten werd verzocht de achtergronden van deze zaak te onderzoeken.¹⁷ De vakbonden kwamen

Neptunes boven het Binnenhof, 17 september 1975. (R. Vinckx)

ondertussen op stoom. Ook het publiek werd bij de protesten betrokken. Men kon stickers bestellen die een verwijzing bevatten naar de titel van de Defensienota 'Om de veiligheid van het bestaan'. De stickers hadden als tekst 'Uw veiligheid? Vergéet 't maar!'

Minister Vredeling bezocht een week na Prinsjesdag Den Helder om zich op de hoogte te stellen van de meningen onder het marinepersoneel. Hij begreep de verontrusting van het personeel, maar stelde dat de sterkte van de marine er niet door werd aangetast. Ook kenschetste hij de protesten tegen zijn beleidsvoornemens als lichtelijk overdreven. Maar de verontrusting onder het personeel was blijkbaar dermate groot, dat Vredeling zich medio oktober wel genoodzaakt zag een uiteenzetting naar het gehele defensiepersoneel te sturen om de beeldvorming te weerspreken dat hij bezig was Defensie uit te hollen.¹⁸ In de week daarvoor vonden de algemene politieke

beschouwingen plaats. De VVD trok hard van leer en beschuldigde de regering van een 'voorwaardelijk' NAVO-lidmaatschap en achtte dit onacceptabel.¹⁹ De kritiek beperkte zich niet tot de oppositie partijen, maar ook de KVP en ARP waren zeer kritisch. Aantjes, fractievoorzitter van de ARP, verzocht de minister aandachtig te luisteren. Er volgde uitleg: de horizon van de schepen werd door het verdwijnen van de Neptunes van 300 mijl verkleind tot 30 mijl en hij noemde dit onverantwoord.²⁰ De regering werd met de eigen woorden uit de Defensienota om de oren gemept: de Neptunes waren essentieel en onmisbaar. Maar het kabinet kende een nieuwe betekenis aan deze woorden toe. De breed geuite kritiek maakte blijkbaar indruk. Den Uyl gaf in zijn eerste termijn de volgende dag al een opening. Er kwam een nadere studie en het uit dienst stellen werd uitgesteld. Of dit besluit viel door de breed gedragen kritiek op dit besluit of door het relatief geringe bedrag wat met doorvliegen was gemoeid, 21 miljoen gulden, werd niet duidelijk.²¹ Wel sprak Aantjes zijn waardering uit over het regeringsbesluit tegen de achtergrond van het feit, dat hij zeer goed begreep dat het de Regering en anderen psychologisch extra moeilijk werd gemaakt door de ontoelaatbare vluchten boven het Binnenhof.²² De opening van de regering naar nadere studie over de Neptunes was echter geen aanleiding voor de marinevak-

Vredeling en zijn partij kregen een openbare tuchting

bonden hun voorgenomen acties op te schorten. Op 24 oktober vond dan de 'bijzondere algemene ledenvergadering' van de marinebonden plaats. Er waren drie sprekers: mr. J.L. Heldring, gezaghebbend buitenlandspecialist en commentator van de NRC, die zijn toespraak de titel meegaf 'Een fatsoenlijk land komt zijn verplichtingen na'. Ook de voorzitters van de beide vakbonden kwamen aan het woord, P. Knol van de VBZ (over 'De veiligheid van het bestaan') en ir. S.J.J. Hoffmann ('Stop uithollingsproces krijgsmacht'). Beiden schuwden de retoriek niet. Hoffmann citeerde twee Nederlandse historische figuren: Johan de Witt (1626-1672) en ook de belangrijkste Nederlandse zeeheld, Michiel de Ruyter (1607-1676) mocht op deze marinebijeenkomst natuurlijk niet ontbreken. Ook hij had drie eeuwen daarvoor met het snoeimes der Staten te maken. Beide citaten oogstten stormachtig applaus.

Het was niet alleen wennen voor de marineofficiëren en onderofficiëren, zo'n protestvergadering, maar ook voor de politiek en de pers. Dit soort vrijheden en bijeenkomsten waren in de jaren daarvoor vooral door de VVDM bevochten. Maar weinigen hadden verwacht dat dit ook door zeer gezagsgetrouwe en volgzaam vakbonden gebruikt zou worden. En dan nog wel met acties direct gericht tegen het beleid van de eigen minister. Hoffmann: "de VMO was tot die tijd een gezelligheidsvereniging, toneel, kegelen en zo. Maar met de door de PvdA sterk voorgestane vermaatschappelijking van de krijgsmacht kwam ook de VMO in belangenbehartiging en in het politieke milieu terecht."²³

Op 24 oktober 1975 kwam ruim 7.000 man marinepersoneel in de RAI bijeen. (NIMH)

'Massabetoging marinepersoneel' kopten veel kranten.²⁴ Maar niet alleen de speeches in de RAI bevatten retoriek, ook de pers kon er wat van. Een blad dat sympathiek tegenover het kabinet stond, *Vrij Nederland*, spande wellicht de kroon: 'de zeemacht kwam bijeen om te revolteren tegen de minister van Defensie en de partij waartoe deze behoorde. Vredeling en zijn partij kregen een openbare tuchting. Den Uyl, Vredeling en Van der Stoep werden te kijk gezet tegen een gigantische schandpaal. De timing van de vergadering was goed. Vier dagen later vergaderde de Tweede Kamer over de begroting van Buitenlandse Zaken en Defensie en de ledenvergadering van de marinebonden bleek nauwlettend gevolgd. Minister Vredeling gaf als zijn mening: "ik meen te mogen zeggen, dat het verschijnsel van 7000 mensen die in uniform bijeen zijn - al zijn zij bijeen in het belang van een belangenvereniging of van belangenverenigingen - ook wat mij betreft iets meer is dan 'gemiddeld. [...] Zij geven mij geen aanleiding tot enige ongerustheid."²⁵ De pers was duidelijker over de ommezwaai die de minister de voorgaande weken had gemaakt ten aanzien van het doorvliegen van de Neptunes. Hij moest diep door het stof. De in de defensiebegroting aangekondigde uitdienststelling van de Neptune vliegtuigen was een te overhaaste beslissing geweest, wat Vredeling ook zelf toegaf. Bij de afronding van dit debat twee dagen later gaf de minister te kennen dat hij de Neptunes nu wel wilde gaan vervangen. Volgens Hoffmann speelde, naast de sterke tegenwind in de Tweede Kamer, met name het in veler ogen 'afkeurenswaardige' protest van het marinepersoneel een doorslaggevende rol om de Neptunes te laten doorvliegen.²⁶

In november 1975 stuurde Vredeling een brief naar de Tweede Kamer over de rol van de marinestaf rondom de protesten over de bezuinigingen bij de marine. "Marinestaf ging over de schreef" kopte het *Leidsch Dagblad*. De protesten waren volgens de minister geïnspireerd of begeleid vanuit de marinestaf. Er had een vermenging plaatsgevonden van beleidsuitvoering met vakbondsactiviteiten. Het marinepersoneel had de indruk gekregen dat de marineleiding stilzwijgend instemde met de protesten tegen de bezuinigingsplannen van het kabinet.²⁷ En er werden strenge maatregelen genomen om dit in de toekomst te voorkomen.

En hoe wordt het in 2011?

Het is natuurlijk verleidelijk om parallellen te trekken tussen 1975 en de dag van vandaag. Maar geschiedenis hoort, volgens de grote Duitse historicus Leopold von Ranke "bloss zeigen wie es eigentlich gewesen." Wel kan gekeken worden of in het komende politieke en publieke debat over de bezuinigingen (holle) retoriek en valse emotie een rol speelt. En zo ver zijn we nu nog niet. Winston Churchill memoreerde "een politicus denkt aan de volgende verkiezingen, een staatsman aan de toekomst." Hopelijk kent het huidige kabinet enige van deze staatslieden. ←

KLTZ b.d. A.J. van der Hout is na zijn LOM Geschiedenis gaan studeren aan de Universiteit van Leiden en is nu bezig met het laatste jaar van de bachelor studie.

Noten

- 1 <http://www.kvmo.nl>, 23 november 2010.
- 2 <http://www.parlement.com>, 9 april 2010.
- 3 Duco Hellema, Buitenlandse politiek van Nederland (Utrecht 1995) 256.
- 4 Defensienota 1974, 61.
- 5 *Vrij Nederland*, 1 november 1975.
- 6 Defensienota 1974, 29.
- 7 *Leidsch Dagblad*, 10 juli 1974, 7.
- 8 Interview ir. S.J.J. Hoffmann [in 1975 voorzitter VMO] door de auteur, Rijnsburg 16 april 2010.
- 9 Bert Kreemers, Hete hangijzers, De aanschaf van Nederlandse gevechtsvliegtuigen (2009) 132.
- 10 Annet Bleich, Joop den Uyl 1919-1987, Dromer en doordouwer (Amsterdam 2008) 342.
- 11 Interview Hoffmann.
- 12 HTK, zitting 1974-1975, aanhangsel van de Handelingen 1538.
- 13 HTK, 24ste vergadering 20 november 1975.
- 14 Interview Hoffmann.
- 15 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), Den Haag, Vereniging voor Belangenbehartiging Zeemacht (VBZ) / Vereniging voor Belangenbehartiging Militairen (VBM) (1888-1987), toegang 083, inv.nr. 273.
- 16 Interview Hoffmann.
- 17 HTK, zitting 1975-1976, aanhangsel van de Handelingen 23.
- 18 *Leidsch Dagblad*, 17 oktober 1975.
- 19 HTK, Algemene politieke en financiële beschouwingen over de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (13 600). Vierde vergadering, 7 oktober 1975, 95.
- 20 HTK, Algemene politieke en financiële beschouwingen over de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (13 600). Vierde vergadering, 7 oktober 1975, 124.
- 21 Ibidem, 8 oktober 1975, 196.
- 22 Ibidem, zesde vergadering 9 oktober 1975, 231.
- 23 Interview Hoffmann.
- 24 *Leeuwarder Courant*, 25 oktober 1975.
- 25 HTK, 13de Vergadering debat Defensiebegroting 28 oktober 1975, 660.
- 26 Interview Hoffmann.
- 27 *Leidsch Dagblad* 12 november 1975.

38 KVMO ZAKEN

Huishoudelijke mededelingen

Nieuwe vicevoorzitter en penningmeester KVMO

Het hoofdbestuur heeft per 1 maart jl. afscheid genomen van LNTKOLMARNIS b.d. H.J. Bosch en per 4 februari jl. van KTZA drs. M. Koopman als resp. vicevoorzitter en penningmeester van de KVMO. Het hoofdbestuur verwelkomt KLTZ ing. M.E.M. de Natris en LTZA 1 drs. R.J.M. de Leeuw als resp. de nieuwe vicevoorzitter en penningmeester. Tijdens de AV op 25 mei worden zij formeel benoemd.

Financieel Jaarverslag KVMO 2010

Het Financieel Jaarverslag over 2010 kan tot 1 mei 2011 worden ingezien op de website van de KVMO:
[www.kvmo.nl/algemene vergadering](http://www.kvmo.nl/algemene-vergadering)

Werkgroep Jongeren

De WGJ van de KVMO is op zoek naar nieuwe werkgroepleden!

Ben jij ambitieus, vind je het leuk om te helpen bij het organiseren van activiteiten en mee te denken over arbeidsvoorwaarden en bij te dragen aan een krachtige inbreng binnen de vereniging van jonge officieren en adelborsten? Neem dan contact op met de secretaris, LTZA 2 OC Tim Timmerman: secretaris@kvmo.nl

Algemene Vergadering KVMO

De Algemene Vergadering van de KVMO vindt dit jaar plaats op **woensdag 25 mei 2011**, bij de Van Ghentkazerne in Rotterdam. Zie voor het programma de Beschrijvingsbrief in dit Marineblad.
 Houd ook de website van de KVMO, www.kvmo.nl, in de gaten!

BOEKAANKONDIGING

Tweede druk "Dan toch maar...!"

Er komt binnenkort een tweede druk van het boek: 'Dan toch maar...!', Herinneringen, ervaringen en overpeinzingen van Indonesische Adelborsten' tijdens en na hun opleiding aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder, 1949-2009.

'Dan toch maar...!' bevat maritiem-historisch onthullende, van maritieme visie getuigende, interessante en humoristische verhalen, opgetekend door voormalige Indonesische adelborsten, over hun herinneringen, ervaringen en overpeinzingen tijdens en na hun opleiding bij het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder, in de politiek en militair turbulente periode van de jaren vijftig, na de soevereiniteits-overdracht van Nederlands-Indië aan Indonesië en gedurende het conflict over Nederlands Nieuw-Guinea (thans Irian Jaya), waarbij bevriende Indonesische en Nederlandse jaargenoten, in gewapende confrontaties tegenover elkaar kwamen te staan.

Auteurs : Sukono, E. Tumengkol, R. Sunardi Hamid, O. Amins Singgih en H.E Kawulusan.
 Nederlandse vertaling met medewerking van: H. van den Bos, A.J. van der Hout en R. Krijger.
 Omvang : 250 pagina's, geïllustreerd
 Prijs : € 35,00, incl. verzendkosten binnen Nederland.
 Bestellen : schriftelijk of per e-mail o.v.v. naam, adres en gelijktijdige overmaking van € 35,00 aan:
 Louis E.F. Couvreur, Van Zuylen van Nijveltstraat 15, 224 AH Wassenaar
 e-mail: Couvreur@euronet.nl
 Bank 748.213.295 t.n.v. Hr L.E.F. Couvreur en/of Hr R. Krijger

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

SBNA b.d. **J. Grippeling** († 21 februari 2011)
 Mevrouw **J.A.M.J. Vergroesen-Duynstee** († 15 februari 2011)
 LNTKOLMARNS b.d. **J.A.G. Ruigrok** († 4 februari 2011)
 LTZSD1 b.d. **A.C.F. Schrauwen** († 12 januari 2011)
 MAJMARNs b.d. **A. Bazzoni** († 11 januari 2011)
 KLTZ b.d. **C. Reinders Folmer** († 4 januari 2011)
 Ir. **E.D. Vuyk** († 3 januari 2011)
 Mevrouw **G. van Venrooij-Vogel** († 3 oktober 2010)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe.

Regio activiteiten eerste helft 2011

Regio Noord

5 april **Postactieven borrel**
 3 mei Locatie : Marineclub, Den Helder
 7 juni Aanvang : 17.30 uur

24 maart **Regiobijeenkomst, onderwerpen:**
 1. Beleidsbrief minister van Defensie
 2. Begroting KVMO 2011
 3. Beschrijvingsbrief KVMO 2011
 Locatie : Marineclub, Den Helder
 Aanvang : 16.00 uur

Regio Midden

12 april **Regiovergadering met aansluitend borrel**
 10 mei Locatie : Coffeecorner Frederikkazerne
 14 juni gebouw 35, Den Haag
 Tijd : 17.00-19.00 uur

Let op: 12 april bespreking Beschrijvingsbrief KVMO 2011

Regio Zuid

12 april **Regiovergadering, onderwerpen:**
 1. Bespreking Beschrijvingsbrief KVMO 2011
 2. Lezing Pensioenactualiteiten door drs. M. Weusthuis
 Locatie : Conferentiezaal MK Vlissingen
 Aanvang: 14.00 uur

17 april **Koninginneborrel**
 Locatie : de Merelhoeve
 Aanvang: 17.00 uur

Opgave graag 5 dagen van tevoren bij Piet van der Laan:
 tel. 0118-602677 e-mail: f2hvpvanderla@hetnet.nl

De deadline voor aanleveren van kopij voor de rubriek KVMO zaken voor het meinumnummer is 11 april 2011.

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ere-leden:
 KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann
 KTZA b.d. drs. G. Brand
 LTZSD 1 b.d. K.G. Spaans
 KOLMARNS b.d. A.H.P. Knoppen
 KTZ b.d. L.J.M. Smit
 KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek

Hoofdbestuur:
 Voorzitter:
 KLTZA R.C. Hunnego
 Vice-voorzitter:
 KLTZ ing. M.E.M. de Natris
 Secretaris:
 LTZA 2 OC drs. T.R. Timmerman
 Penningmeester:
 LTZA 1 drs. R.J.M. de Leeuw

Namens Regio Noord
 LTZE 1 ing. F.J.J. Schoonhoff
Namens Regio Midden
 KLTZ K.F.J. Henkelman
Namens Regio Zuid
 Maj (KL) b.d. P. van der Laan
Namens Werkgroep Postactieven
 KTZA b.d. P.J.G. van Sprang
Namens Werkgroep Elders Actieven
 MAJMARNs KMR drs. H. Steensma
Namens Werkgroep Jongeren
 LTZE 2 OC K.A. Scholte

Regiobesturen:
Noord:
 LTZE 1 ing. F.J.J. Schoonhoff
 LTZE 1 mw. J.S.I. Bisdonk
 LTZVK 2 OC b.d. H.T. van Wilgenburg

LTZSD1 b.d. mw. A.L.P. Vrijburg
 LTZE 2 OC dr. ir. W.L. van Norden

Midden:
 KLTZ K.F.J. Henkelman
 KTZA b.d. P.J.G. van Sprang
 KLTZE ir. W.W. Schalkoort
 LTZA 2 OC N.H. van de Pol
 LTZE 1 ir. H.J. Jutte

Zuid:
 KLTZSD b.d. H. Willems
 Maj KL b.d. P. van der Laan
 KLTZA b.d. P.A. Brons
 (postactieven)

Caribisch Gebied:
 LTZ 1 drs. F.J. Jansen

Adres secretariaat:
 Wassenaarseweg 2
 2596 CH Den Haag
 T : 070-3839504
 F : 070-3835911
 E : info@kvmo.nl
 W : www.kvmo.nl

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat KVMO.

Veteranendag

23 maart 2011

De KVMO organiseert dit jaar, speciaal voor haar veteranen, voor de tweede keer een KVMO Veteranendag. Er wordt een gevarieerd programma gepresenteerd, gericht op de officiersveteraan. Vanzelfsprekend speelt het reünieaspect op deze dag een belangrijke rol en daar biedt het programma ruimschoots gelegenheid voor.

Het programma

09.30 uur	Ontvangst
10.30 uur	Opening door voorzitter KVMO
10.40 uur	Gezamenlijke voordracht Voorzitter Algemeen Bestuur Stichting Veteranen Platform en de Directeur Veteraneninstituut
11.20 uur	Koffie
11.40 uur	Voordracht Projectleider Projectorganisatie Nederlandse Veteranendag
12.30 uur	Aperitief
13.30 uur	Maaltijd
14.15 uur	De veteraan aan het woord
15.25 uur	Afronding door voorzitter KVMO - aansluitend borrel
16.30 uur	Einde Tweede KVMO Veteranendag

De KVMO Veteranendag vindt plaats bij het Evenementen Centrum van het Marine Etablissement Amsterdam.